diyanet
aile
dergisi

Ekim 2026 | Sayı: 94

İHTİYAÇTAN ARZUYA TÜKETEN KİM TÜKENEN KİM?

46
NECİP KARAKAYA İLE SÖYLEŞİ

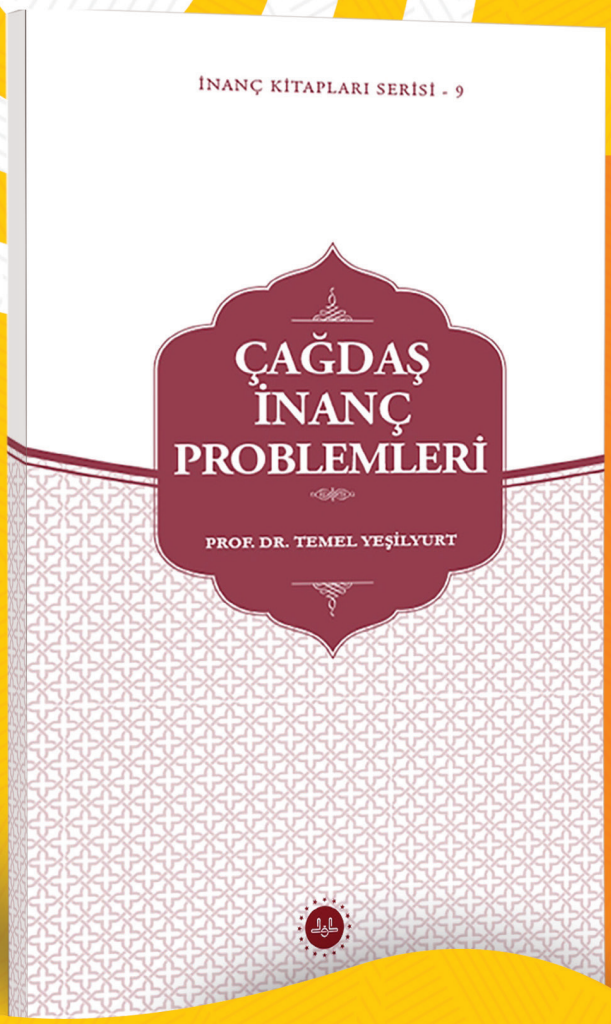
10
TÜKETME İŞTAHI VE MUTSUZLUK ÇIĞLIĞI KISKACINDA YENİ İNSAN

18
SINIRLI İMKÂNLARDA SINIRSIZ TALEPLER

28
ÇİZGİ FİLM İZLEME REHBERİ

40
ROBOTLARIN GELECEĞİ

YAYINLARIMIZ

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberlerine, Peygamberlerine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse derin bir sapıklığa düşmüş olur." buyurarak iman konularına vurgu yapmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı vatandaşların kafasında inançla ilgili oluşabilecek soru ve sorunlar hakkında sahih dini bilgiyi sunmak amacıyla "İnanç Kitaplar Serisi" hazırlanmıştır.

Serinin dokuzuncu ve son kitabı olan bu eserde; hızla gelişen bilim ve teknoloji sayesinde küçük bir köye dönüşen dünyada, çağdaş insanın içine düştüğü anlam arayışı ve öne çıkan bazı inanç problemleri ele alınarak tahlil edilmiş ve cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

DAHA FAZLASININ PEŞİNDE

Gülhiman HEKİMOĞLU

İnsan, hayatını sürdürebilmek için tüketir. Yemek yer, giyinir, barınır, ihtiyaçlarını karşılar. Fakat zamanla ihtiyaçların sınırı genişler; ihtiyaç ile arzu arasındaki çizgi silikleşir. Sahip olmak yetinmenin, daha fazlasını istemek ise ihtiyacın önüne geçer. Böylece tüketmek, yalnızca hayatın zorunlu bir parçası olmaktan çıkar; bir alışkanlığa, bir statü göstergesine hatta kimi zaman bir varoluş biçimine bile dönüşebilir.

Modern dünyanın tüketim kültürü, insana yalnızca ürün satmaz; eksiklik duygusu da satar. Henüz sahip olmadığı şeylerin peşine düşen insan, sahip olduklarının kıymetini fark edemeden yenisinin arzusuna kapılır. Dün yeterli olan bugün yetersiz görünür. Daha büyük ev, daha yeni telefon, daha gösterişli kıyafet, daha fazla imkân... Arzu büyüdükçe ihtiyaçların sınırı da genişler. Peki, bütün bunların sonunda gerçekten biz mi tüketiyoruz yoksa tüketim alışkanlıklarımız bizi mi tüketiyor?

İslam, insanın ihtiyaçlarını yok saymaz ancak onu gidermede ölçü ve dengeye davet eder. Kur'an'ın, "...Yiyin, için fakat israf etmeyin..." (Araf, 7/31) uyarısı, yalnızca sofradaki fazlalıklara değil hayatın bütününe uzanan bir ölçüyü hatırlatır. İsraf, sahip olduklarını gereksiz yere harcamak kadar insanın zamanını, dikkatini, emeğini ve gönlünü de ölçüsüz arzulara teslim etmesiyle ilgilidir. Kanaat ise sahip olduklarının farkına varabilme ve "daha fazlası" ile "daha iyisi" arasındaki farkı görebilme erdemidir. Belki de asıl mesele, ne kadar tükettiğimizden önce neden tükettiğimizdir. İhtiyacımızı mı karşılıyoruz yoksa içimizdeki boşluğu mu doldurmaya çalışıyoruz? Sahip olduklarımız bize hizmet mi ediyor yoksa biz sahip olduklarımızın peşinden mi sürükleniyoruz?

"Tüketen kim, tükenen kim?" sorusu tam da burada anlam kazanıyor. Çünkü bazen, tüketilen para ya da eşyadan ziyade zaman, huzur, tabiat ve insanın kendi iç dünyası olmaktadır. Asıl zenginlik ise sahip olduklarının esiri olmadan yaşayabilmektir.

Diyanet Aile Dergisi olarak insanın tüketme iştahını ele aldığımız sayımızda "İhtiyaçtan Arzuya: Tüketen Kim Tükenen Kim?" başlıklı yazısıyla penceremizi Emin Gürdamur açarken Prof. Dr. Asım Yapıcı "Tüketme İştahı ve Mutsuzluk Çığlığı Kıskacında Yeni İnsan" yazısıyla modern insanın tükettiği halde mutsuzlukla boğuştuğunu bizlere aktardı. Sınırlı imkânlarda sınırsız tüketme isteğinin çevreye olan etkilerini ise Uzmanına Sorduk köşemizde Nazım Tanrıkulu'ya sorduk. Bu sayımızda söyleşi konuğu olarak Necip Karakaya'yı ağırladık; kendisiyle tasavvuf musikisi, sanat ve oyunculuğa dair meseleleri konuştuk.

Sizleri dergimizle baş başa bırakırken vefakâr ve cefakâr din gönüllülerimizin "Camiler ve Din Görevlileri Haftası"nı tebrik ediyor, hayatta olanlara afiyet vefat edenlere ise Cenab-ı Hak'tan rahmet diliyorum.

Keyifli okumalar.

TAKDİM

İÇİNDEKİLER

10 **TÜKETME İŞTAHI VE MUTSUZLUK ÇIĞLIĞI KISKACINDA YENİ İNSAN**
Prof. Dr. Asım YAPICI

14 **UZMANINA SORDUK**
Esma TÜRKSEVEN

Evlere, bahçelere ve içindekilere sahip olma kibriyle tahakküm kuruyoruz. Bağa, bahçeye sınırlar çiziyoruz. "Toprağın emanetçisi, bekçisi" dediğimiz esenlik içindeki barışık zamanlardan, "toprağın sahibi, efendisi" olduğumuz nasipsizler çağına evrildik.

18 **SINIRLI İMKÂNLARDA SINIRSIZ TALEPLER**
Dr. Kübra ÇİÇEKLİ

20 **MİHRABIN ÖTESİNDE, HAYATIN ORTASINDA**
Dr. Abdulhakim AY

22 **Bİ' KAHVE?**
Gülsüm KARAPINAR

24 **İKİ AYRI BAKIŞ: RIZA VE HOŞNUTSUZLUK**
Mehmet Selim ALKAN

26 **HÜRMET VE MİNNETLE...**
Mefra Bilge DÖNMEZ

28 **ÇİZGİ FİLM İZLEME REHBERİ**
Fatma Nur YILMAZ

32 **GÖNÜL KUŞU**
Sema BAYAR

36 **İRFANIN MERKEZİNDE BİR SUFİ: MERKEZ MUSLİHUDDİN EFENDİ**
Dr. Lamia LEVENT ABUL

diyanet aile dergisi

EKİM 2026

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza BAYRAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gülhiman HEKİMOĞLU

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esma TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

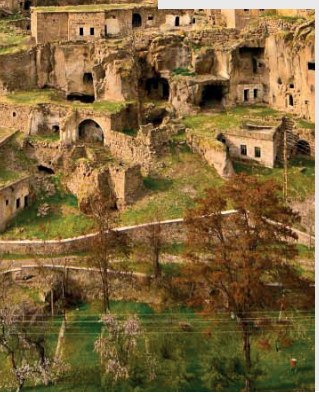
Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
İnstagram: /diyanetailedergisi

04
İHTİYAÇTAN ARZUYA: TÜKETEN KİM TÜKENEN KİM?
Emin GÜRDAMUR

62
CEMİL MERİÇ'E *BU ÜLKE* ÜZERİNDEN BAKMAK
Nuray ALPER

54
YERİN ALTINDA, KAYALARIN İÇİNDE, TARİHİN İZİNDE: AKSARAY
Sümeyra YAMAN

40 **ROBOTLARIN GELECEĞİ**
Meryem KILIÇ

42 **TÜKENMİŞLİK VE TEMBELLİK ARASINDA İNSANIN KENDİSİYLE MÜCADELESİ**
Muhammed Said DURAN

46 **NECİP KARAKAYA İLE SÖYLEŞİ**
Mahir KILINÇ
İnsana fıtratı hatırlatan, insanda fıtri melekeleri açığa çıkaran, insanın ruh dünyasına şifa reçetesini sunan çok önemli bir lütuftur musiki. Özellikle tasavvuf musikisi, beslendiği kaynaklar itibarıyla insanın ruhuna şifa, derdine derman ve fıtrata yakınlaşmasına yardımcı olan bir formdur.

50 **SEVGİYE DAİR**
Merve TÜRKAY

52 **KÖRLÜK**
Alperen ESEN

58 **ÇOCUĞU KİM BÜYÜTÜYOR?**
Ahmet Melih KARAUĞUZ

66 **ACISINI GÜLİSTANA ÇEVİREN BABA: SALİH ÇETİNER**
Ahmet Mahmut ŞEN

68 **SOSYAL ÇEVRE VE SES İLİŞKİSİ**
Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

70 **KAPİTÜLASYONLAR, OSMANLI SİYASETİ VE EKONOMİSİNE ETKİLERİ**
Dr. Sema YANİÇ

74 **ANNELERDEN KIŞA BİR NOTA: "BU KIŞ ÇOCUĞUM HEM YESİN HEM DE HASTALANMASIN!"**
Dr. Mustafa YAŞAR

78 **BULMACA**
Ali OSMANOĞLU

80 **KİTAPLIK**
Süreyya MERİÇ

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı
TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;
Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 21.09.2026

Baskı
Başak Matbaacılık
Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7. Kat Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.
İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

İHTİYAÇTAN ARZUYA: TÜKETEN KİM TÜKENEN KİM?

Emin GÜRDAMUR

Rivayete göre, bir dostunun hediyesi olan gösterişli kırmızı sabahlığı sırtına geçiren aydınlanma dönemi düşünürlerinden Denis Diderot, bir anda odasındaki eski eşyaların gözüne batmaya başladığını fark eder. Eskimiş masa, yıpranmış koltuk, halı, raflar; hiçbiri artık yeni sabahlığının dünyasıyla muvafık görünmez. Bir sabahlık peşine yeni bir masa, masa yeni bir koltuk, koltuk ise başka eşyalar ister. Diderot, sonradan bu tecrübeyi "Eski Sabahlığımdan Pişmanlık" adlı denemesinde anlatır. Bugün, "Diderot Etkisi" adı verilen bu durum, tek bir satın almanın insanı zincirleme yeni tüketimlere sürüklemesini ifade eder. Aslında mesele, yalnızca bir filozofun sabahlığı değildir. Modern insanın sonu gelmez tüketim arzusu bu hikâyeye çok benzer. Bir eşyayı alırken farkında olmadan yeni bir hayat, yeni bir harcama ve yeni bir huzursuzluk sipariş edilir.

Açık konuşmak gerekirse tüketim, ihtiyaçların karşılanmasına dayalı bir ekonomik faaliyet olmaktan çoktan beridir çıktı. Artık tüketim dediğimizde; öznenin dünyayla, insanlarla ve kendisiyle kurduğu ilişkinin görünür hâle geldiği toplumsal ve kültürel bir zemini de kastetmiş oluyoruz. Günümüze egemen olan tüketim merkezli düzen, artık insanın ne ürettiğinden çok neyi, nasıl ve ne kadar tükettiğiyle ilgileniyor. Kapitalist sistem, ürünlerle birlikte arzuları da üretmekte; ihtiyaçları karşılamakla yetinmeyip sürekli yeni eksiklikler icat ederek tüketimi hayatın tatminsiz doğal ritmine dönüştürmektedir. Bu dönüşümü doğru anlayabilmek için bugünün manzarasıyla yetinmemek gerekir. Meseleye biraz geriden bakmakta yarar var.

İbn Haldun, toplumu açıklarken insanı, insanı açıklarken de toplumu esas alan bütüncül bir bakış geliştirir. Bu çerçevede toplumsal hayatı iki temel aşamada değerlendirir: Bedevi ve Hadari toplum. Bedevi toplum, geçimini büyük ölçüde hayvancılık ve tarımdan sağlayan, üretim imkânları sınırlı, ihtiyaçlarını daha çok zaruri ölçüde karşılayan hayat tarzını ifade eder. Hadari toplum ise şehirleşmenin, iş bölümünün, ticaretin ve sanatın geliştiği; üretimin çeşitlendiği, refahın arttığı ve kültürel birikimin derinleştiği medeniyet safhasıdır. Şehirlerde bilgi çoğalır, düşünce gelişir, ilim ve sanat yeni ufuklar açar; böylece şehir ile medeniyet birbirini besleyen iki unsur hâline gelir. Ne var ki İbn Haldun, medeniyetin yükselişini sağlayan şartların aynı zamanda çözülmenin de başlangıcı olabileceğine dikkat çeker. Ona göre, "İnsanları açlık değil, alışmış oldukları tokluk öldürür." Refahın ve bolluğun artması, kişiyi daha yüksek kültürel ve estetik hedeflere yöneltebildiği gibi ölçüsüzlüğe sürüklediğinde çalışma ahlakını, dayanışmayı ve şehir hayatını ayakta tutan değerleri de aşındırabilir. Bu sebeple hadari toplumların asıl sorumluluğu, ulaştıkları imkânları ilim, sanat ve ortak iyilik için değerlendirmektir. Şehirli, medeniyetin sunduğu imkânları koruyacak ahlaki zemini kaybettiğinde çöküş dışarıdan gelen bir yıkımdan önce içeriden başlayan bir çözülme olarak kendini gösterir (İbn Haldun, *Mukaddime I*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul: 2005, s. 272).

> Modern düşünce, insanı çoğu zaman yalnızca akıl sahibi, siyasal özne ya da bilgi üreten bir varlık olarak tarif eder; onu tek boyutlu bir zemine yerleştirir. Oysa insan, yalnızca görünen dünyaya ait bir varlık konumuna indirgenemez. Ahlaki ve manevi yönüyle iki âlem arasında yaşayan, anlam arayan, anlam üreten bir varlıktır insan.

İbn Haldun'un asırlar önce dikkat çektiği tehlike, modern çağda bambaşka araçlarla yeniden görünür hâle gelmiştir. Modern ekonomik düzen; bolluğu sürekli genişleten, arzuları durmadan çoğaltan ve tüketimi toplumsal hayatın merkezine yerleştiren yeni bir mantık üretmiştir. Kapitalizmin erken döneminde ekonomik düzenin merkezinde üretim yer alırken zamanla sistemin sürekliliği üretimden çok tüketimin devamlılığına bağlanmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca daha fazla malın satılması anlamına gelmez; aynı zamanda arzuların, beğenilerin ve hayat tarzlarının da ekonomik sistem tarafından biçimlendirilmesi anlamına gelir. Artık piyasa, insanların mevcut ihtiyaçlarını karşılayan bir alan olmaktan çıkarak yeni ihtiyaçlar üreten, tüketimi gündelik hayatın vazgeçilmez ritmine dönüştüren bir yapıya dönüşmüştür. Böylece birey, satın aldığı nesneler aracılığıyla kimliğini kurmaya, toplumsal konumunu görünür kılmaya ve kendisini yeniden tanımlamaya yönlendirilmektedir. Kapitalizmin postmodern dünyada en dikkat çekici başarısı, bireye yeni ürünler satmasından çok ona sürekli

"eksik" olduğu duygusunu aşılayabilmesidir. Böylece ihtiyaç, nesnel bir zorunluluk olmaktan çıkarak kimlik, statü ve aidiyet üretmenin aracı hâline gelir. Tüketim, artık nesneleri aşarak zamanı, dikkati, ilişkileri, estetik beğeniyi hatta inanç biçimlerini de etkileyen geniş bir alana yayılır.

İstek ve arzularının esareti altına giren bireyin arzuları sürekli genişletilir, mevcut olan yetersiz gösterilir ve yenisi daima daha değerli kabul edilir. Sürekli çalışma, sürekli tüketme ve sürekli uyarılma döngüsü içinde yaşayan kişi, kendi hayatını sorgulayacak zihinsel mesafeyi giderek kaybeder. Oysa insanı diğer canlılardan ayıran temel özellik, yalnızca üretmesi değil; ürettiği, yaşadığı ve yöneldiği hedefler üzerine düşünebilmesidir. Düşüncenin yerini alışkanlık, sorgulamanın yerini hız, muhakemenin yerini ise anlık haz aldığında insan, kendi tercihlerini özgürce yapan bir özne olmaktan uzaklaşarak yönlendirilmeye açık bir tüketiciye dönüşmektedir. Bu nedenle, günümüzde sistemin özgürlük ve bireysellik adı altında sürekli ürettiği "anlam kaybı", bireysel zayıflığın ötesinde toplumsal ve kültürel erozyonu da beraberinde getirmektedir.

İslam düşüncesinde tüketim, yalnızca ekonomik bir faaliyet olarak görülmeyip tüketimin her türlüsü ahlaki sorumluluk alanı içinde değerlendirilir. Kur'an-ı Kerim, insanın nimetlerden faydalanmasını meşru görmekle birlikte bu faydalanmanın ölçülü olmasını emreder: "Ey Âdemoğulları! Her namaz esnasında güzel elbiselerinizi giyin; yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez." (Araf, 7/31) Ayette yeme, içme ve giyinme doğal ihtiyaçlar olarak kabul edilirken ölçüyü aşan tüketim ise ahlaki bir sapma olarak gözden düşürülür. Öte yandan Kur'an'da israf, yalnızca malın gereksiz harcanması anlamına gelmez. Kavram, insanın her türlü davranışında sınırı aşmasını ifade eden geniş bir içeriğe sahiptir. Bu nedenle zamanın boşa geçirilmesi, sağlığın ihmal edilmesi, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ve çevrenin tahrip edilmesi de israf kapsamındadır. İslam; harcamalarda israf ile cimrilik arasında dengeyi esas almayı; savurganlıktan kaçınmayı; akrabanın, yoksulun ve yolcunun hakkını gözetmeyi telkin ederken ölçüsüz tüketimi ise toplumsal sorumluluğu zedeleyen, ahlaki bakımdan kınanan bir davranış olarak değerlendirir (Furkan, 25/67; İsra, 17/26-27,29). Hz. Peygamber'in uygulamaları da bu ölçülülük ilkesini pekiştirir. İbadetlerde bile aşırılığı doğru

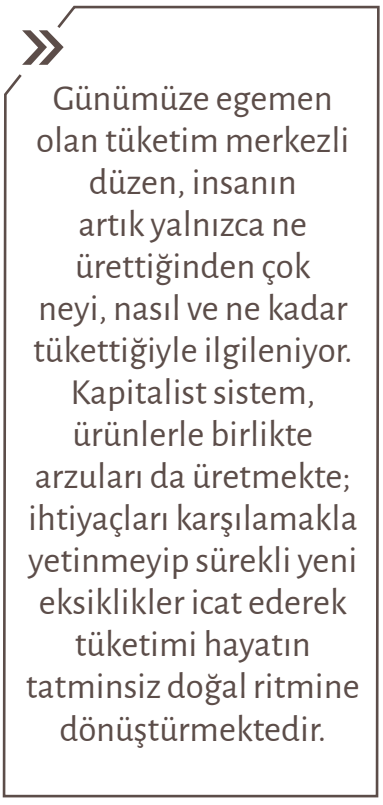
bulmayan Hz. Peygamber, ölçüyü kaybedenlerin sonunda kendilerine zarar vereceklerini ifade etmiş; aynı anlayış doğrultusunda malın tamamının sadaka verilmesini de uygun görmemiştir. İsraf konusunda dikkat çekici örneklerden biri ise Sa'd b. Ebi Vakkas'ın abdest alırken suyu fazla kullanması üzerine yaptığı uyarıdır. Sa'd'ın, "Abdestte de israf olur mu?" sorusuna Hz. Peygamber, "Tabii ki olur. Bir akarsu kenarında olsan bile." cevabını vermiştir (İbn Mace, Taharet, 48). Bu hadis, kaynak bolluğunun sınırsız tüketim hakkı vermediğini, nimetin çok olduğu durumlarda dahi ölçülülüğün korunması gerektiğini ortaya koyar.

Tüketim toplumunun sakıncalı kodlarını deşifre etmesiyle bilinen Fransız filozof Jean Baudrillard'a göre postmodern tüketim düzeni, tek tek nesnelerin kullanımından çok birbirleriyle anlam ilişkisi kuran nesneler sistemiyle inşa edilir. Ürünler; markalar ve reklamlar aracılığıyla birbirini tamamlayan bir bütün olarak sunulurken böylece bir ürün, diğer ürünlerin de satın alınmasını teşvik eden sembolik bir zincirin parçasına dönüşüverir. Bu nedenle tüketici, yalnızca belirli bir ihtiyacını karşılamaktan ziyade nesnelerin temsil ettiği anlam dünyasına dâhil olmak için tüketir. Sonuçta tüketim, bireyi sürekli yeni tercihlere ve zincirleme satın alma davranışına yönlendiren planlı bir mekanizma hâline gelir (Jean Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, Çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2024, s. 17, 18).

"Artık tıpkı evrensel bir açlık sorunu olduğu gibi evrensel bir yorgunluk sorunu var." diyen Baudrillard, söz konusu yorgunluğun zengin toplumlara özgü olduğunun altını çizer. Ona göre ileri tüketim toplumunun temel çelişkilerinden biri, maddi kıtlığın büyük ölçüde aşılmasına rağmen bireysel ve toplumsal tatminsizliğin ortadan kalkmamasıdır. Açlığın yerini bu kez yaygın ve sürekli bir yorgunluk almıştır. Ancak bu yorgunluk, fiziksel bir tükenmişliğe benzemez. Tam tersine, teknik kolaylıkların, otomasyonun ve refahın arttığı bir dünyada ortaya çıkan psikolojik ve toplumsal bir sendromdur. Refahın insanı rahatlatması beklenirken stres, gerilim ve tükenmişlik gündelik hayatın kalıcı unsurlarına dönüşmüş; böylece tüketim toplumu kendi başarılarının içinde yeni bir tatminsizlik üretmiştir. Tam burada, insanın aklına ister istemez sehli mümteni ustası Yunus Emre'nin "*Kemdürür yoksulluktan nicelerin darlığı / Bunca varlık var iken geçmez gönül darlığı*" mısraları geliyor. Çağlar öncesinden yükselen bu tespit, modern tüketim toplumunun temel açmazını âdeta önceden haber veriyor bize. Bolluk arttıkça gönlün de genişleyeceği düşüncesi gerçekleşmemiş; aksine, nesnelerin çoğalması iç dünyadaki boşluğu artırmıştır.

Modern düşünce, insanı çoğu zaman yalnızca akıl sahibi, siyasal özne ya da bilgi üreten bir varlık olarak tarif eder; onu tek boyutlu bir zemine yerleştirir. Oysa insan, yalnızca görünen dünyaya ait bir varlık konumuna indirgenemez. Ahlaki ve manevi yönüyle iki âlem arasında yaşayan, anlam arayan, anlam üreten bir varlıktır insan. İnsanın bu aşkın yönü ihmal edildiğinde üretim, siyaset, bilim ve tüketim kendi başlarına amaç hâline gelir; insan ise kendi yaptığı düzeneklerin içinde kaybolur. Bu yüzden çağımızın temel meselesi ekonomik yoksunluk değildir, insanın kendi hakikatinden uzaklaşmasıdır.

İslam dünyasının yaşayan seçkin filozoflarından Taha Abdurrahman, insanın

bu dünyanın faniliğine aldırmadan büyük projelere girişmesini, uzun soluklu uğraşlara yönelmesini "bu dünyadan daha iyi bir dünya kurma" arayışıyla açıklar. Ne var ki insan, daha iyi bir dünya kurduğunda da onunla yetinmez; ona değer vermek yerine daha iyisini aramayı sürdürür. Böylece Taha Abdurrahman, insanın tatminsizliğine metafizik bir açılım getirerek yaygın kanaatlerin ötesine geçer. "Fiziki dünyanın, varlığın tamamına tekabül etmediği, dolayısıyla onun bu hâliyle tüm varlığı kuşatamayacağı bilgisi, ilk yaratıldığı andan itibaren insanın doğasına yerleştirilmiş olmasaydı, insan, bu dünyadan daha iyi bir âleme ulaşma arayışına girmezdi." diyen Faslı mütefekkire göre insan, bitmeyen yolculuğu boyunca gözünü bu fiziki âlemde tam karşılığı bulunmayan bir ufka çevirir. Fıtratının derinliklerinde hissettiği, bu dünyanın cinsinden olmayan başka âlemlerin hakikatine ulaşma arzusu taşır (Taha Abdurrahman, *Dinin Ruhu*, Çev. Soner Gündüzöz, Pınar Yayınları, İstanbul: 2021, s. 57).

Aslında insan fıtratında bulunan bu aşma ve yetinmeme güdüsü, kapitalist düzen tarafından kendi amaçları doğrultusunda araçsallaştırılmaktadır. İnsanı hakikate, anlam arayışına ve kendini gerçekleştirmeye yöneltebilecek bu derin istidat, sürekli yeni ürünlere, yeni deneyimlere ve yeni tüketim kalıplarına bağlanarak yön değiştirir. Böylece aşkın olana yönelmesi beklenen arayış, nesneler arasında dolaşan ve bitmek bilmeyen bir satın alma arzusuna dönüşür. Sonuçta insan, varlığını aşmaya çalışırken tüketimi artıran ekonomik döngünün en güçlü itici gücü hâline gelir; doyumsuzluğu da piyasanın sürekliliğinin hizmetine sunulur. Bu acımasız döngüyü kıracak olan yegâne anlayış, insanı yeniden iki âlemle irtibatlı ahlaki bir özne olarak konumlandırmaktan geçer. İnsan, yalnızca tüketen veya performans üreten bir varlık olarak görüldüğü sürece hiçbir ekonomik model, psikolojik terapi ya da teknolojik yenilik onun yorgunluk duygusunu ortadan kaldıramaz. Asıl ihtiyaç, insanın varoluşunu yeniden anlam, sorumluluk ve aşkınlık ekseninde kurabilmektir.

Bu noktada, Taha Abdurrahman'ın geliştirdiği insanın "çift boyutlu varlık olduğu" vurgusu, modern tüketim kültürüne yöneltilmiş ciddi bir panzehir niteliği taşır. Ona göre insan, yalnızca fiziki dünyada yaşayan biyolojik bir varlık değildir; aynı zamanda metafizik bir istidada, aşkınlığa ve sürekli daha yüksek bir âleme yönelen bir ruha sahiptir. Tüketim toplumu ise insanın bu ikinci boyutunu görmezden gelerek onu yalnızca bedensel ihtiyaçları, arzuları ve hazlarıyla tanımlar, hatta kuşatır. Böylece birey, aslında metafizik olan sonsuzluk arzusunu sonlu nesnelerle doyurmaya çalışır. Her yeni tüketim nesnesi, ruhun aradığı hakikatin yerine geçmeye çalışır fakat hiçbir zaman onun yerini dolduramaz. Sonuçta, tüketim arttıkça tatminsizlik de büyür. Bu yaklaşım, çağdaş düşünürlerin "yorgunluk toplumu" ve "tüketim toplumu" teşhislerine İslam düşüncesi içinden özgün bir ufuk açar. Asıl mesele, kapitalizmin tüketimi sürekli körüklemesi kadar insanın metafizik yönünü ihmal etmesidir. Taha Abdurrahman'a göre insanın hakikati, görünen âlemle sınırlı kalmaz; görünmeyen âleme doğru uzanır. Hayat, bu hakikate göre kurulduğunda tüketim amaca dönüşmez; insanın ihtiyaçlarını karşılayan sınırlı bir vasıta olarak yerini alır. Böylece sahip olma hırsının yerini, varoluşu olgunlaştırma ve hakikate yaklaşma gayreti alır. İnsanın içindeki sonsuzluk özlemi sonlu nesnelerle tatmin edilemeyeceği için gerçek huzur da daha fazla harcamak, biriktirmek yerine daha yüksek bir anlam ufkuna yönelmekte aranır.

Belki de Diderot'un asıl hayal kırıklığı, yeni sabahlığın vadettiği hayatın hiçbir zaman ufukta görünmemesiydi. Nitekim kendi kişisel tecrübesinin sonunda bugün bize çok şey anlatan "Eski sabahlığımın efendisi iken yenisinin kölesi oldum." hükmüne varacaktır. Hakikati aramaya yazgılı özneyi nesnelerin peşinde dolaştıran düzende sabahlıklar değişir, evler değişir, şehirler değişir ama insanın aradığı anlam hiçbir alışveriş sepetine sığmaz.

TÜKETME İŞTAHI VE MUTSUZLUK ÇIĞLIĞI KISKACINDA YENİ İNSAN

Prof. Dr. Asım YAPICI
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İnsan yaşamak için yemek, giyinmek, barınmak ve birtakım nesnelere sahip olmak zorundadır. Bu anlamda tüketmek, doğal bir parçasıdır hayatın. Bugün karşı karşıya olduğumuz mesele ise tüketmenin kendisi değil tüketme iştahının giderek büyümesi ve hayatın hemen her alanına yayılmasıdır. Öyle ki artık yalnızca parayı ve eşyaları tüketmiyoruz; zamanı, mekânı, doğayı, ilişkileri, dostlukları, hazları, deneyimleri, değerleri ve hatta kutsal olanı da tüketiyoruz.

Modernlik büyük ölçüde üretim üzerine kurulmuştu. Çalışmak, üretmek, biriktirmek, geleceği planlamak ve gerektiğinde bugünkü hazzı yarına ertelemek modern insanın temel davranışları arasındaydı. Kuşkusuz bu, modern insanın hazlarından vazgeçtiği anlamına gelmiyordu. O da güzel yaşamak, eğlenmek, gezmek ve hayatın nimetlerinden yararlanmak istiyordu. Fakat aynı zamanda ondan sosyal ve ekonomik bakımdan üretken olması bekleniyordu. Postmodern tüketim kültüründe ise ağırlık merkezi giderek değişti. Üretim elbette devam ediyor fakat bireye yöneltilen çağrı artık daha çok tüketmesi yönünde: Daha çok satın al, daha çok gez, daha çok gör, daha çok tat, daha çok eğlen, daha çok deneyimle...

Bu yeni düzende hız ve verimlilik giderek gündelik hayatın temel değerlerine dönüşür. Yemek hızlı gelmeli, alışveriş hızlı yapılmalı, iletişim hızlı kurulmalı, eğlenceye ve hazza hızla ulaşılmalıdır. Zira Bauman'ın ifadesiyle; vaktinde doyurulmayan yani geciktirilen hazlar yaşanmamış hazlardır. Modern insanın beklemeye tahammülü azalırken postmodern tüketicinin beklemeye âdeta hiç vakti yoktur.

Yeni insan alışveriş yapmak için mağazaya gitmeye, bir filmi izlemek için belirli bir saati beklemeye, sevdiği insanın sesini duymak için günlerce postacı yolu gözlemeye ihtiyaç duymuyor. Birkaç dokunuşla yemek kapısına geliyor, dünyanın öbür ucundaki insanla görüntülü konuşuyor, binlerce film ve şarkı saniyeler içinde önüne seriliyor. Teknolojinin sağladığı bu imkânların hayatımızı kolaylaştırdığı elbette tartışılmaz. Fakat kolaylığın başka bir sonucu var: Beklemeyi ve sabretmeyi giderek unutuyoruz.

Bekleyemeyen insan, hazzını da ertelemek istemiyor. Çünkü çağın güçlü söylemlerinden biri sürekli kulağımıza fısıldıyor: "Bir kere geldiğim bu hayatı doyasıya yaşamalıyım." İlk bakışta son derece masum, hatta insanca görünen bir cümle bu. Fakat "doyasıya yaşamak" ne anlama geliyor? Daha fazla yer görmek mi? Daha çok eğlenmek mi? Daha fazla tat almak, daha fazla satın almak, daha çok deneyim biriktirmek mi? Üstelik burada ilginç bir çelişki var: Doyasıya yaşamaktan söz ediyoruz ama bir türlü doymuyoruz. Tam da burada çağımızın büyüyen "mutluluk endüstrisi" devreye giriyor. Bize yalnızca neyi satın almamız gerektiği söylenmiyor; nasıl mutlu olmamız gerektiği de dayatılıyor. Mutluluk artık kendiliğinden ortaya çıkan, ilişkilerimizin, anlam dünyamızın ve hayatla kurduğumuz bağın içinde filizlenen bir hâl olmaktan çıkıp ulaşılması gereken bir hedefe dönüşüyor. Daha fit ol, daha güzel görün, daha çok gez, yeni yerler keşfet, kendini ödüllendir, potansiyelini gerçekleştir, iyi hisset...

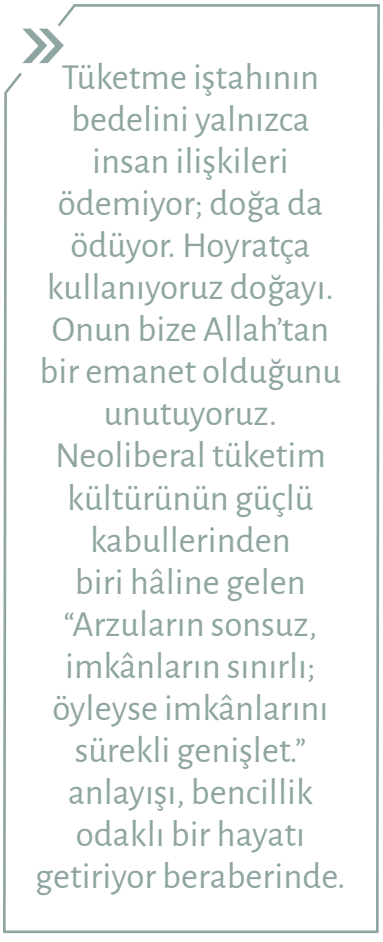
» Mutluluk satın alınabilir bir deneyim, kişisel gelişim programı, tatil, etkinlik, ürün veya yaşam tarzı hâline geliyor. Mutluluğu ararken tüketiyor, tükettikçe yeniden mutluluk arıyoruz. Öyle bir noktaya geliyoruz ki mutsuzluk çığlıkları atmaya başlıyoruz. Huzur hâlini kaybedince mutluluğu yakalamak da imkânsızlaşıyor âdeta.

İşin garip tarafı, mutluluğu çoğaltmak için sunulan reçetelerin önemli bir kısmı tüketimi önceliyor. Mutluluk satın alınabilir bir deneyim, kişisel gelişim programı, tatil, etkinlik, ürün veya yaşam tarzı hâline geliyor. Mutluluğu ararken tüketiyor, tükettikçe yeniden mutluluk arıyoruz. Öyle bir noktaya geliyoruz ki mutsuzluk çığlıkları atmaya başlıyoruz. Huzur hâlini kaybedince mutluluğu yakalamak da imkânsızlaşıyor âdeta.

Tüketim kültürü bize sürekli arzularımızın sonsuz, imkânlarımızın ise sınırlı olduğunu dayatıyor ve hazır çözümler sunuyor: İmkânlarını genişlet! Daha çok çalış, daha çok kazan, daha çok satın al ve daha çok deneyimle. Çünkü henüz görmediğin şehirler, tatmadığın yemekler, kullanmadığın ürünler, yaşamadığın heyecanlar var. Peki, neden imkânlarımızı sürekli genişletmek zorundayız? Arzularımızı sınırlandırmak neden seçenekler arasında değil? Üstelik "İnsanın arzuları sonsuzdur." söylemi de üzerinde düşünülmeden kabul edilmesi gereken bir hakikat değildir. Belki de arzularımızın sonsuz olduğuna inandırılıyoruz. Tüketimin devam edebilmesi için insanın kendisini sürekli eksik hissetmesi gerekir. Zira doyan, elindekini yeterli bulan ve sahip olduklarıyla yetinebilen insan tüketim kültürü açısından pek makbul değildir. Bu nedenle, neoliberal kapitalizmin yalnızca ihtiyaçlarımızı karşılamadığını, aynı zamanda yeni ihtiyaçlar ve arzular ürettiğini de fark etmek durumundayız. Bize önce neyin eksikliğini çekmemiz gerektiğini gösteriyor, ardından o eksikliği giderecek ürünü veya deneyimi sunuyor. Twenge'ın dediği gibi, "sanki salağın birinin çıkıp da normal insan olmanın çıtasını yükselttiği bir çağda" yaşıyoruz. Öyle ki normallik sıradanlıkla, sıradanlık da hayatı ıskalamakla ilişkilendiriliyor.

Çağımızın belki de en önemli meselelerinden biri tam burada çıkıyor karşımıza. İnsan, her istediğine ulaşabildiği ölçüde özgür olduğuna inanmaya başladı. Oysa insanın özgürlüğü, yalnızca arzularını gerçekleştirebilmesinde değil gerektiğinde bazı arzularından vazgeçebilmesinde saklıdır. Çünkü kendisine "hayır" diyemeyen insan, dışarıdan özgür görünse bile arzularının tutsağı hâline gelmiş demektir.

Tüketme alışkanlığı yalnızca nesnelerle sınırlı kalmıyor. Tüketim mantığı, hayatın diğer alanlarına taşındığında insan ilişkileri de payını alıyor bundan. Bir eşyanın yenisi çıktığında eskisini gözden çıkarmaya alışan insan, farkında olmadan benzer bir zihniyeti sosyal ve duygusal ilişkilerine de taşıyabiliyor. Dostluk, aşk, evlilik, hatta aile bağları giderek "Bana ne sağlıyor?", "Bana iyi geliyor mu?", "Beni mutlu ediyor mu?" soruları üzerinden değerlendirilebiliyor. Elbette insan kendisine sürekli zarar veren bir ilişkiyi sürdürmek zorunda değildir. Fakat bütün ilişkileri yalnızca kişisel tatmin üzerinden değerlendirmek de başka sorunları beraberinde getiriyor. Çünkü gerçek ilişkiler her zaman haz vermez. Dostluk, yeri gelir dostun yükünü taşımayı; evlilik zor zamanlarda birlikte kalmayı; sevgi fedakârlığı; vefa ise karşılık beklemediğimiz bir iyiliği sürdürmeyi gerektirir. Belki de bu yüzden sadakat, vefa ve uzun süreli dostluk, tüketim kültürünün en fazla yıprattığı değerler arasında yer alıyor. Tüketici zihniyeti açısından eskiyen her şey

değerini kaybetse de insan ilişkilerinde bunun tam tersi geçerlidir. Zira bazı şeyler eskidikçe kıymetlenir. Kırk yıllık bir dostluğun değeri, tam da kırk yıldır tüketilmeden kalabilmesinde saklıdır.

Tüketme iştahının bedelini yalnızca insan ilişkileri ödemiyor; doğa da ödüyor. Hoyratça kullanıyoruz doğayı. Onun bize Allah'tan bir emanet olduğunu unutuyoruz. Neoliberal tüketim kültürünün güçlü kabullerinden biri hâline gelen "Arzuların sonsuz, imkânların sınırlı; öyleyse imkânlarını sürekli genişlet." anlayışı, bencillik odaklı bir hayatı getiriyor beraberinde. Sınırlı bir dünyada sınırsız tüketme arzusu, eninde sonunda hem dünyayı hem de kendimizi tüketmemize yol açıyor.

Meselenin dikkat çekici yönlerinden biri de tüketim kültürünün din ve değerlerle kurduğumuz ilişkiyi köklü biçimde dönüştürmesidir. Dinlerin ve kadim ahlak geleneklerinin temel öğretilerinin başında bireyin arzularına sınır koyabilmesi yer alır. Sabır, kanaat, şükür, fedakârlık, infak, oruç, israftan kaçınma ve nefsin arzularını kontrol etme gibi kavramların ortak bir tarafı vardır: İnsan her istediğini yapmak ve her arzusunu hemen doyurmak zorunda değildir. Tam tersine, dürtülerini kontrol edebilmesi onun en büyük erdemlerindendir.

Din ve değerlerin gündelik hayat üzerindeki etkisinin zayıflaması, insanın arzularını kontrol etmesini güçleştirebilir. Psikanalizin "id" dediği dürtüsel taraf ile dinî gelenekteki "nefs-i emmâre" kavramı, insanın sürekli arzulayan ve doyum isteyen yönüne dikkat çeker. Bu arzuların hiçbir sınıra tabi tutulmaması ise insanı özgürleştirmekten çok onların esiri hâline getirebilir. Beled suresinin 11-13. ayetlerindeki "Fakat o, sarp yokuşu aşamadı. Sarp yokuşun ne olduğunu sen ne bileceksin? O, köle azat etmektir..." ifadeleri bu bakımdan üzerinde düşünmeye değer. Bu ayetler üzerinden günümüz insanına bir soru yöneltebiliriz: İnsanı köleleştiren yalnızca başka bir insan mıdır? Bizi kendisine bağımlı hâle getiren arzularımızın, tutkularımızın ve tüketme iştahımızın esaretinden kurtulmak da kendi sarp yokuşlarımızdan biri olarak düşünülemez mi? Bugün arzularının tutsağı olan insanın aşması gereken sarp yokuşu bu bağlamda düşünemez miyiz?

Mesele hazdan vazgeçmek, dünyadan el etek çekmek ya da modern hayatın sağladığı imkânları reddetmek değildir. İnsan güzel yemek yiyebilir, seyahat edebilir, eğlenebilir, satın alabilir ve hayatın kendisine sunduğu güzelliklerden pekâlâ yararlanabilir. Problem, haz değil hazzın sınırsızlaştırılmasıdır; tüketmek değil tüketmenin hayatın temel anlamına dönüşmesidir. İslam, insanın meşru hazlarını helal daire içinde yaşamasını reddetmez. Aliya İzzetbegoviç'in, İslam'ı maddi olanla manevi olanı uzlaştıran "üçüncü yol" olarak değerlendirmesi bu bakımdan anlamlıdır.

"Yeter, dur artık!" cümlesini bugün yeniden hatırlamak durumundayız. Tam da bu noktada, iç dünyamızın gerçekte ne istediğini duyabilmemiz ve ihtiyaçlarımızla bize ihtiyaçmış gibi sunulan şeyleri birbirinden ayırabilmemiz gerekir. İnsan olmanın anlamını yakalamak, ruhsal bakımdan büyümek ve olgunlaşmak için beklemeye, paylaşmaya, sabretmeye, sadakate ve gerektiğinde kendi arzularımıza sınır koyabilmeye ihtiyacımız var.

Çağımız bize, sürekli daha fazlasına nasıl ulaşacağımızı öğretiyor. Daha çok kazanmayı, daha çok tüketmeyi, daha fazla deneyim yaşamayı ve bütün bunların sonunda daha mutlu olmayı vadediyor. Fakat belki de mutluluğun önündeki engel her zaman sahip olamadıklarımız değildir. Bazen asıl yük, sahip olmak istediğimiz şeylerin hiç bitmemesidir. Bu yüzden bugün yeniden hatırlamamız gereken şey, daha fazlasına nasıl ulaşacağımızdan önce ne zaman "Tamam, yeter." diyeceğimizdir. Çünkü nerede duracağını bilmeyen insanın tüketme iştahı yalnızca eşyayı, doğayı, ilişkileri ve değerleri tüketmez; en sonunda kendisini de tüketir.

Evlere, bahçelere ve içindekilere sahip olma kibriyle tahakküm kuruyoruz. Bağa, bahçeye sınırlar çiziyoruz. “Toprağın emanetçisi, bekçisi” dediğimiz esenlik içindeki barışık zamanlardan, “toprağın sahibi, efendisi” olduğumuz nasipsizler çağına evrildik.

Söyleşi: Esma TÜRKSEVEN

Nazım TANRIKULU

Elimizin değdiği her şeyi tüketilecek bir hevese dönüştürdüğümüzden beri nesnelerin gizli dilini unuttuk. Eşyayı hürmetle yaşatmak varken kendi ömrümüzü eşyanın peşinde harcayıp eksiltiyoruz. Mülkiyetin yüküyle genişleyen duvarlar içimizdeki o sessiz eksilmeye merhem olamıyor. *Diyanet Aile Dergisi* olarak bu sayımızda; sahip olma hırsımızın ve hayatı bir çırpıda tüketme telaşımızın izini sürmek istedik. Tabiatın dilini, bitkilerin şifasını ve sadeleşmenin inceliğini en güzel anlatan isimlerden biri olan Nazım Tanrıkulu ile nesnelerin tahakkümünden sıyrılıp eksilerek çoğalmanın imkânlarını konuştuk.

Eskiden insan nesnelere ömür biçer, onlarla hemhâl olurdu; şimdilerde ise eşyayı geçici bir hevesin nesnesine dönüştürüyoruz. Doğadan aldığımızı toprağa geri veremediğimiz bu ölçüsüz alma ve tüketme çağında, mülkiyet tutkusu ruhumuzda nasıl bir tortu bırakıyor?

Mülkiyet kavramıyla tanışıklığımız kendi mahsurluğumuzdan başlar belki de. Ebeveynlerimizin "benim evladım, benim torunum" diye sahiplenmesiyle dünya hikâyemize başlıyoruz. Bir türlü "biz" olamayışımız bundandır diyebiliriz.

Büyüdükçe de sahip olunandan sahip olana evriliyoruz. Toplumun ve kurduğumuz düzenin bizi biçimlendirip bir çizgiye koymasıyla iyi figüranlar oluyoruz ve vadedilen ömrü yaşayıp toprağa karışıverecek fâniler olduğumuzu unutuyoruz. Evlere, bahçelere ve içindekilere sahip olma kibriyle tahakküm kuruyoruz. Bağa, bahçeye sınırlar çiziyoruz. Çizilen sınırlar içindeki alanın da "sahibi" sanıyoruz. Oradan yetişenlere de tahakküm ederek yatırım yaparcasına bakım veriyor, karşılığını bekliyoruz.

"Toprağın emanetçisi, bekçisi" dediğimiz esenlik içindeki barışık zamanlardan, "toprağın sahibi, efendisi" olduğumuz nasipsizler çağına evrildik. Herhangi bir şeye "benim" dediğimiz an, onunla aramızdaki koşulsuz bağı koparıyoruz. Vermeyi unutan, almayı hak gören bu efendilik illüzyonu her ilişkiyi kurutuyor. Zihnimizi de yoksunluk ve kaybetme korkusuyla baş başa bırakıyor. Hükmetmeye çalıştığımız her eşyanın ve sınırlarını çizdiğimiz her şeyin tutsağı hâline geliyoruz. Efendilik iddiasından vazgeçip yeniden emanetçi olmayı hatırlamalıyız. Aksi hâlde ruhumuzdaki mülkiyet tortusu derinleşecek ve bizi kendi kurduğumuz hapishanede daha da yalnızlaştıracaktır.

Duruma *Aile Dergisi* penceresinden baktığımızda ev, dışarıdaki doymak bilmez tüketim rüzgârından korunduğumuz bir sığınak mı yoksa küresel çarkların eşiğimize kadar uzanan bir uzantısı mı? Bir mekânı "yuva" kılan şey, içini sürekli yeni nesnelerle doldurmak mıdır yoksa azla yetinmenin zarafetini yakalayabilmek mi?

Ev neresidir, nereden başlarsak yuva olur? Evi yuva yapan nedir? Ev dört duvar mı yoksa anlaşıldığımız, huzur bulduğumuz yer mi? Sanırım evi yuva kılan şey; yalnız hissetmediğimiz, anlaşıldığımız ve kendimizi ait hissettiğimiz yer oluşudur. Bu, dört duvarı olan bir mesken de olabilir, anlaşıldığımız bir kalp de.

Bir mekânı gerçekten "yuva" kılan şey, içini eşyalarla doldurmak değil; o mekânın ruhunu paylaşılan huzur, samimiyet ve aidiyet duygusuyla inşa edebilmektir. Sürekli yenisini alma hırsı, evi bir sergi salonuna dönüştürürken azla yetinmenin ve sadeleşmenin zarafeti ise evi ruhun dinlendiği gerçek bir yuva yapar. Yuva; nesnelerin çokluğundan ziyade içinde büyütülen değerlerin ve kurulan bağların derinliğiyle var olur. Eşyaya bağımlı olmayan bir sadelik, aileyi dış dünyanın tüketim baskısından koruyan en güçlü kalkandır.

Yapımına emek vermediğimiz, hepsi birbirine benzeyen "lüks, ultra lüks" diyerek pazarlanan; soğuk, buz gibi görünen, muhabbet sofralarının kurulduğu anılarla dolmamış yapılara ev denebilir belki. Ev, s"ev"gi tuğlası ile emek emek ördüğümüzde yuva olur.

Yıllardır yürüttüğünüz tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, toprağın ve floranın cömert ama ölçülü dengesini önümüze seriyor. Şifalı bitkiler, bize ihtiyacımız kadarını almayı öğretirken her şeyi hırsla alıp tüketen modern insanın bu manevi açlığı yeryüzünün dengesini nasıl bozuyor?

Aslında fabrika ayarlarımız, diğer canlıların yaptığı gibi ihtiyacımız olduğu kadarını almaya kurulu. Bitkilere ve diğer canlılara baktığımızda bunu hâlen görebiliriz. Biriktirmezler; olduğu kadarını kader bilirler. Azıcık olan bereketlenir, böylece gözleri de gönülleri de doyuverir. Fakat bereketi biriktirme ve dünyaya kazık çakma hırsı insanı alır götürür. Modern insan ne koysa, ne yapsa dolduramaz bu boşluğu. Doymayan şükretmeyi unutur,

şükürsüzlük şuursuzluğu doğurur ve insan 'kalpleri mühürlenmişler' zümresine atılıverir.

İnsan aldıkça, aldığını yerine koymadıkça, kestiği ağacın yerine yenisini dikmedikçe dengeler altüst olur. Yeryüzünde işleyen sistem, dışarıdan bakıldığında bir kaos gibi görünür. Oysa ekosistemin tüm bileşenleri, yeryüzünde var olan elementler ve maden türleri, bizim ürettiğimiz değerden bağımsız olarak var olmalarıyla değerli, gerekli ve anlamlıdır.

Bize faydasız görünen şeylerin bağlamlarını ve nedenselliklerini sorgulamamız gerekir. Kendi ölçütlerimize göre değer biçtiğimiz az bulunan bir madenin dünyada neden belirli bölgelerde, belirli miktarlarda ve derinliklerde yer aldığını sormamız gerekir. Bu konumlar ve derinlikler tesadüf değildir. Madenler, milyarlarca yıllık jeolojik süreçlerin ve basınç dengelerinin sonucunda yeryüzünün belirli yerlerine yerleşir. Her mineral, bulunduğu katmanda gezegenin kabuk stabilitesini ve ekolojik dengesini koruyan bir omurga vazifesi görür. Bir maddeyi oradan, daha çok kazanma hırsıyla söküp aldığımızda yer altı su kaynaklarının yönü değişir, sular ağır metallerle zehirlenir. Toprağın pH dengesi ve mikrobiyomu bozulur; bu durum floranın beslenme yeteneğini etkiler. Açılan yüzey madenleri, bitki örtüsünü ve üst toprak katmanını tamamen yok eder. Bu alanda yaşayan canlıların habitatı zarar görür, biyoçeşitlilik için sonun başlangıcı olur diyebiliriz. Olan olduğu yerde güzeldir ve gereklidir vesselam.

Çocuklarımıza devrettiğimiz miras; tapular ve hatıralar ötesinde tüketim çılgınlığının yüküyle yorulmuş nehirler ve küskün topraklar olur hâle geldi. Bir evlada "tüketerek tükenmemeyi" ve tabiatın hakkını gözetmeyi anlatmak nasıl bir ebeveynlik sanatı gerektiriyor?

Sanırım ebeveynler olarak bunu öncelikle kendi yaşam biçimlerimizi, hayatlarımızı ve zamane çıktılarına göre şekillenen algımızı düzeltip rol model olarak başarabiliriz. Eskiden ne yaparlardı da her şeyin kadri kıymeti bilinirdi, buna bakmamız gerekiyor.

Çocukların tüketmeye dönük her talebini hemen yerine getirmeden önce eldekinin kıymetini bilmeyi ve ona iyi bakmayı öğretmeliyiz. Bunu da önce kendimiz uygulamalıyız. Gerçek huzurun tüketmekte değil; bağ kurmakta ve anlam yüklemekte olduğunu gösteren birer rol model olmalıyız.

Küçük yaşlardan itibaren doğanın bir parçası ve bileşeni olduğumuzu hissettirmeliyiz. Empati duygusuyla "Senin gibi o da üzülür, sevinç duyar, bazen kızar." diyerek doğadaki varlıklara kişilik atfetmek, benim izlediğim yöntemlerden nacizane. İnsan olarak doğduk ancak bir papatya ya da karınca olarak da dünyaya gelebilirdik. Her canlı, canlılığının gereğini yaşama ve kendi seyrini sürdürme hakkına sahiptir. Bu hakkı gözetmenin temel sorumluluğumuz olduğunu aşılamalıyız.

Kintsugi sanatında olduğu gibi kırılanı onarmak ve bir nesneye emek vermek ona duyulan saygının ifadesidir. Günümüzdeki yaygın "kullan-at" anlayışı karşısında tamir etmenin, yeniden dönüştürmenin ve eskitmenin inceliğini aile içinde nasıl revaçta tutabiliriz?

Bu soru, bana çocukluğumdaki eskiyen kıyafetlerin kilime dokunma sürecini, kilim tezgâhlarından yayılan sesi ve dedemin yamalı çizmesini hatırlattı.

Şimdilerde "Sıfır Atık" diye bir kavram ürettik. Bu kavram köydeki çocukluğumu getirdi aklıma. O zamanlar "atık" kelimesi bile yoktu belki de. Plastik poşet bilmezdik. Bakkala gider, yumurta verip çikolata alırdık; takas kültürü yaygındı.

Köyümüz 500 rakımdı, fideler bizde önce yetişirdi; sonra dağ köylerine kuru fasulye karşılığı götürülürdü. Hayvancılık ki bana göre bu kavram son derece üstten ve hayvanı metalaştıran bir ifadedir, şimdiki gibi değildi. Hayvanlara bakım verilir, rehberlik edilirdi; onlar gerçekten "gezen öz-ü-gürler"di.

Bakraç adı verilen çok amaçlı bir taşıma malzemesi vardı. Plastik yerine bakırdan mamul bu araçlarla sağılan süt taşınır,

Aslında fabrika ayarlarımız, diğer canlıların yaptığı gibi ihtiyacımız olduğu kadarını almaya kurulu. Bitkilere ve diğer canlılara baktığımızda bunu hâlen görebiliriz. Biriktirmezler; olduğu kadarını kader bilirler. Azıcık olan bereketlenir, böylece gözleri de gönülleri de doyuverir.

yoğurt mayalanır, bahçedeki sebze onun içine toplanırdı. Şimdilerde "ileri dönüşüm" denilen ama "kadir kıymet ve bereket" anlayışıyla eşyaya yaklaşılan zamanlardaki gibi ruhu olan işlerdi bunlar.

Adımın kaynağı rahmetli Nazım dedemin bir çizmesi vardı. Yamadan giyilemeyecek duruma gelene kadar giymeye devam ederdi onu. En son artık üstünden de parçalar alıp yamamış, yine giymeyi sürdürmüştü. O zamanlar insanlar, birbirlerinin ayağına değil gözlerine bakar, yürekleriyle kıymet biçerlerdi. Yapılanlar sadece yoksulluktan değil; kadrini bilmek, bereketlendirmek ve olanla yetinmek gibi derin bir bilinçtendi.

Eskiden annelerimizin dokuduğu çaput kilimler vardı. Giyile giyile artık kullanılamayacak hâle gelen kıyafetler -ki köyde kıyafete "eski" derlerdi; eskilerin henüz eskimediği zamanlardı- kilime, tutacağa, durulama ve silme bezine dönüşürdü.

Ezcümle; 30-40 senede kapitalizmin "al, kullan, at" diyerek unutturduğu Anadolu'nun bereket bilincini yeniden hatırlamamız gerekir. Ne güzel özetler o zamanların halini Âşık Veysel: "Anadolu insanı toprağı ekerken dua eder, biçerken şükreder."

Gerek botanik alanlardaki saha çalışmalarınızda gerekse düzenlediğiniz doğal bakım ve şifa atölyelerinde, hazır tüketilen sentetik kimyasalların alternatiflerini sunuyorsunuz. Ambalajlı ve yapay ürünleri tüketmeye yönlendirilen modern insana kıyasla toprağın sade şifasına dönmek ve evlerimizi ekolojik bir yuvaya dönüştürmek adına atacağımız ilk samimi adım ne olmalı?

İlk adım, kendimizi bilmek ve tanımakla başlar. Kendini bilen haddini bilir. Haddini bilen insan, yaşlanmayı dünya yolculuğunun doğal bir süreci olarak görür; yüzüyle ve yazgısıyla barışır. İçeriden dışarıya yansıyan o "nur yüzlü" hâl, yaşına başına bakılmaksızın bakana da şifa olur.

Kendimizle barışık olmak eşyayla da barışık olmayı getirir ve bu sükûnet eve yansır. Böylece yuva bir çiçek bahçesine dönüşür. Kişisel bakım ürünlerinden mutfağımızdaki yiyeceklere, hanemizin temizliğinde kullandığımız gereçlere kadar her alanda şu soruyu sormalıyız: Bunları üretirken, kullanırken ve atarken başkasına zarar veriyor muyuz? Bir şeyi yaparken başka bir dengeyi bozuyor muyuz? İşte ekolojik bir yuvaya dönüşmenin ilk samimi adımı bu farkındalıktır diyebiliriz.

Tüketim ağlarının ağırlık yaptığı gündelik koşturmacanın ortasında kendi balkonunda bir tohumu toprakla buluşturan veya mutfak atığını komposta dönüştüren insanın yaşadığı o sessiz dönüşüm, geleceğimizin iyileşmesine dair bize ne tür bir umut aşılıyor?

Balkonunda bir tohumu toprakla buluşturan insan, aslında büyük bir şey yapıyor: Sabrı ve sorumluluk almayı yeniden öğreniyor. Her gün bakım vermesi gereken bir canlıya bakmak sorumluluk duygusunu perçinliyor. Mutfağından çıkan atığını komposta dönüştürerek aslında "atık" diye bir şeyin olmadığını, her şeyin bir döngünün parçası olduğunu hatırlıyor. Yediklerini dönüştürüp yiyeceklerine gıda yaparak döngüye şahit oluyor. Gerçek dönüşüm, küçük görünen gürültüsüz alışkanlıkların tekrarıyla yani rutinlerle gerçekleşir. Bu kadar tüketim ve hızın hâkim olduğu bir çağda "yavaşla, elindekinin kıymetini bil ve dönüştür" diyen bu alışkanlıklar yeniden kendimizle ve doğayla bağ kurmamıza umut olur vesselam.

SINIRLI İMKÂNLARDA SINIRSIZ TALEPLER

Dr. Kübra ÇİÇEKLİ
DİB Başkanlık Vaizi

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ اَفَاَنْتَ تَكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيْلًاۙ

"Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilah edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?"

(Furkan, 25/43)

Modern çağda ortaya çıkan tüketim kültürü, ihtiyaçlar ve istekler arasındaki ayırıcı çizgiyi belirsizleştirdi. İnsan yaşamının devamı için gerekli olanlar ile ilgili kafalar karışmış, zihinlerdeki ihtiyaç algısı değişmişti. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan seri üretimin eritilmesi, zamanla sistemin devamı ve yeni düzenin bekası için gerekli hâle geldi. Bu nedenle, insanların zihnindeki sınırlı ve kısıtlı olan tüketim algısının değişmesine yönelik bilinçli bir politika yürütüldü. Tüketim kültürünün yapı taşları; kapitalizm ile tüketimi kutsayıp alışverişi yücelterek sınırsız harcama alışkanlığını teşvik etti. Tüketimi önceleyen bu sistem, sembol ve markalar vasıtasıyla yaşam tarzı hâline getirilerek toplumda kimlik yapıları inşa edildi. Özellikle sosyal medyanın hayatımıza dâhil olmasıyla da toplumsal iletişim biçimi görünür şekilde değişti. Beraberinde küresel çapta tüketim kültürü, sanal mecralarda dolaşıma girdi. Markalar, sosyal medya ile çok geniş kitlelere ulaşacaklarını fark edince sürekli ve kesintisiz iletişim ağı ile tüketiciyi etkileme yoluna gitti. Sistem, gerek pazarlama planlamaları gerekse reklam yüzlerinin hayatlarını sahne ve yaşam vitrini olarak göstermesi üzerine kurgulandı. Bu duruma maruz kalan insanın zihninde ihtiyaçların yeniden anlamlandırılması gündeme geldi. Böylelikle imkânlar "sınırlı" olsa bile o nesneye ve yaşam tarzına yüklenilen anlamın farklılaşmasıyla istekler "sınırsız" oldu. Sahip olunması istenilen şeyler, birey için ihtiyaçtan öte sosyal hiyerarşideki yerini temsil etmeye başladı. Artık öyle bir hâle geldi ki gerçekten zengin olmayan orta sınıf, lüks ürünleri gösterişli bir şekilde tüketerek zenginliğin kanıtı olarak tüketimden faydalandı. İnsanlar, malum kahve dükkânının kahve bardağını her gün elinde tutarak işe gittiğinde ya da su içmek için o çok pahalı olan termos markasının ürününü kullandığında kendini üst sınıflara ait gördü. Neticede, lüks ürünleri sembol markaları beden, ev ve hayatına entegre eden kişi, kendine güç ve prestij devşirdiğini zannetti. Günümüz insanının içine düştüğü bu durum, Cahiliye döneminde kibirlilerin zenginlik ve azametini göstermek için eteklerini yerde sürümesiyle aynı kabildendir.

Sosyal medyadaki abartılı kutlamalar, törenler, mutluluklar ile zenginlik paylaşımı, bunları izleyenler için bu tarz eylemlerin özendirilmesine ve dahi normalleştirilmesine sebep oldu. Duyulara hitap eden çeşitli reklam araçları ile yönlendirilen insan psikolojisi, talep etme üzerine şekillendirildi ve sürekli yeni ihtiyaçlar oluşturulup dayatıldı. Bu şekilde üretilen malların eritilmesi kaygısıyla "satın alma" hevesi canlı tutuldu. Bu durum, ihtiyaç fazlasını tüketmeye yönlendirerek sınırlı imkânlara rağmen sınırsız tüketim talebini ortaya çıkardı. Hep daha fazlasını isteyen nefis ise kapital düzenin ortaya çıkardığı bu durumu daha da görünür hâle getirdi. Allah Teâlâ'nın, ayet-i kerimede "Nefsani arzulara (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, soylu atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere düşkünlük insanlara çekici kılınmıştır. İşte bunlar dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır." (Âl-i İmran, 3/14) şeklinde tanımladığı nefis, insanın akıl ve mantık süzgecini saf dışı bırakarak arzularının peşinden gitmesine sebep olmaktadır. Nefsin azgınlaşmasını teşvik eden modern dünya, insanı kısır döngü içindeki çarklarıyla sıkıştırmaktadır. Dolayısıyla, insan var olduğundan beri nefsi onunla dalaşan ve kendisine karşı mücadele verilmesi gereken düşman iken yine aynı nefsi modern zamanda yaşayan insanın artık topyekûn savaş vermesi gereken bir şey hâline geldi. Artık ahir zaman insanının ahiret için yaptığı en gerçek hazırlık Allah Resulü'nün büyük cihat olarak nitelediği "nefis ile mücadele" oldu. Çünkü insanın kontrol edemediği istek ve arzuları, dünyaya ve onun getirdiği şehvete kapılmasıyla sonuçlandı. Bununla birlikte, elde ettikçe sahip olduklarının yeterli olduğunu düşünmeyen insanın hâlini Cenab-ı Hak; "Kendisine geniş bir servet ve göz önünde oğullar verdiğim; önüne nimetler serdikçe serdiğim, arkasından daha fazla vermemi bekleyen kişiyi bana bırak..." (Müddessir, 74/12-17) şeklinde anlatmıştır. İnsanın daha fazlasını isteyerek tatmin olmadığına, doyumsuzluğun pençesinde bir yaşam sürdüğüne Allah Resulü (s.a.s.) "İnsanoğlunun bir vadi dolusu altını olsa, bir vadi daha ister. Onun gözünü topraktan başka bir şey doyurmaz..." (Buhari, Rikak, 10) buyurarak dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, dünya arzularına bağlı olan gönüllerin Yaratıcı ile ilişkileri perdelenir, kalpleri kilitlenir ve ruhları hakiki zevklere kör hâle gelir. Dolayısıyla bütün bunlara karşı durup kendini dizginleyen, görmediği geleceğe ait vaatler karşısında peşin zevklerinden vazgeçen insan kendi için gitgide zorlaşan görevini başarı ile tamamlamış olur.

Kapitalizm ile körüklenen nefsani duygular, insanı "tükettikçe kendini gerçekleştireceği" yanılgısına düşürdü. Aslında ihtiyaçlar ve ürünler, özneler ve nesneler arasındaki ilişkiler, bireyin kendisini gerçekleştirme diyalektiğinin bir parçası değildir. Tüketim, ihtiyaçların karşılanmasını aşıp kapitalizmin istikbalini sağlamanın aracı hâline dönüşerek sınırların belirsiz hâle geldiği bu düzende insanın var olma şekli oldu. Bu var olma sanrısı ve belli sınıflara ait olduğunu gösterme kaygısı; ihtiyaç fazlası, bilinçsiz ve sınırsız tüketimin ortaya çıkmasına neden oldu. İtidalli, kanaatkâr toplum yerini doyumsuz istek ve arzularının peşinde koşan tüketici kitlesine bıraktı. Oysa Allah'a götüren manevi yolculukta insan, ancak "masiva" olarak tanımlanan yani kendisini Allah dışındaki her şeye bağlayan istek ve ihtiyaçları aştığı takdirde O'nun katına yükselebilir.

En yüce mertebe olan "gına" yani gerçek zenginlik, insanın hiçbir şeye ihtiyaç duymayacak bir bilince ulaşmasıdır. Bu durum, arzuların kontrol altına alındığı, ihtiyaçların en aza indirildiği ve eksiklik hissinin ortadan kalktığı bir olgunluk seviyesidir. Dünyevi hiçbir şeyin eksikliğini hissetmeyen insan, yalnızca Allah'a muhtaç olduğunun bilincine vararak "fakr" makamına erişir. Asıl amacı bu olgunluğa ulaşmak olan bir insanın; sürekli yeni sanal ihtiyaçların icat edildiği ve yaşamın sadece tüketim üzerine kurulduğu modern bir dünyada gerçekten iyi bir kul olduğunu düşünmesi, günümüz Müslümanlarının düştüğü en büyük yanılgılardan biridir.

MİHRABIN ÖTESİNDE, HAYATIN ORTASINDA

Dr. Abdulhakim AY
Hollanda Diyanet Vakfı
Laleli Camii Din Görevlisi

"الْإِمَامُ ضَامِنٌ وَالْمُؤَذِّنُ مُؤْتَمَنٌ، اللَّهُمَّ أَرْشِدِ الْأَئِمَّةَ وَاغْفِرْ لِلْمُؤَذِّنِينَ."

"İmam (kendisine uyanların namazlarına) kefil, müezzin ise (namaz vakitleri konusunda) kendisine güvenilen kimsedir. Allahım! İmamlara (kefil oldukları konuda) muvaffakiyet ver, müezzinleri de (olası taksirlerinden dolayı) bağışla!"

(Tirmizi, Salat, 39)

İslam medeniyetinde imamlık (imamet), yalnızca vakit namazlarında cemaatin önüne geçip ibadeti sevk ve idare etmekten ibaret değildir. Sözlük anlamı itibarıyla "kendisine uyulan, yol gösteren ve önderlik eden" anlamındaki imamlık (İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, 1990, s. 1/212-214; Ragıp el-İsfahani, *El-Müfredat*, 2009, s. 84), kavramsal olarak iki temel düzlemde karşılık bulur: Cemaatle kılınan namazlara önderlik eden kişi ve devlet başkanı (İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, 1423, 11/276). Nitekim İslam toplumunun teşekkül ettiği ilk dönemlerde imamet; idari, askerî, hukuki ve dinî tüm sorumlulukları bünyesinde toplayan en üst yönetim makamı; imam ise bu ağır mesuliyeti üstlenen lideri ifade etmekteydi. İslam'ın erken dönemlerinde namaz kıldırmak esasen devlet idarecilerinin asli görevleri arasında yer aldığından "imam", hem ibadete önderlik eden hem de siyasi liderliği kapsayan ortak bir ünvan olarak kullanılmıştır (Mustafa Sabri Küçükaşcı, *DİA*, 22/178-181). Şüphesiz, ibadet disiplini ile toplumsal düzen arasındaki bu kavramsal paralellik, İslam'ın din ve toplum tasavvurunun ayrılmaz bir bütün olduğunu açıkça gözler önüne serer. Çift yönlü bu liderlik anlayışı, kaynağını ve en mükemmel örneğini Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bizzat şahsında tecelli eden imamet sıfatından almıştır.

Tarihsel süreçte yaşanan kurumsal dönüşümlere ve uzmanlaşmaya rağmen imamlık, özü itibarıyla nebevi hizmet olma niteliğini daima muhafaza etmiştir. Bu görevi mukaddes kılan önemli bir unsur, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) manevi emanetini devralarak onu temsil etme sorumluluğudur. Dolayısıyla bütün din hizmetlerinde olduğu gibi imamlıkta da asıl gaye, herhangi bir beklentiye girmeden sırf Allah rızasını gözetmektir. Bununla birlikte, toplumsal iş bölümünün kaçınılmaz olduğu sosyolojik gerçeklikler, diğer dinî hizmetlerde olduğu gibi imamlığın da kurumsal bir hâle dönüşmesini zorunlu kılmıştır. İslam âlimleri de imamların, namaz kıldırma eyleminin kendisinden ziyade zamanlarını cami hizmetlerine ayırmaları ve toplumun dinî ihtiyaçlarını karşılamaları sebebiyle bir karşılık alabileceklerine hükmetmişlerdir. Esasen her

Müslüman, dini en iyi şekilde temsil etmeye çalışmalı ve gerekli donanıma sahip olma gayreti taşımalıdır. Ancak vakıada durum öyle değildir. Bu nedenle imamlık; dini usulünce öğrenip öğretme ve topluma rehberlik etme sorumluluğunun kurumsallaşmış hâlidir. Hem dinî hem de sosyal boyutu bulunan bu makam; kişiye bir ayrıcalık kazandırmanın aksine yüksek bir sorumluluk ve rehberlik görevi yüklemektedir.

Klasik İslam hukukunda "imamet-i kübra" (büyük imamet), siyasi ve toplumsal liderliği temsil ederken "imamet-i suğra" (küçük imamet) ise namaz kıldırma görevi olarak adlandırılır. Namaz, dinin direği ve Müslüman toplumun bir araya geldiği temel ibadettir. Dolayısıyla ibadette cemaate rehberlik eden imam, o topluluğun dinî hayatının niteliğini doğrudan etkiler. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), "Cemaate, Allah'ın kitabını en iyi okuyan ve bileniniz imamlık etsin." (Müslim, Mesacid, 290) buyurarak bu makamın sıradan olmadığını; ilmî ehliyet ve Kur'an birikimi gerektirdiğini açıkça belirtmiştir. İmam, mihrapta dururken cemaatin ibadet sorumluluğunu ve manevi yükünü omuzlarında taşır. Namaz imametinde rehberliğin ilk ölçütü ilmî birikim ve ahlaki liyakattir. İmamet makamına geçişte soy, kabile üstünlüğü veya toplumsal statüden ziyade Kur'an bilgisi, sünnet birikimi ve takva gibi nitelikler esas alınır.

Tarihsel ve sosyolojik süreç içerisinde cami, yalnızca bireysel ve kolektif ibadetlerin icra edildiği mekânsal bir alan değil; bilginin üretilip aktarıldığı, toplumsal bütünleşmenin sağlandığı ve sosyal kontrol mekanizmalarının işlediği çok işlevli bir kamusal merkez niteliği taşımıştır. Birer medeniyet merkezi olan camiler bilginin harmanlandığı, dertlerin paylaşıldığı, adaletin tesis edildiği ve toplumsal dayanışmanın inşa edildiği canlı mekânlardır. Bu işlevsel yapının kalbinde yer alan imamın konumu ise yalnızca mihraptaki liderliğiyle sınırlı değildir. İmam; minber ve kürsü gibi kurumsal araçlar vasıtasıyla toplumsal öğrenme süreçlerini yöneten, dinî ve ahlaki değerlerin kuşaklararası aktarımını sağlayan bir "toplumsal muallim" ve "sosyal aktör" konumundadır. Bir muallim şuuruyla kürsüden hikmeti, minberden adaleti ve merhameti dile getiren imam, dinî alanın ötesine geçerek sosyokültürel yapının sürdürülebilirliğinde anahtar rol oynar.

Hayatın tam ortasında yer alan bu makam; yerel ölçekte sosyal dayanışmayı organize eden, bireysel ve toplumsal krizlerde manevi danışmanlık üstlenen ve toplumun kırılan yerlerini tamir eden âdeta bir gönül tabibidir. Mahallesinin derdiyle dertlenen, gencin arayışına rehberlik eden ve yaşlının yalnızlığına ortak olan imam, toplumsal sermayenin pekiştirilmesine katkı sağlar. Bu yüzden onun sorumluluğu cami duvarlarının arasına sığmayacak kadar geniş; etkisi ise bir insanı, bir mahalleyi ve nihayetinde bütün bir toplumu dönüştürecek kadar derindir.

Bu itibarla bir toplumda imam:

- Güven ve adalet timsalidir: Mahallede veya cemaat arasında çıkan ihtilaflarda sözü dinlenen, tarafsızlığına ve ahlakına güvenilen kişidir.
- Manevi bir danışmandır: Doğumdan ölüme, sevinçten kedere kadar hayatın her anında olan, rehberlik eden ve moral veren kimsedir.
- Birlik ve beraberliğin harcıdır: Farklı sosyal, ekonomik ve kültürel kökenlerden gelen insanları aynı saf etrafında birleştiren bütünleştirici bir figürdür.

İmamet/imamlık, özü itibarıyla Hz. Peygamber'in (s.a.s.) makamını ve manevi mirasını temsil eden kutlu bir görevdir. Bu sebeple, mihraba geçen her imam vakit namazlarını idare eden görevli olmasının yanında Allah Resulü'nün izini takip eden bir vekildir. Söz konusu ulvi sorumluluk, imamın sadece namaz safında değil; sosyal hayatın her alanında topluma yön veren, erişebildiği herkes için iyilikte öncü ve huzur kaynağı olan bir lider olmasını gerektirir. İmamlık; sıradan bir meslek olmanın ötesinde temsil ettiği samimiyet, liyakat ve ahlaki duruşla toplumu manen diri tutan nebevi bir misyondur.

Bi' KAHVE

Gülsüm KARAPINAR

Bİ' KELİME

Zencirek

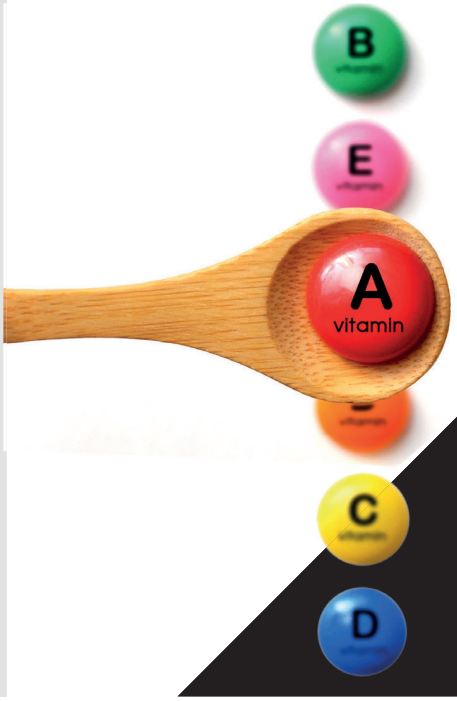
Kökeni Farsça olan ve "küçük zincir" manasına gelen zencirek, geleneksel kitap süsleme sanatlarında bir döneme damgasını vurmuş geometrik geçme desenleridir. Göçebe kültüründeki otağ halatlarının örgü tasarımlarından esinlenerek önce mimariye, ardından el yazması kitap sanatlarına aktarıldığı bilinmektedir. 16. yüzyıl Osmanlı tezhip sanatında geniş zeminlerde pek tercih edilmeyen bu motif; şerit süslemelerde, iç pervazlarda ve sayfa tasarımlarındaki pafta ayrımlarında bağlayıcı bir köprü vazifesi görmüştür. Çizim süreci titiz bir geometriye dayanan bu üslupta, tasarımcı öncelikle cetvel sınırlarını ve simetri çizgilerini belirler; ardından noktalar ve kesişen anahtar çizgiler yardımıyla desen şemasını çıkararak taslağa son şeklini verir.

Bİ' SORU

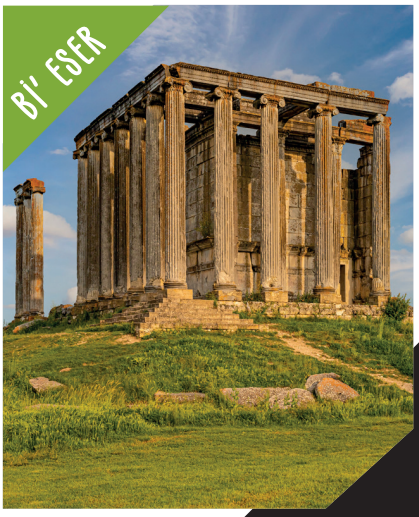
Vitaminler Nasıl İsimlendirildi?

Vitaminlerin adlandırılma serüveni, 19. yüzyılın sonlarında iskorbüt ve beriberi gibi ölümcül hastalıkların temel nedeninin beslenme eksikliği olduğunun anlaşılmasıyla başladı. 1912'de Polonyalı biyokimyacı Casimir Funk, sağlık için kritik önem taşıyan bu gizemli organik bileşikleri, Latincede "hayati" anlamına gelen *vital* ile kimyasal bir yapı olan amine kelimelerini birleştirerek "vitamine" şeklinde isimlendirdi. Kısa süre sonra tüm bu maddelerin amin yapısında olmadığı fark edilse de terim kalıcı oldu. Bilim insanları başlangıçta bu bileşikleri kimyasal olarak ayrıştıramadıkları için çözünme özelliklerine göre "yağda çözünen faktör A" veya "suda çözünen faktör B" gibi karmaşık isimler verdiler. 1920 yılında Jack C. Drummond'un önerisiyle bu karmaşaya son verilerek elementler alfabetik sırayla (A, B, C, D, E) harflendirilmeye başlandı. Daha sonra keşfedilen K vitamini gibi istisnalarda ise harf seçimi alfabetik sıradan ziyade o vitaminin vücuttaki yaşamsal işlevine (kanın pıhtılaşması) göre belirlendi.

Günümüz biliminde vitaminlere isim verilirken Uluslararası Biyokimya Birliği (IUB) ile Uluslararası Temel ve Uygulamalı Kimya Birliğinin (IUPAC) koyduğu standartlar esas alınır.

Bi' ESER

Aizanoi Antik Kenti

Kütahya'nın Çavdarhisar ilçesinde yer alan Aizanoi Antik Kenti, Roma İmparatorluğu döneminin en ihtişamlı yerleşimlerinden biridir. Kentin en görkemli yapısı olan Zeus Tapınağı, mermer kirişlerle bezeli üst örtüsü ve sütunlu mimarisi sayesinde dünya genelinde pseudodipteros (yalancı çift sıralı sütun) plan şemasıyla korunmuş tek ünik örnektir. Şehrin kuzey kesiminde konumlanan ve devasa bir mimari bütünlük oluşturan 13.500 kişilik stadyum ile 20.000 kişilik tiyatro kombinasyonu, antik dünyada benzeri olmayan bir mühendislik harikasıdır. Ayrıca kentte yer alan macellum (antik pazar yeri), insanlık tarihinin ilk ticaret borsalarından biri kabul edilir. Bu yapının taş duvarlarında, İmparator Diocletianus'un MS 301 yılında enflasyonu önlemek adına yürürlüğe koyduğu mal satış fiyatlarını içeren tarihî yazıtlar bugün bile net bir şekilde okunabilmektedir. (https://kvmgm.ktb.gov.tr/)

Bi' BİLGİ

Gökyüzünün Beyaz İllüzyonu

Kış aylarında yeryüzünü beyaz bir örtü gibi kaplayan kar tanelerinin aslında hiçbirinin yapısal olarak beyaz renkte olmadığını biliyor muydunuz? Kar, tamamen şeffaf, renksiz ve yarı saydam buz yapılarının bir araya gelmesiyle oluşur. Gökyüzündeki su buharı üst atmosfer katmanlarında aniden donduğunda meydana gelen bu mikroskobik kristaller, büyüleyici altıgen geometrileriyle tıpkı çok köşeli birer cam prizma gibi davranırlar. Üzerlerine düşen güneş ışığı, bu karmaşık ve benzersiz kristal yüzeylerin arasında sürekli kırılır, bükülür ve her yöne doğru saçılır. Normal şartlarda maddeler, ışığın bazı renklerini emip bazılarını yansıtırken kar kristalleri ışığı hiçbir dalga boyunu emmeden yani güneş ışığının tüm renk paletini eksiksiz bir bütün hâlinde gözümüze geri yansıtır. İnsan gözü ve beyni ise tüm renklerin bu şekilde birleşerek ve hiç bozulmadan geri saçılmasını kusursuz bir beyazlık olarak algılar. Dolayısıyla karın o büyüleyici, göz alıcı beyazlığı aslında ışığın, kusursuz geometrinin ve suyun doğada ortaklaşa sergilediği harika bir optik illüzyon, muazzam bir göz yanılması ve hayranlık uyandıran bir yaratılış nizamıdır.

Bi' ALINTI

Ölüm, süslü kelimelerin gücünün tükendiği uzak bir ülkedir.

Gece Açan Çiçekler,
Tarık Tufan

İKİ AYRI BAKIŞ: RIZA VE HOŞNUTSUZLUK

Mehmet Selim ALKAN
Adana Çukurova Müftülüğü Manevi Danışman

İnsan, dünyayı yalnızca gözleriyle değil kalbinin rengiyle de görür. Aynı manzaraya bakan iki kişi bambaşka şeyler görebilir. Biri huzur bulurken diğeri kusurlar sayabilir. Biri güzelliği fark eder, diğeri eksikliği büyütür. Çünkü bakış, yalnızca gözün değil niyetin de işidir. Kalp hangi duyguyla doluysa göz de onu taşır. Rıza ile bakan göz gördüğünde hikmet; hoşnutsuzlukla bakan göz ise kusur arar.

Kur'an-ı Kerim, insanı bu konuda derin bir muhasebeye çağırır: "Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı (bazıları) günahtır..." (Hucurat, 49/12) Bu ayet-i kerime, başkalarına bakarken zihnimizin ve kalbimizin nasıl bir ölçüye sahip olması gerektiğini hatırlatır. Zira çoğu zaman kusur sandığımız şey, acele verilmiş bir hükümden ibaret olabilmektedir. Bir başka ayette ise Rabb'imiz, "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel olanla sav..." (Fussilet, 41/34) buyurur. Bu ilahi ölçü, yalnızca davranışlarımızı değil bakışımızı da güzelleştirmemiz gerektiğini bizlere öğretir. Çünkü güzel bakış, güzel muamelenin başlangıcıdır.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) öğrettiği ahlak da aynı istikamettedir: "Mümin, müminin aynasıdır." (Tirmizi, Birr, 18) buyurarak bunu bizlere göstermiştir. Ayna, kusuru göstermek için vardır fakat bunu kırmadan ve incitmeden yapar. Aynanın görevi yargılamak değildir, fark ettirmektir. Yine Resulullah (s.a.s.), "Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter." (Ebu Davud, Edeb, 60) müjdesini vermiştir. Bu hadis-i şerif, kusur arayan değil kusur örten bir kalbin ne kadar kıymetli olduğunu açıkça ortaya koyar. Çünkü insanın şerefi, gördüğü açığı örtmekte, duyduğu eksikliği tamamlamaya çalışmaktadır.

Hoşnutsuzlukla bakan göz ise çoğu zaman kendi içindeki yorgunluğu dışarıya taşır. İçinde huzur olmayan kişi, çevresinde huzur bulmakta zorlanır. İçinde kırgınlık taşıyan kişi, başkasının sözünü de kırıcı duyar. İçinde öfke biriken kişi, en sade davranışı

> Bir insanın başkasında kusur görmesi, çoğu zaman kendi iç muhasebesinin eksikliğinden kaynaklanır. Çünkü kendi kusurunu gören kişi başkasının kusurunu büyütmez. Hele hele, kendi nefsini hesaba çeken kişi başkasını yargılamakta acele etmez.

bile yanlış yorumlayabilir. Bu yüzden, bakışın temizliği kalbin temizliğiyle yakından ilgilidir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin." (Müslim, Cihad, 6-7) buyurarak insan ilişkilerinde yumuşaklığın, anlayışın ve kolaylaştırıcı üslubun önemini vurgulamıştır. Müminin dili kadar bakışı da kolaylaştırıcı olmalıdır.

Kadim geleneğimizde de bu hakikat farklı ifadelerle dile getirilmiştir. Tasavvuf ehli, bakışı yalnızca dışarıya yönelen bir hareket olarak değil kalbin aynası olarak görmüştür. Nazarın yani bakışın, insanın iç dünyasını ele verdiği söylenmiştir. Yunus Emre'nin "*Bir kez gönül yıktın ise / Bu kıldığın namaz değil.*" mısraları, bir kalbi kırmanın ne kadar ağır bir vebal, günah olduğunu hatırlatır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin, "İncinsen de incitme!" öğüdü ise hoşnutsuzlukla bakan gözün yerine merhametle bakan bir gönlü yerleştirir. Mevlana'nın, "Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol!" çağrısı da bakışın samimiyetini, sözün doğruluğunu ve niyetin berraklığını birlikte düşünmeye davet eder. Bu kadim seslerin ortak çağrısı şudur: İnsan, başkasına bakmak yerine önce kendi içini düzeltmelidir.

Bugünün dünyasında bu çağrı belki de her zamankinden daha anlamlı bir hâle gelmiştir. Sosyal ilişkilerde, aile hayatında, iş ortamında ve dijital mecralarda insanlar çoğu zaman birbirlerine karşı hızlıca hüküm vermekte, birbirlerinin eksiklerini aramakta ve kusurları büyütmektedirler. Oysa sağlıklı bir toplumsal iklim, kusur avcılığıyla değil hüsn-i zan ile kurulur. Hüsn-i zan, elbette kör bir iyimserlik değildir; insanı anlamaya çalışan, niyeti hayra yoran, acele hüküm vermeyen bir olgunluktur. Kur'an'ın öğrettiği ölçü de budur: "Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır; iyiliği emreder, kötülükten sakındırırlar..." (Tevbe, 9/71) Fakat bu emretme ve sakındırma, Nahl suresinde bildirildiği gibi "hikmetle ve güzel öğütle" (Nahl, 16/125) yapılmalıdır. Çünkü hakikati söylemenin yolu kalbi kazanarak konuşmaktır.

Bir insanın başkasında kusur görmesi, çoğu zaman kendi iç muhasebesinin eksikliğinden kaynaklanır. Çünkü kendi kusurunu gören kişi başkasının kusurunu büyütmez. Hele hele, kendi nefsini hesaba çeken kişi başkasını yargılamakta acele etmez. Bu sebeple büyüklerimiz, "Edep ya Hû" diyerek insanı önce iç terbiyeye çağırmışlardır. Edep, yalnızca sözde değil bakışta da kendini gösterir. Bir kimsenin bakışı sertse dili de sertleşir; bakışı merhametliyse sözü de yumuşar. Bu yüzden güzel bakış, güzel ahlakın sessiz ama güçlü bir tezahürüdür.

Sonuç olarak mesele, yalnızca neye baktığımız değil nereden baktığımızdır. Rıza ile bakan göz, gördüğünde şükre yönelir; hoşnutsuzlukla bakan göz ise gördüğünde şikâyet eder. Biri gönül yaparken diğeri gönül yıkar. Biri kusur örterken diğeri açar. Biri insanı yüceltirken diğeri ilişkileri yıpratır. Rabb'imiz bizlere, bak dediği yerden bakmayı, gör dediğini görmeyi, kusur örten, gönül yapan, merhametle yaklaşan kullarından olmayı nasip etsin. Kalbimizi hüsn-i zan ile, dilimizi hikmet ile, bakışımızı da rıza ile güzelleştirsin. Âmin.

HÜRMET VE MİNNETLE...

Mefra Bilge DÖNMEZ
Bursa Osmangazi Kur'an Kursu Öğreticisi

Ömrünü ilme adayan ve ilme adanmış ömürlere rehber olan tüm hocalarımıza ithafen...

Onlar, peygamber varisliğine talip oldular.
İnsanlığa insanca yaşamayı öğretmek, akılları marifetullah, kalpleri muhabbetullah ile tenvir etmek için çıktılar bu kutlu yola...
Öyle ya, başka nasıl ihya olurdu şu zulmetli dünya...
"İman hayata hayattır" diye, iman ilmini anlattılar önce.
Allah'ı, peygamberini, kitabını tanıttılar tüm beşeriyete.
Kuraklaşmış yürekleri suya kandırdılar.
Taş kesilen kalpleri yumuşatıp, paslanmış kulakları hakikate açtılar.
Çünkü Kur'an'dı onların dillerinden dökülen esrarlı kelam ve Kuran'la bereketlendi genişledi zaman...

Bu hizmet asırları içine aldı. Tüm insanlık onlara minnettardı.
Rehberleri Kur'an oldu bu çetin yolda.
Sıradağlar da çıksa karşılarına,
Hazreti Eyyûb gibi sabrettiler davaları uğruna.
Hazreti Yakub gibi hasretle geçse de ömürleri, hayatlarındaki tüm Yusuflardan, tüm sevdiklerinden ilim için, irfan için, insan için ayrı düştüler.
Ama bu yoldan dönmeyi hayallerinden bile geçirmediler.

"İnsanı yaşat ki devlet yaşasın." düsturuydu onların.
İnsanı yaşatmanın sırrını da en iyi onlar bildiler.
İman filizleri ektiler önce insanların kalplerine.
Hazreti İbrahim misali, mabetler inşa ettiler gönüllere.
Medeniyetler kurdular yeryüzünde...
Medeniyet Medine'den yayılmaya başlamıştı.
Sonra o en kutlu rehberin izinde ilerledi tüm ilim erbabı.
Önce Hicaz, Kufe, Şam, Basra, derken Maveraünnehir ve Orta Asya...
Ve nihayet, uzandıkları her iklime birer Endülüs mayaladılar.

Asırlar bir zaman şeridi, yaşananlar unutulmaz bir film gibiydi.
Zira Kelamullah'tı bu ilim ehline destanlar yazdıran inayet-i ilahi.
Onlar, imanları ve irfanlarıyla önce yürekleri sonra şehirleri fethettiler.
Ardından camiye döndü kiliseler.
Ruhları acıtan çanların yerini, tiryak misal ezan-ı muhammediler alıverdi.

Önceki isimleri ne olursa olsun; Ahmed, Mehmed, Aişe oldular birer birer.
O üstadların merhametle çiçeklenmiş yollarından geçenler.
Sonra bu kalp fatihlerinin rahle-i tedrisatında diz çöktüler.
Çünkü onların gayelerinde yürek seferleri vardı.
Hemen akabinde şanlı zaferler cihanı sardı.
Evet, yürekleri fethedenlerin zaferiydi yeryüzündeki tüm zaferler.
Gönül erleri ve mana ikliminin hocalarıydı, cihana boyun eğdiren padişahları, sultanları yetiştirenler.
Dalları cihanı kuşatan, gölgesinde her ırktan insanı şefkatle barındıran, o heybetli çınarın tohumunu toprağa eken, Şeyh Edebali'ydi.
Surlara Ulubatlı'nın adını kazıyan, "Mehmed"lerden birini Fatih yapansa Akşemseddin Hazretleriydi.

Beylikleri koca bir imparatorluğa, Konstantin'i İstanbul'a çeviren hep o gönül ve irfan erleriydi.

Onlarla dünyamıza huzur ve saadet geldi.

Zaman zaman unutsak da adlarını, anmasak da yaptıklarını.

İnsanlığa ve İslam'a hizmet davasına gönül veren nice erler, erenler vardı.

Yatağı kızgın çöl, yorganı sert kayalar olan, döktüğü teriyle kavrulmuş toprağı sulayan Bilal'ler vardı.

Açlıktan taş bağlarken karnına, vicdanı taş kesilenlerin inadına, infakıyla Karun'ları utandıran cömertler vardı.

Bulut misali yeryüzünü yıkayan, kavrulmuş sineleri suya kandıran bereketli baranlar vardı.

Nasırlı elleriyle taşıdığı dikenli çalılar altında, Rabb'ine dua dua yalvaran irfanlı analar vardı.

Kapkaranlık bir zulmet ürpertirken cihanı, yüreklerde iman ışığını yakan seydalar vardı.

Öğrencilerine, "Eğer bir gün derse gelmezsem siz cenazeme gelin." diyen, hiçbir zaman vazifesini ihmal etmeyen fedakâr Hocalar vardı.

Talebelerinin ihtiyacı için gerektiğinde evini satan, yılmadan hizmete koşan fedai üstatlar vardı.

Tüm yeryüzünün mescit, bütün beşeriyetin sacid olması duasıyla inleyen pirler, erenler vardı.

Kanlarıyla toprağı sulayan, imanlarıyla İslam'ı yayan gaziler, şehitler vardı.

Onlarda melekleri bile hayran bırakan bir muhabbetullah ve kalplerinde aşk-ı Resulullah vardı.

Bugün rahmet ve minnetle anıyoruz hepsini.

Ve biliyoruz ki zamanları, mekânları ne olursa olsun, değil mi ki kalplerindeki sevda bir, gaye bir, inanç bir...

O hâlde hepsi insanlık için birer Musab b. Umeyr, Edebali ve Akşemseddin.

Bugün yine aynı inanç ve şuurla yürüyen, gecesini gündüz eyleyen, ahlaklı, imanlı, hayırlı nesiller yetiştirmeyi gaye-i hayal edinen kıymetli hocalarımız var yeryüzünde.

Körpe filizleri merhametle yetiştiren, hakikatleri kalplere naifçe zerkeden, Allah'ı ve Peygamberini sevdiren hocalarımız var dünyanın her yerinde.

Onlar, "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın..." nebevi tavsiyesi üzerine hareket eden, şefkat kanatlarıyla ilmi susamışlara içiren, öğretmenin düsturunu Resul-i Zişan'dan öğrenen kıymetli hocalar, üstatlar.

Yeni Endülüsler inşa etmek, yeryüzüne medeniyeti, ilim ve irfanı yaymak, tüm beşeriyetin dertlerine derman olmak için yola çıkmış bu kutlu kafileyi şükranla selamlıyoruz.

İlay-ı kelimetullah sancağını devralarak bu kutlu hizmette azimle, inançla yol alan, tüm hocalarımıza en derin hürmetlerimizle teşekkürü bir borç biliyoruz. Allah sizlerden razı, iki cihanda da yar ve yardımcınız olsun. Yaptığınız hizmetler sonsuz saadetinize vesile olsun. Âmin...

ÇİZGİ FİLM İZLEME REHBERİ

Fatma Nur YILMAZ
Senarist

Günümüz dünyasında ekranlar, çocuk odalarının ayrılmaz bir parçası hâline geldi. Çizgi filmler ise bu ekranların en renkli, en cazip ama bir o kadar da karmaşık sakinleri. Bir ebeveyn olarak sormamız gereken soru şu: Çocuğumuzun izlediği o renkli kareler, masum birer eğlence aracı mı yoksa onun zihinsel yapısını inşa eden gizli tuğlalar mı?

Çizgi filmler, tarihsel süreçte de hiçbir zaman "sadece çocuk oyuncağı" olarak görülmedi. Özellikle Soğuk Savaş döneminden bu yana çizgi filmlerin belirli yaşam biçimlerini dayatmak, tüketim kültürünü aşılamak veya ideolojik mesajları bilinçaltına zerk etmek için kullanıldığına dair pek çok araştırma mevcut. Çizgi karakterlerin kıyafetlerinden kullandıkları teknolojiye, aile yapılarından problem çözme yöntemlerine kadar her detay, bilinçli bir tasarımın ürünüdür. Hâl böyleyken ekranı çocuklarımızın dijital bakıcısı olarak görmek büyük bir yanılgı olur.

Bugün de durum farklı değil. Bazı yapımlar şiddeti bir hak arama yolu gibi sunarken bazıları da erken yaştaki çocuklara uygun olmayan karmaşık sosyolojik kavramları normalleştirme çabası güdebiliyor. Çizgi film, ne mutlak bir zehirdir ne de en etkili eğitim aracıdır. O, ancak doğru seçildiğinde ve doğru dozda verildiğinde çocuğun dünyasını zenginleştiren bir unsurdur. Onu bir ilaca ya da zehre dönüştüren şey, ebeveynin süzgeci ve içeriğin niteliğidir. Bu nedenle "izletip kurtulmak" değil, "beraber izleyip üzerine konuşmak" asıl eşiktir.

İnternetin ve televizyonun sunduğu ucu bucağı olmayan içerik okyanusu, çocuklar için ciddi güvenlik açıkları barındırıyor. Reklamların manipülatif gücü, aniden beliren uygunsuz görseller ve algoritmaların bir sonraki

> Can sıkıntısı, aslında yaratıcılığın doğum sancısıdır. Ekranla bu sancıyı kestiğinizde üretim sürecini de felç etmiş olursunuz. Oyuncaklarla ne yapacağını bilemeyen bir nesil, yarın sorunlarla karşılaştığında ne yapacağını da bilemeyecektir.

videoda ne getireceğinin belirsizliği, modern ebeveynin dikkat etmesi gereken önemli unsurlardandır.

Kendi yöntemimde içeriği önce kendi süzgecimden geçiriyor, ardından kullandığımız tablete yüklüyorum. Burada "güvenli bir alan" inşa etmeyi önemsiyorum. Tabletimiz internete bağlı olmuyor. Çocuğumun yeni öğrendiği bir kelimenin, bir bilginin veya bir esprinin kaynağını biliyorum. Bu da onun zihinsel haritasına hâkim olmamı sağlıyor. Böylece yanlış anladığı ya da henüz öğrenmemesi gereken bir şeyi öğrendiğinde adresi bildiğim için bunu düzeltmem ve önünü almam da kolaylaşıyor. "Nereye kadar?" diyenlere cevabım net: Çocuğum iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıracak estetik ve ahlaki olgunluğa erişene kadar bu refakatim sürecek.

Bu meseleye sadece bir ebeveyn olarak değil aynı zamanda bu dünyanın mutfağından biri olarak bakıyorum. Bir karakterin nasıl inşa edildiğini, her bir diyaloğun hangi alt metinlerle örüldüğünü ve renk paletlerinden müzik tercihlerine kadar her detayın çocuğun zihninde hangi duyguyu tetiklemek üzere tasarlandığını biliyorum. Bir senarist, kalemini sadece eğlendirmek için değil aynı zamanda bir dünya görüşü inşa etmek için de kullanabilir. Hikâye anlatıcılığının bu muazzam gücü, yanlış ellerde veya denetimsiz mecralarda bir manipülasyon aracına dönüşebilir. İşte bu yüzden bir yapımın sadece eğlenceli olması, benim süzgecimden geçmesi için yeterli değil. O hikâyenin çocuğumun ruhunda hangi tohumları ektiğini, mutfağını bildiğim bir dünyanın içeriden gözlemcisi olarak titizlikle tartıyorum.

> Çizgi karakterlerin kıyafetlerinden kullandıkları teknolojiye, aile yapılarından problem çözme yöntemlerine kadar her detay, bilinçli bir tasarımın ürünüdür. Hâl böyleyken ekranı çocuklarımızın dijital bakıcısı olarak görmek büyük bir yanılgı olur.

Makro düzeydeki çizgi filmlerin ötesinde asıl sessiz tehlike hızlı tüketilen, kaydırmalı videolarda gizli. Bu içerikler, çocuk beyni için âdeta birer zihinsel abur cuburdur. Besleyici değeri olmayan, sadece anlık dopamin salgılatan bu videolar çocukların estetik zevklerini köreltiyor ve odaklanma sürelerini dramatik bir şekilde düşürüyor.

Bu içerikler arasında bize masum gelen, yetişkinlerin saatlerce oyuncaklarla oynadığı veya paket açtığı videolar, çocukları büyük bir atalete sürüklüyor. Oyun oynamak; bir kurgu oluşturmayı, bedensel efor sarf etmeyi ve hayal gücünü zorlamayı gerektirir. Oysa oynayan birini izlemek çok kolay ve zahmetsiz bir tatmindir. Bu durum, çocukları zamanla doyumsuzluğa itiyor. Sonuç ise kaçınılmaz: Binbir çeşit oyuncağın bulunduğu bir odanın ortasında "Sıkıldım!" diye feryat eden, kendi hayal gücüyle baş başa kalamayan çocuklar...

Bizler, çocukluğumuzda her sıkıldığımızı söylediğimizde "Sıkı can iyidir." sözünü işittik. Ebeveynlerimiz tarafından bir telaş içinde önümüze türlü alternatifler sıralanmadı. Can sıkıntısının içinden oyunlar, icatlar ve arkadaşlıklar üreten bir nesildik. Bugün ise her canı sıkılan çocuğun eline tutuşturulan ekran, onun en kıymetli hazinesini yani hayal kurma yeteneğini elinden alıyor. Can sıkıntısı, aslında yaratıcılığın doğum sancısıdır. Ekranla bu sancıyı kestiğinizde üretim sürecini de felç etmiş olursunuz. Oyuncaklarla ne yapacağını bilemeyen bir nesil, yarın sorunlarla karşılaştığında ne yapacağını da bilemeyecektir.

Ne izleteceksek çocuklarımızla birlikte izlemek, onlarla ortak bir dil konuşmamızı sağlar. İzlediği bir karakter üzerinden günlük hayatta espriler yapmak, onun dünyasına ait referanslar

üzerinden sohbet etmek aramızdaki bağı kuvvetlendirir. Biz onlarla birlikte izlemediğimizde aslında onları hiç tanımadığımız bir yabancının rehberliğine terk etmiş oluyoruz. Evet, o sırada yemeğimizi yapabiliyor, kendimize vakit ayırabiliyoruz ancak uzun vadede yaşanması muhtemel sorunları düşününce bu konforumuzdan vazgeçebiliriz. Ya da bu vakitlerde, önceden araştırıp izlediğimiz ve tabletlerimize ya da telefonlarımıza indirdiğimiz içerikleri, izlemeleri için çocuklarımıza sunabiliriz. Tabii, ekran saatindeysek...

Peki, bu dijital dünyada zamanın ölçüsü ne olmalı? Uzmanların çizdiği sınırlar aslında oldukça net: 0-2 yaş arasındaki bebeklik döneminde beyin gelişimi mucizevi bir hızla ilerlerken ekranın bu sürece müdahil olmaması yani "sıfır ekran" kuralı hayati önem taşıyor. İlerleyen yaşlarda ekran süresi konusunda pek çok uzmanın üzerinde birleştiği pratik bir formül var: "Yaş x 10 dakika." Yani dört yaşındaki bir çocuk için günlük 40 dakika gibi... Ancak şunu da eklemeliyim: Bu sürenin niteliği, niceliğinden çok daha kritiktir. On dakikalık bir videonun beyne pompaladığı dopamin ile on dakikalık nitelikli bir hikâyenin sunduğu estetik haz aynı kefeye konulamaz. Bu süreyi sınırlarken içeriği de mutlaka süzgeçten geçirmek gerekir. Altı yaş ve sonrasında ise artık mesele sadece süre değil ekranın uykudan, fiziksel aktiviteden ve aile içi iletişimden ne kadar çaldığıdır. Burada asıl kritik eşik, ekranın bir susturucu veya ödül olarak değil çocuğun gelişimine eklemlenen kontrollü bir etkinlik olarak hayatımızda yer almasıdır.

Rabb'imizin bize bahşettiği bu emanetlerin çocukluk yılları, sadece bir büyüme evresi değil; gelecekteki karakterlerinin, inanç dünyalarının ve ahlaki pusulalarının döküldüğü bir ana kalıptır. Bugün o kalıba bizlerin şefkatle ve bilinçle yerleştirmediği her değerin yerini, yarın ekranların soğuk ve denetimsiz rüzgârları alacaktır. Çocuklarımızı dijital dünyanın vahşi akışına bırakmak yerine onlara seçici bir zevk ve eleştirel bir bakış açısı kazandırmalıyız. Unutmayın: Biz onların dünyasında aktif birer rehber olmazsak o boşluğu hiç tanımadığımız ekran yüzleri ve tehlikeli algoritmalar büyük bir iştahla dolduracaktır.

Son olarak tekrar edelim; kuralımız net: Kumanda ebeveynde, ebeveyn çocuğunun yanında!

GÖNÜL KUŞU

Sema BAYAR

Bir yastıkta kırk yıl. Biz bu deyimi geride bırakalı çok oldu, yarım asrı devirdik Celal Bey'le. Dile kolay, tam elli yıl yol arkadaşı olduk birbirimize. Kâh ağladık kâh güldük. Gençlik heyecanlarını da ihtiyarlığın yorgunluğunu da paylaştık. Toyduk, büyüdük; dilimizin sivri uçlarını törpüleye törpüleye bir denge kurduk. Birbirimizi kırmamaya, gönül incitmemeye ahdettik. Bir kitapta okumuştum. Yaman Dede adında bir âdem, incitmemek kolay, o senin elinde, diyordu. Peki ya incinmemek... Yaman Dede'ye göre incinmemek daha zordu. Doğru ya, karşındaki insanın hâl hareketini kontrol edemezsin. Bir söz, bir bakış gün gelir incitir gönlünü. Elinden bir şey gelmez. Ne diyordu Yaman Dede, asıl maharet incinmemekte. Mümkün mü bu?

Celal Bey'le birbirimizi incitmedik. Bu incinmedik anlamına da gelir mi? Ahir ömrümde uzun uzun bu meseleyi düşündüm. Kalbimi yokladım. Gönlümü kıran bir söz, yaralayan bir bakış bulamadım. Peki beni esir alan bu hüznün sebebi ne? Kırgınlığım kime? Celal Bey'e değil, biliyorum. İyi ki onu tanımışım. İyi ki "Evet" deyip o imzayı atmışım. Hürmetkâr bir eş, müşfik bir baba oldu Celal Bey. Evlat büyüttük birlikte, torun sevdik. Öyle zamanlar oldu ki evimiz ağzına kadar sesle doldu. Çocukların telaşları, okulu, işi, evliliği derken yıllar nasıl geçti anlamadık. Kuşlar yuvadan uçunca bir başımıza kalırız sandık. Çok şükür o vakitler korktuğumuz şey başımıza gelmedi.

Bizim damat, işi sebebiyle şehir şehir gezer. Sevim de bir başına evde durmak yerine bizde kalırdı. Ana kız ne güzel vakit geçirirdik. Odasını hiç ellemedim uzun süre. Her geldiğinde odasında kalır, "Anne yine sizin o küçük kızınız oldum." derdi. İkizler doğunca da durum pek değişmedi. Torunlar ufakken her hafta iki üç gün bizdeler.

"Anne, Mehmet şehir dışına çıkacak yine, müsaitseniz kızları da alıp sana gelsek."

"Gelin tabii."

Celal Bey, oğlanın odasını boşaltıp torunlara göre dayadı döşedi.

"Oğlan kızmasın." demiştim bir keresinde.

"Yeğenlerine kıyamaz o." diye beni teskin etmişti.

Hakikaten Faruk, eski odasını ikizler için hazırladığımızda önce "Pabucum pek çabuk dama atılmış Müzeyyen Hanım." serzenişinde bulunmuş, beni mahzun görünce kıyamamış, "Latife ediyorum Müzeyyen Sultan." deyip gönlümü almıştı.

İkizler okul çağına gelesiye evimizin sesi de bereketi de eksik olmadı. Celal Bey zil çaldığında kapıyı açar, "Müzeyyen Hanım bizim kız geldi, iki de cabası." diye mutfağa doğru seslenirdi. Ben de hamurlu ellerimle mutfaktan başımı uzatır, "Hoş geldiniz." der, torunların sevdiği

pişidir, bazlamadır artık o gün neye niyet ettiysem ocağın başına dönerdim.

Sevim kızardı bu hâllerime, kendini bu kadar yorma, derdi. Hiç yorulur muyum? Canımdan can onlar. Yavrumun yavrusu, kuzumun kuzusu, demiş eskiler. Pek doğru söylemişler. Torun bir başka seviliyormuş.

Celal Bey'in de keyfi yerine gelirdi, torun torba paçalarına yapışınca. "Yahu elimiz ne bereketli Hatun, bir verip üç alıyoruz." der, gülerdi. Koca adam, ikizleri kâh omzunda kâh sırtında gezdirirdi. Faruk da evlat sahibi olunca değmeyin keyfimize. Gelin kızımızın ailesi şehir dışında. O zaman babaanne iş başında. Kırk uçurması, ek gıdaya başlaması, tuvalet alışkanlığı kazandırması derken bir torun daha büyüttük.

Faruk'un oğlan, ablalarından duya duya bana anneanne demeye başlamıştı. Babası da sık sık uyarırdı: "Anneanne değil Mustafa, babaanne, babaanne."

"Elleme torunuma istediğini desin, onun anneannesi de olurum babaannesi de." Gelin de bunu duyunca göğsünü kabartır, tabii, derdi. Müzeyyen annem benim de annem değil mi, anneanne de sayılır babaanne de, diye bana hak verirdi.

Anneannelik, babaannelik, dedelik... Bunlar da vaktindeymiş. Geç oldu ama anladım. Küskün değilim, şikâyet etmiyorum. Evlatlarımız hep hürmetle davrandılar bize, torunlarımız saygıda kusur etmedi. Biz de müşfik ellerimizi çekmedik üzerlerinden. Ne demişler, şefkat büyükten küçüğe. Güzel bir ömür sürdüm. Gün geldi koca aile bir arada geçirdik bayramları, gün geldi

iki ihtiyar yürek baş başa ettik akşamları. Sofrada çatal bıçak seslerine eşlik eden gülüşlerde de, bir kaba uzanan iki elin yalnızlığıyla da yendi akşam yemekleri.

Günden güne, yıldan yıla hem arttık hem eksildik. Çoluk çocuk yaşını başını aldı, torunlar büyüdü, hanemize de yalnızlık düştü. El elde el başta, bir başımıza kaldık.

Şimdilerde, sandıklarda sakladığım hatıralara dalıp dalıp gidiyorum. Mustafa'ya ördüğüm patik, ikizlere diktiğim o ilk bayramlıklar. Eski fotoğraflara bakıp iç geçiriyorum. Celal Bey'le evlendiğimiz günden kalan, o tek kare fotoğraf. İkimiz nikâh masasında. Ben mahcubiyetten başımı eğmişim. O tek fotoğrafta da yüzüm gözükmüyor. Celal Bey bana bakıyor. Yüzü mütebessim. Fotoğrafçı özürler dilemişti. Yanmış filmler, bir bunu kurtarabilmiş. Üzülmüştüm. Celal Bey beni teselli etmişti. Sağlık olsun demişti, fotoğrafa ne hacet, ben senin yüzünü her sabah uyandığımda, her akşam yorgun argın işten döndüğümde göreceğim ya, bana yeter.

Sayfayı çeviriyorum. Şunu Sevim doğduğunda çektirmişiz. Faruk asık suratla kenarda duruyor. Kaşlarını çatmış. Hatırlıyorum, kucağıma çıkmak istemişti de ağrım var diye alamamıştım. Sonra fotoğraf için bebeği kucakladığımda, onu aldın ya, deyip küsmüştü. Zor ikna etmiştik fotoğraf çekinmeye. Çocukluk işte. Neyse ki çok sevdi kardeşini, abilik etmek pek hoşuna gitti de kardeş kıskançlığıyla uğraşmadık.

Bir sayfa daha. Faruk okula başlarken, ağzı sıkı sıkı kapalı. Ön dişleri çıkmıştı, utanıyor. Sevim'in lise mezuniyeti. Faruk'un askerden gönderdiği fotoğraf. Arkasında bir not: "Mavi Bere, Düşmez Yere!"

Fotoğraflar da evimiz gibi yıldan yıla hem artıyor hem eksiliyor. İki kişi başlıyor yolculuk. Sonra çocuklar, gelinler, damatlar, torunlar... Her kare giderek kalabalıklaşıyor. İşte şu fotoğrafta hep birlikteyiz. İkizler anaokuluna başlayacak. Şehir dışından babaannesi, dedesi de gelmiş. Dayısı da var fotoğrafta. Celal Bey ile ben de... İlk torunlar ne de olsa. Her yeni başlangıç büyük bir olay. Şu fotoğrafı bayramda çekmiştik sanırım. Faruk yok, askerde kuzum. Sevim ile damat Ankara'da bizimle ediyor bayramı, yalnız kalalım istemiyorlar. Kayınvalidenler üzülmesin demiştim Sevim'e. Meğer onlar da kızlarının yanına geçeceklermiş. İyi madem diyorum, içten içe de pek seviniyorum. İkizleri masaya oturtmuş, arkalarına dizilmişiz. İkizler pek süslü, iki saat saçlarıyla uğraştırmışlardı Sevim'i. Sonra yine de beğenmeyip, anneanne sen yap, demişlerdi. Küçük cadılar...

Sayfalar çevrildikçe çektirilen fotoğraflar azalıyor. Fotoğraf kareleri tenhalaşıyor. Sevim'den bir fotoğraf geliyor, albüme yerleşiyor. İkizlerden biri Boğaziçi'nde okuyor. Okulun ilk günü fakültenin önünde fotoğraf çektirmiş. Diğeri gönlünü müziğe kaptırmış, güzel sanatlara gidiyor, elinde kemanıyla bir başka fotoğraf karesinde gülümsüyor.

Artık başka şehirdeler. Peşine de Mustafa'nın lise mezuniyetinden. Neyse ki o hâlâ Ankara'da, yakınımızda. En azından ayda bir yüzünü görebiliyoruz.

Hayat tuhaf. O mutlu fotoğraflara bakarken hüzünleniyor insan. Sandıktan çıkan hatıralar saadet dolu geçmiş günleri hatırlatırken insanın gönlünde keder baş veriyor. Üzülme diyor, Celal Bey. Elimde değil ki. Ah Yaman Dede. Haklıymışsın, incitmemek kolay, ya incinmemek. Hayatın getirdiklerine de götürdüklerine de incinmemek mümkün mü? Kimseyi suçlayamam, çocuklara da torunlara da gönül koyamam. Beni böyle mahzun görseler işlerini güçlerini bırakıp koşar gelirler bilirim. Lakin onlara da gönül yükü olamam. Torunlar ufakken kolaymış her şey. Şimdi her biri bir başka şehirde; üniversitesiydi, kursuydu, iş hayatıydı derken herkes bir koşturmacanın içinde. Anlıyorum. Anlıyorum da sevdiklerini özleyen şu gönlüme söz geçiremiyorum.

Beni kederli görünce Celal Bey daha bir üzerime titriyor, hadi yürüyüşe çıkalım diyor, çay bahçesine gidelim, gençliğimizdeki gibi birer gazoz içelim. Olur, diyorum, peşine takılıyorum. Sonbaharın o kızıl renkleri beni içine çekiyor, bir süre yalnızlığımızı unutmaya çalışıyorum. Celal Bey de işini biliyor. Son güz en sevdiğim mevsim, parklarda bahçelerde gezmek, sararan yaprakların arasında yitmek keyif verir bana. Fakat bu defa öyle olmuyor. Düşen yapraklara bakıp, ömrün sonbaharındayız diyorum. Şu ağaçlar gibi biz de yapraklarımızı döküyoruz. Celal Bey sitemlerime gücenmiyor. Bir başkası olsa, sana da yaranılmaz hanım, der, gönül koyardı. O ise mütebessim çehresiyle ellerimi avuçlarına alıyor. Yarın ellinci evlilik yıl dönümümüz, biz kaç sonbahar gördük sultanım seninle, kaç kışın ardından yeniden filiz verdik, çiçeklendik, diyor.

Gönlümü yokluyorum. Beni esir alan bu hüznün sebebi ne? Evet, yarın evlilik yıl dönümümüz. Biz öyle abartılı kutlamalardan, şaşaalı masalardan hoşlanan bir çift olmadık hiç. Sade bir yemek, hatıralarla bezeli tatlı bir sohbet, birbirine değer verdiğini gösteren çam sakızı çoban armağanı hediyeler... Kâfi. Sevim'le Faruk bu defa kutlamalara karıştı, torunlar da el attı. Ellinci yıl, az şey mi, dediler. Organizasyon yaptılar. Salonmuş, yemekmiş umurumda değil de yıllar sonra hepsini bir arada göreceğim diye heveslendim. Yine bir fotoğraf karesinde tüm sevdiklerim bir arada olacak diye içim içime sığmadı. Gönül kuşum havalandı. Ah ki ne ah, o kuş uçamadan kafesine geri dönecekmiş meğer. İki gün önce aradılar. Damat Bey'in şehir dışında önemli bir toplantısı varmış, Sevim'i de götürecekmiş bu sefer, ailecek katılmaları gereken bir şirket toplantısı mıymış neymiş. Bizim kemanist bir konser için İzmir'e gidecekmiş, Boğaziçili kuzucuğuma da öğretmenleri önemli bir proje vermiş, çıkıp gelemezmiş zaten. Faruk gelir hiç olmazsa, dedim. Kayınvalidesi rahatsızlanmış, apar topar eşinin memleketine gitmeleri gerekmiş.

Ertesi gün keyifsiz uyandım. Celal Bey ise pek mutlu. Bana nispet yapıyor sanmayın. Neşeli görünüp keyfimi yerine getirmeye çalışıyor. İkindi üzeri, hadi hazırlan dedi, geç kalacağız yoksa. İyi de nereye gecikeceğiz? İkimiz birlikte kutlayacağız işte, ha evde ha dışarıda ne fark eder. Olmaz, diyor, ısrar ediyor. Yarım asrın hatırına ayak uyduruyorum. Pek şık bir restoranın önünde park ediyor arabayı. Görevli gelip kapımı açıyor. Utanıyorum hâliyle. Alışkın değilim böyle şeylere. Yine de ses etmiyorum. Son günlerde çok üzdüm Celal Bey'i. Beni mutlu etmek için nasıl didindiğini görüyorum. Restoranın kapısından girince üzerime düşen gül yapraklarıyla irkildim. Bir dakika, elinde gül sepetiyle bizi karşılayan bizim Boğaziçili. Tatlı bir müzik geliyor kulağıma. Az ileride kemanist kızımız. Nasıl da güzel çalıyor. Mustafa takım elbise giymiş, izninle, deyip beni Celal Bey'in kolundan alıyor. Yakışıklı torunumun kolunda kalabalık masaya doğru yürüyorum. Sevim, Faruk, gelin kızım, sevgili damadım masadalar. Aman ya Rabb'im dünürler de gelmiş. Hani hastalardı. O an bütün o bahanelerin beni bu güzel sürprize hazırlamak için ince ince düşünüldüğünü anlıyorum. Gönül kuşum kafesini kırıyor. Bir güvercinin kanat çırpışlarını dinliyorum.

İRFANIN MERKEZİNDE BİR SUFİ

Merkez Muslihuddin Efendi

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Fotoğraf: Muhammed KARAMAN

Eyâ âlemlerin şâhı tecelli kıl teselli kıl
Gönüller burcunun mâhı tecelli kıl teselli kıl
Merkez Efendi

Cenabı Hakk'ın "Ol" emriyle yarattığı kâinat aynı zamanda onun kuvvet ve kudretine delalet eden büyük bir ayettir. Kâinattaki ölçüye, düzene ve tasarıma baktığımızda her biri şaheser olarak tanımlayabileceğimiz sayısız eserlerini müşahede ederiz. Kâinattaki tüm varlıklar bulundukları konuma göre en uygun ve en mükemmel şekilde yaratılmışlardır. Mesela ısı ve ışık kaynağı olan güneşin mükemmel konumu sayesinde dünyadaki hayat devam eder. Dağların yerküreyi ayakta tutan denge unsuru olmaları, bulutların rahmet yağmurlarını taşıyarak yeryüzünü yeşertmeleri gibi sayısız örnek verilebilir. Kâinatta bulunan her şey yaratılabilecek en güzel şekilde yaratılmıştır. Çünkü Hak Teâlâ hakîmdir, her işini hikmetle yapar. İşte kâinattaki bu harikulade yaratılış karşısında İmam Gazali, "Mevcut evrenden daha mükemmelini yaratmak imkân dâhilinde değildir. "sözüyle bu hakikati veciz bir şekilde ortaya koymuştur.

Esasında Rabb'imizin hem afakta hem enfüste muhteşem sanatına işaret eden sayısız ayetleri vardır. Başta insan, hem ruhu hem cismiyle büyük bir ayettir. Zira Hak Teâlâ insanı en güzel surette yaratmıştır (Tin, 95/4). Bu, insanın maddi ve manevi tüm güzelliklerini kapsar. Aynı şekilde kâinattaki her bir varlık haiz oldukları özelliklerle eşsiz yaratıcıyı haykıran işaretlerdir. Ancak bu mükemmel nizamı ve eşsiz sanatı görmek için tüm mevcudata hikmet nazarıyla bakmak ve onları tefekkür edebilmek gerekir. Bu bakımdan sufiler, insana ve âleme hikmetle bakarak âlemi ve âdemi keşfedilmesi gereken hazineler olarak görmüşlerdir. Öyle ki insandaki sırları ve âlemdeki hikmetleri keşfeden sufilere "ehl-i keşf" denilmiştir. Âdemi âlemin küçük bir nüshası olarak görürken âlem de âdemin büyük nüshasıdır denmiştir. Yaratılış üzerindeki derin tefekkür ve kavrayışlarıyla gördükleri harikuladelikler karşında hayrete düşen sufiler için manevi makamlardan biri de işte bu hayret makamıdır.

Cenab-ı Hakk'ın kudret ayetlerini temaşa ve tefekkür eden velilerden biri de Merkez Efendi ismiyle tanınan Muslihuddin Efendi Hazretleridir. Bir gün, şeyhi Sünbül Efendi sohbet esnasında müritlerine "Âlemi siz yaratsaydınız, nasıl yaratırdınız?" diye sordu. Muslihuddin Efendi: "Bu

> Merkez Efendi yıllarca Halveti dergâhında hizmet etmiş, hem talebe yetiştirmiş hem de çeşitli camilerde halka vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Tesirli vaazları halk arasında büyük ilgi görür; camiler dolar, taşar, oturacak yer bulunmazdı. Ömrünü ibadetle, insanlara hakkı hakikati anlatmakla, hayır ve hasenat yapmakla geçiren bu büyük veli, 1551 yılında talebelerine son vasiyetini yaptıktan sonra rahmeti rahmana erişti.

mümkün değil! Ama mümkün olsaydı her şeyi merkezinde bırakırdım. Âlem öyle tatlı bir nizam içinde ki buna bir şey ilave etmek veya bir şey eksiltmek düşünülemez." şeklinde cevaplayarak âleme bakışındaki feraseti ve tefekküründeki derinliği ortaya koydu. Cevabını çok beğenen şeyhi ona "Merkez" ismini verdi.

Esasında her gün olağanüstü hadiselerin cereyan ettiği bir dünyaya uyanıyoruz. Bu hadiseler, sünnetullah dediğimiz kanunlar çerçevesinde her gün tekrarlanınca dikkatimizi celp etmiyor olabilir. Hâlbuki her sabah, gecenin karanlığını âdeta delerek ışığıyla dünyamızı aydınlatan güneşin muhteşem doğuşu, göğü kandil misali süsleyen ay ve yıldızların harikuladeliğini görmek için önce kendi merkezimize dönüp oraya ışık tutmak gerekiyor.

Kendi Merkezine Yolculuk

Her şeyin yaratıldığı hâl üzere bırakılması gerektiğini söyleyen Merkez Efendi'nin böylesi bir irfana erişmesi, şeyhinin yanında manevi terbiye almasıyla başladı. Denizli'nin Sarı Mahmudlu köyünde 1463 yılında dünyaya geldi. Ailesi ona Musa ismini verdi. Çok zeki ve ilim öğrenmeye aşırı istekli bir talebe olarak ilk tahsilini memleketinde aldıktan sonra Bursa ve İstanbul medreselerinde İslami ilimlerin yanı sıra tıp alanında iyi bir eğitim aldı. Otuz yaşına geldiğinde tahsilini tamamlamış ve ilmî çevrelerde değer verilen saygın bir âlim konumuna gelmişti. Dinî ilimlere olan vukufiyeti ve etkili hitabeti sayesinde âlimler tarafından kabul gördü. Özellikle devrin Şeyhülislamı Ebussuud Efendi'nin takdir ve muhabbetini kazandı.

Musa Efendi, tüm bu ilmî müktesebatına rağmen manevi arayış içerisindeydi. Müderris ve vaiz olarak büyük bir şöhret kazanmıştı ama iç âleminde buhranlar içindeydi. Sık sık tekkelere giderek oradaki tasavvufi sohbetleri dinler, gönlünü bir nebze olsun teskin etmeye çalışırdı. Ancak o, gönül dünyasını mamur edecek bir mürşit bulamamıştı. Bu dönemde Halveti tarikatı şeyhlerinden Habib Karamânî'nin yanına giderek onun müridi olmak istedi. Habib Hazretleri, onun bu tarikattan nasibi olduğunu ancak kendisinin ona şeyh olamayacağını söyledi. Ona şeyhlik yapacak kimsenin henüz irşat postuna oturmadığını ifade etti. Musa Efendi'nin takva ehli bir âlim olması sebebiyle vaaz etmesi için bir inabe ve icaze vererek Halveti muhiplerine teberrüken verilen bir taç giydirdi (Mehmet Serhan Tahşi, *Merkez Efendi Hayatı ve Tasavvufi Şahsiyeti*, s. 75-76).

İstanbul'a dönen Musa Efendi, bir taraftan selatin camilerde halka vaazlar veriyor diğer taraftan da âlim ve sufilerin sohbetlerine katılarak feyizlerinden istifade ediyordu. Kalben mutmain olacağı manevi rehber arayışı devam ederken bir gece rüyasında şöhretini daha önce duyduğu ancak birtakım dedikodular yüzünden bir türlü tekkesine gidemediği Sünbül Sinan Efendi'yi gördü. Rüyada Şeyh Efendi evine gelmek istiyor ama o ve hanımı, şeyhi eve koymamak için evin kapsına bütün eşyaları yığarak eşyaların üzerine oturuyorlar ancak Sünbül Sinan Efendi kapıyı zorluyordu. Bu çekişmenin neticesinde

> Kâinattaki tüm varlıklar bulundukları konuma göre en uygun ve en mükemmel şekilde yaratılmışlardır. Mesela ısı ve ışık kaynağı olan güneşin mükemmel konumu sayesinde dünyadaki hayat devam eder. Dağların yerküreyi ayakta tutan denge unsuru olmaları, bulutların rahmet yağmurlarını taşıyarak yeryüzünü yeşertmeleri gibi sayısız örnek verilebilir. Çünkü kâinatta bulunan her şey yaratılabilecek en güzel şekilde yaratılmıştır.

kapı bir anda ardına kadar açılınca Musa Efendi ve hanımı yere yuvarlandı. Rüyadan heyecanla uyanan Musa Efendi yaptığı hatayı anladı ve sabah hemen Sünbül Efendi'nin kapısına varmak için evden çıktı. Şeyhin yanına gittiğinde onu, cami kürsüsünde vaaz ederken gördü. Şeyhin onu göremeyeceği bir yere oturdu. Sünbül Sinan Efendi, vaazında Taha suresinin bazı ayetlerini tefsir ediyordu. Vaaz bitip cemaat dağıldıktan sonra Sünbül Efendinin huzuruna vardı, el öpüp af diledi. Sünbül Efendi: "Muslihuddin Musa Efendi, biz seni genç ve kuvvetli bir kimse sanırdık. Meğer sen de hanımın da çok yaşlanmışsınız. Akşam bizi kapıdan içeri sokmamak için gösterdiğiniz gayrete ne dersiniz? Fakat neticede kapı açıldı ve ikiniz de yere yuvarlandınız!" buyurunca Musa Efendi çok şaşırdı. Ağlayarak özrünü tekrarladı ve müritliğe kabulünü istedi. Sünbül Efendi "Artık Allah Teâlâ'nın zat ve sıfatları hakkında marifet sahibi olmak zamanıdır." diyerek onu müritliğe kabul etti.

Sünbül Efendi Hazretleri, ona: "Siz kâmil ve takva ehli olmanız sebebiyle bir nefes ve nazarda meratib-i nefsi tekmil edebilen, nadir görülen yüce ruhlu canlardansınız. Size bu daire-i sofiyye'nin Merkezi'ni verdiler. Siz, artık şeriat ve tarikatın merkezi oldunuz. Bize layık olan, istidadınız gereği olan bu makam-ı hilafeti size talim ve emaneti vermektir." diyerek daha önce ona giydirilen tacı ve kisveyi çıkarıp siyah imameyi giydirdi. Böylelikle şeyhinin yanında manevi terbiyesine başlayan Merkez Efendi, kısa sürede çok yol katetti. Şeyhiyle beraber üst üste halvet ve çileler çıkardı. Ve nihayetinde Muslihuddin Efendi, merkezine vasıl olarak tekâmülünü tamamladı. Şeyhinin isteği üzerine Aksaray semtindeki Kovacı Dede adlı Halveti Tekkesi'ne şeyh olarak atandı (Reşat Öngören, "Merkez Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 29, s. 201).

Manisa Yolculuğu: Hem Gönüllerin Hem Bedenlerin Tabibi

Muslihuddin Merkez Efendi, Kovacı Dede Tekkesi'nde irşat faaliyetlerini sürdürürken Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'ın isteği üzerine Manisa'da yaptırılan hankâha 1526 yılında şeyh olarak vazifelendirildi. Merkez Efendi, burada bulunan zaviyenin şeyhliğinin yanı sıra imaretteki darüşşifada da tabiplik görevini deruhte edecekti. Bu dönemde, Kanuni Sultan Süleyman Manisa valiliği görevinde bulunuyordu. O, Merkez Efendi'nin sohbetlerine katılır ve zevkle dinlerdi. Merkez Efendi, burada şifalı bitkilerle ilgili araştırmalarda bulunmuş ve pek çok hastalığın tedavisini yapmıştır. Bir gün Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan amansız bir hastalığa yakalanır. Mektupla Merkez Efendi'den bu amansız hastalığın tedavisi için şifaya vesile olacak bir ilaç talep edilir. Merkez Efendi, 41 çeşit baharattan hazırladığı bir macunu saraya gönderir. Hafsa Sultan bu macunla şifaya kavuşur. Bunun üzerine Merkez Efendi'nin yaptığı bu macunun ünü tüm ülkeye yayılır.

Merkez Efendi, Manisa'da vazifesini birkaç yıl icra ettikten sonra şeyhinin vefatı üzerine İstanbul'a döner. Sünbül Sinan Efendi, Koca Mustafa Paşa dergâhında yerine hangi halifesinin geçeceğini işaret etmemiş, kim posta otursa ona biat edilmesini vasiyet etmişti. Şeyhinin vefatından on gün sonra dergâha gelen Merkez Efendi'ye dergâhtakiler önce iltifat etmemiş ancak posta oturmaya en layık halife olduğu zamanla anlaşılınca ona biat etmişlerdir.

Merkez Efendi yıllarca Halveti dergâhında hizmet etmiş, hem talebe yetiştirmiş hem de çeşitli camilerde halka vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Tesirli vaazları halk arasında büyük ilgi görür; camiler dolar, taşar, oturacak yer bulunmazdı. Ömrünü ibadetle, insanlara hakkı hakikati anlatmakla, hayır ve hasenat yapmakla geçiren bu büyük veli, 1551 yılında talebelerine son vasiyetini yaptıktan sonra rahmeti rahmana erişti. Fatih Camii'nde yapılan merasimde Ebussud Efendi cenaze namazını kıldırdı ve bizzat eliyle defnetti. Ebussuud Efendi'nin şu sözleri onun Allah Teâlâ'ya halisane kulluğunun özeti gibiydi: "Dünyada bu kimseyi riyasız olarak görmüştük." Rabb'im sırrını takdis eylesin.

ROBOTLARIN GELECEĞİ

Meryem KILIÇ

Robotlar, uzun yıllar boyunca bilim kurgu filmlerinin ve gelecek hayallerinin vazgeçilmez unsurlarından biri oldu. İnsan gibi yürüyen, konuşan ve günlük işleri tek başına gerçekleştirebilen makineler, bir zamanlar uzak bir geleceğe ait görünüyordu. Ancak yapay zekâ, elektronik, yazılım ve mekanik sistemlerde yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde robotlar artık yalnızca filmlerde karşımıza çıkmıyor. Fabrikalardan mağazalara, eğitim kurumlarından bakım hizmetlerine kadar birçok alanda kullanılan robotlar, insan ile teknoloji arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendiriyor. Robotların sanayide kullanılması aslında yeni değil. Fabrikalarda yıllardır kaynak yapma, vidalama, boyama ve montaj gibi tekrarlanan işlemler robotik sistemlerle gerçekleştiriliyor. Geleneksel endüstriyel robotlar özellikle hız, hassasiyet ve dayanıklılık gerektiren görevlerde önemli avantajlar sağlıyor. Buna karşılık bu makinelerin büyük bir bölümü yalnızca önceden programlanan hareketleri yerine getirebiliyor. Çalışma ortamında beklenmedik bir durum ortaya çıktığında veya farklı bir nesneyle karşılaştıklarında insan müdahalesine ihtiyaç duyabiliyorlar. Günümüzde robot teknolojisinin ulaşmaya çalıştığı yeni aşama ise bu sınırlılığı aşmak üzerine kuruluyor. Yapay zekâ ve derin öğrenme yöntemleri sayesinde robotların verileri inceleyerek nesneleri tanıması, hareketleri birbirinden ayırması ve belirli durumlarda nasıl davranacağını öğrenmesi amaçlanıyor. Böylece bir robotun, yalnızca belirli bir

hareketi tekrarlaması yerine değişen koşullara göre karar vermesi hedefleniyor.

Son yıllarda özellikle insan biçimli iki kolu ve iki bacağı bulunan, parmaklarla nesneleri kavrayabilen ve yüz ifadelerini taklit edebilen robotlar giderek daha gelişmiş hâle geliyor. Bazıları koşabiliyor, çeşitli spor hareketleri yapabiliyor veya insanlarla konuşabiliyor. Fakat bazı hareketler, robotlar açısından oldukça zor oluyor. Bir insan için gömlek katlamak, masadaki bardağı kaldırmak, bir vidayı yerine takmak veya farklı büyüklükteki nesneleri kutulara yerleştirmek oldukça basit görevlerdir. Robot açısından ise bu işlemler çok sayıda hesaplama gerektirir. Robotun önce nesnenin konumunu ve şeklini belirlemesi, ardından onu nasıl kavrayacağını hesaplaması gerekir. Uygulayacağı kuvveti doğru ayarlaması, çevresindeki diğer nesneleri dikkate alması ve hareket sırasında karşılaşabileceği değişikliklere tepki vermesi de önemlidir. İnsanların farkında bile olmadan yaptığı çok sayıda küçük karar, bir robot için karmaşık bir mühendislik problemine dönüşür. Bu nedenle robot sistemleri üzerinde görüntü, dil ve hareket arasında bağlantı kurabilen yeni yapay zekâ modelleri üzerinde çalışmalar yürütülüyor. Amaç, robotun çevresindeki nesneleri görmesi, kendisine verilen bir talimatı anlaması ve uygun fiziksel hareketi kullanabilmesidir. Örneğin "Masanın üzerindeki bardağı al ve rafa koy." şeklindeki bir komutun yerine getirilebilmesi için robotun dili anlaması, bardağı diğer nesnelerden ayırt etmesi, ona ulaşabileceği yolu hesaplaması ve bardağı kırmadan kavraması gerekir. Öte yandan, bu becerilerin geliştirilmesi için de büyük miktarda veriye ihtiyaç duyuluyor. İnsanlar bu aşamada robotların öğretmenleri hâline geliyor. Özel kontrol cihazları, eldivenler veya sanal gerçeklik ekipmanları kullanan kişiler robotların hareketlerini yönlendirerek aynı görevleri yüzlerce hatta binlerce kez tekrarlayabiliyor. Elbise katlama, masa silme, kutu taşıma veya nesneleri belirli yerlere yerleştirme gibi hareketlerden elde edilen bilgiler kaydediliyor. Robotlar daha sonra bu veriler üzerinden eğitiliyor. Bir anlamda makineler, insanların hareketlerini gözlemleyerek fiziksel dünyada nasıl davranmaları gerektiğini öğreniyor. Ancak robot eğitiminin ilginç bir yönü daha bulunuyor. Robotların insanlardan öğrenebilmesi için insanların da hareketlerini makinenin anlayabileceği biçimde gerçekleştirmesi gerekiyor. Ani veya gereksiz hareketler eğitim verisini bozabileceğinden robotu yönlendiren kişi, hareketlerini yavaşlatmak ve belirli bir düzen içinde tekrarlamak zorunda kalabiliyor. Böylece, insanlar makineleri kendilerine benzetmeye çalışırken bir yandan da makinelerin çalışma biçimine uyum sağlıyor. İnsan ile robot arasındaki bu etkileşim, çalışma hayatında da farklı alanların ortaya çıkmasına zemin hazırlıyor.

Robot teknolojisi bazı meslekleri azaltırken yeni çalışma alanları da ortaya çıkarıyor. Robotların eğitilmesi, bakımının yapılması, yazılımlarının geliştirilmesi ve gerektiğinde uzaktan kontrol edilmesi için insanlara ihtiyaç duyuluyor. Bu nedenle, geleceğin çalışanlarının yalnızca robotlarla rekabet etmesi değil robotlarla birlikte çalışmayı öğrenmesi de gerekecek. Eğitim dünyasının robotik, kodlama, elektronik ve mekanik sistemlere giderek daha fazla önem vermesinin nedenlerinden biri de burada yatıyor. Genç yaşta bir robotun nasıl kurulacağını ve kodlandığını öğrenmek, öğrencilerin yalnızca teknoloji kullanıcısı değil geleceğin teknolojilerini üreten kişiler hâline gelmelerine yardımcı olabilir. Bu nedenle, robotların geleceğini yalnızca makinelerin ne kadar etkileyici hareketler yapabildiği üzerinden değerlendirmek yeterli değil. Asıl dönüşüm, robotların gerçek yaşamın değişken koşullarında kullanılabilmesine bağlı olarak şekillenecek gibi görünüyor. Teknolojik gelişmeler devam ettikçe robotların hayatımızdaki yerinin artması, insanların nasıl eğitim alacağı, hangi mesleklerde çalışacağı ve makinelerle nasıl bir iş bölümü kuracağı gibi konuları da giderek daha önemli hâle getirebilir. Kısacası, robotların yaşamımızdaki yerinin nasıl şekilleneceği merak konusu olmaya devam ediyor.

tükenmişlik ve tembellik arasında insanın kendisiyle mücadelesi

Muhammed Said DURAN
Psikolog

Dışarıdan benzer, içeriden farklı pek çok şey var hayatta. Eskiler buna "iltibas" derlermiş, yani iki şeyin birbirini çok andırması nedeniyle ayırt edilememesi durumu. Son dönemde "tembellik" şikâyetiyle ruh sağlığı merkezlerine getirilen veya daha yolun başında "tükendiğini" söyleyen ergen ve genç yetişkinlerle daha sık karşılaşınca, bu kavramların da "medar-ı iltibas" olduğunu daha net gözlemliyoruz. Evet, bu iki durum dışarıdan benzer görünebilir; kişi işe başlamaz, erteler, enerjisizdir, sorumluluklarından uzaklaşır. Fakat içeride olup biten şey aynı değildir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki "tembellik" klinik bir tanı değildir, dolayısıyla bu ifade psikolojik bir tanı gibi kullanılmamalıdır. Gündelik dilde "tembellik" çoğu zaman; çaba gerektiren işlerden kaçınma, kısa vadeli hazları uzun vadeli hedeflerin önüne koyma, sorumlulukları erteleme, düşük motivasyon, konfor alanından çıkmak istememe gibi davranışların toplamıdır.

Tükenmişlik ise uzun süreli ve yoğun stres koşullarıyla ilişkilendirilen bir durumdur. Daha çok "mesleki olgu" olarak ele alınan tükenmişlik, kronik iş stresinin başarılı biçimde yönetilememesiyle ilişkilendirilir. Duygusal/enerjik tükenme; işe karşı zihinsel uzaklaşma, güvensiz veya negatif tutum, yeterlilik ve başarı duygusunda azalma gibi üç temel boyutta görülür.

Gözlemlenen taraflarıyla birbirine benzeyen bu iki kavram temelde ise net biçimde ayrışır: Tembellikte kişi, yapabilecek gücü olduğu hâlde bilinçli olarak eylemsiz kalır; tükenmişlikte ise kişi çoğu zaman yapmak ister, yapması gerektiğini bilir ama beden ve zihin buna cevap veremez.

Tembellikte çoğu zaman kişinin yapmadığı şeye, tükenmişlikte ise kişinin uzun süre yapmak zorunda kaldığı şeye bakmak gerekir.

Modern Çağın Mazereti

Geçtiğimiz günlerde bu konuyu tartıştığımız bir ortamda, orta yaş bir büyüğümüz, -eski zamanların zorluğundan bahisle ve günümüz gençlerinden sitemle- şunları söyledi: "Eskiden tükenmişlik mi vardı? Biz büyüklerimizin onca meşakkate rağmen 'tükendik' dediğini hiç duymadık. Ben de çocukluktan beri çalışırım, bir gün olsun 'Tükendim arkadaş!' demedim. Şimdi tembelliğin adı tükenmişlik oldu."

Hakkı da var, tüketim çağında pek çok kavram gibi "tükenmişlik" kavramını da hızlıca tüketiyoruz. Nitekim bu kavramın gündelik dilde her türlü yorgunluk, üşengeçlik ve isteksizlik için kullanılarak eskitildiği ve bağlamından koparıldığı da aşikâr. Örneğin "Ders çalışmaya enerjim yok, canım istemiyor." diyen bir genç, arkadaşlarıyla buluşmaya, oyuna veya sosyal medyaya pekâlâ istek ve enerji bulabiliyor. Böyle durumlarda "enerjim yok" ifadesi çoğu zaman gerçek enerji eksikliği olmadığı için her isteksizliği tükenmişlik olarak açıklamak doğru bir yaklaşım olmuyor.

İnsan bazen zor olduğu için, sıkıcı olduğu için, hemen ödüllendirilmediği için, başarısızlık ihtimali olduğu için veya kendisini yetersiz hissettiği için bir işi yapamayabilir. Buradaki mesele, enerjinin tükenmesi değil belirli bir davranışın maliyetinin yüksek algılanması veya çabanın belirli bir alana yöneltilmemesi olabilir. Bu noktada tembellik kavramının erteleme, kaçınma, motivasyon ve öz-düzenleme sorunlarını da içerdiği düşünülmelidir.

Çağın Görünmez Baskısı

Günümüz insanı, özellikle gençler, yapmak zorunda oldukları işlerin baskısıyla beraber, yapabileceklerinin sürekli hatırlatıldığı bir beklenti dünyasının içinde yaşıyor. Eğitimde başarılı olmak, meslek edinmek, dil öğrenmek, sosyalleşmek, iyi görünmek, kendini geliştirmek, üretken olmak ve bütün bunları mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirmek... Üstelik sosyal medya, başkalarının hayatlarını sürekli görünür hâle getirerek bu beklentileri daha da güçlendiriyor. Böylece "Olduğum hâlim yeterli değil; sürekli daha fazlasını yapmalıyım." düşüncesi insanın zihnine yerleşiyor. Bu dayatma, manevi ve zihinsel bir tahribat da bırakıyor.

Ayrıca bu baskının önemli kısmı artık doğrudan bir otoriteden gelmiyor. Kimse kişiye "Her gün kendini geliştir." demese bile sosyal medya, reklamlar, kariyer kültürü ve çevresindeki insanların başarı hikâyeleri bunu gence sürekli hatırlatıyor. İnsan, artık yalnızca başarısız olmaktan değil yeterince başarılı olmamaktan da korkuyor. Bitiş çizgisi belirsiz bir maratonun içinde koşup dururken, yapılacaklar listesi hiçbir zaman tamamlanmıyor.

Üstelik genç, gelecekteki potansiyelinden de sorumluymuş gibi hissedebiliyor. "Şimdi yeterince çalışmazsam ileride ne olacak?", "Yaşıtlarım benden ileride.", "Bu yaşta hâlâ bunları başaramadım." gibi düşünceler zamanla çalışmayı teşvik etmek yerine sürekli bir yetersizlik hissi oluşturuyor.

Üretkenlik Kültüründe Dinlenmek

Günümüz üretkenlik kültürünün en büyük paradokslarından biri, insana dinlenirken bile üretken olması gerektiğini düşündürmesidir.

Öyle ki eskiden dinlenmek, hayatın doğal bir parçası olarak görülürken bugün dinlenmeyi gerekçelendirmeye çalışıyoruz. Çalışan daha verimli çalışmanın peşinde, kitap okuyan daha faydalı kitabın, spor yapan daha düzenli yapmanın, uyuyan daha erken kalkmanın... Bu çıktı odaklı ve sürekli gelişim bekleyen tavırla, dinlenme de performansın bir parçasına dönüşüyor.

Ayrıca insan kendi değerini yaptıklarıyla ölçmeye başladığında, "Ben kimim?" sorusunun yerini "Ne kadar başarılıyım?" sorusu alır. Böylece değer başarıya, kimlik performansa, kendilik üretkenliğe bağlanır. Bu durumda başarısızlık, yalnızca "Bu işi başaramadım." olmaktan çıkıp "Ben yeterli değilim." duygusuna dönüşebilir. Günün sonunda yılgın, bitkin ve zedelenmiş hâlimizle baş başa kalırız. Özellikle manevi açıdan bakıldığında insanın değerini yalnızca ürettiği, kazandığı ve tükettiği şeylerle ölçmek, insanı kendi varoluşundan uzaklaştıran bir anlayışa dönüşüyor.

Tükenmiş insanın ihtiyacı dinlenmek olabilir fakat kişi dinlenmeye başladığında "Bugün yine hiçbir şey yapmadım.", "Herkes çalışıyor, ben yatıyorum." diye kendisini suçlarsa hem dinlenemez hem de kendini kısır bir döngünün içine sıkıştırmış olur. Aşırı yük yorgunluğa, yorgunluk performans düşüşüne, düşüş suçluluğa, suçluluk zorlanmaya, bu da bizi aynı noktaya yani daha fazla yorgunluğa sürükler. Ama gerçek şu ki biraz aylaklık kimseyi incitmez ve bizi bütünüyle "tembel biri" yapmaz.

"Tembel" Etiketi

Evet, her sorumluluktan kaçışımızı tükenmişlik olarak adlandırmak doğru olmadığı gibi kendimizi her isteksizliğimizde "tembel biri" ilan etmek de doğru değildir. Bir düşüncesizlik, kişiyi bütünüyle "düşüncesiz biri" yapmaz, yapılan bir tembellik nedeniyle de kişi tembel biri olarak etiketlenmemelidir. Kişilik ile davranış arasında ayrım yaparak bu acımasız ve toptancı eleştirinin/öz eleştirinin önüne geçmek, pozitif psikolojinin de benimsediği önemli yaklaşımlardan biridir.

Büyükler olarak itiraf etmeliyiz ki bizler, gençlerin yaşadığı zihinsel ve ruhsal karmaşayı yekten "tembellik" olarak nitelemekle çoğu zaman kolaycılığa kaçıyoruz. Hâlbuki yaşadıkları hâli doğru adlandırmalarına yardımcı olmalı; kaybettikleri enerjiyi geri kazanmanın gerçekçi ve sürdürülebilir bir yolunu göstermeye çalışmakla kendimizi sorumlu hissetmeliyiz.

> Beden ve ruh, pek çok açıdan olduğu gibi işleyiş bakımından da birbirine benzer yaratılmıştır. Bize ihsan edilen kaynakları fütursuzca kullanmak tükenmesine sebep olacağı gibi hiç kullanmamak da benzer bir kayba neden olacaktır.

Ayrıca kişi, yalnızca yapmak istemediği işi mi yapamıyor yoksa hayatının tamamında mı geri çekiliyor, diye sormak gerekebilir. Eğer içe kapanma, asosyallik, iştahsızlık, yavaşlama, normalde yapabildiği şeyleri yapamama, sevdiği şeylerden artık keyif almama gibi durumlar varsa burada daha geniş bir psikolojik tablo söz konusu olabilir, tükenmişliğin yanında depresyon gibi başka durumların da değerlendirilmesi gerekir.

Bedensel ve Ruhsal Kaynaklarımız

Beden ve ruh, pek çok açıdan olduğu gibi işleyiş bakımından da birbirine benzer yaratılmıştır. Bize ihsan edilen kaynakları fütursuzca kullanmak tükenmesine sebep olacağı gibi hiç kullanmamak da benzer bir kayba neden olacaktır. Örneğin, taşıma kapasitemizden fazla yük kaldırmak kaslarımızda hasara neden olacağı gibi uzun süren hareketsizlikler de bedende kas kaybına neden olur ve tıpta bu duruma "kullanılmamaya bağlı kas erimesi" adı verilir. Vücut, aktif olarak yük binişi ve hareket sinyali almadığı kasları korumak için enerji harcamak

istemez ve bu dokuları yıkmaya başlar.

Ruhumuz da benzer şekilde bir kapasiteye sahiptir; zaten "Allah, hiç kimseye gücünün yeteceğinden fazla yük yüklemez." ilahi vaadiyle kulunu temin eder, fakat biz bazen kendimize yeterince merhamet etmez ve gücümüzü tüketiriz. Uzun süren eylemsizlik durumunda da ruhumuz canlılığını ve tazeliğini kaybeder; yaşam enerjimiz ve yeterlilik duygumuz azalır, hayal gücümüz ve kabiliyetlerimiz körelir. Bu, atalarımızdan gelen kadim öğretilerle de uyuşur: Oturulmayan ev yıkılır, işlemeyen demir paslanır, kullanılmayan uzuv da eşya da çürür.

Tükenmişlikle Başa Çıkma ve Sürdürülebilir Dinlenme

Eğer tükenmiş hissediyorsan kendini geliştirmeyi bir süreliğine azaltabilirsin. Bazen iyileşmenin ilk adımı yeni alışkanlıklar eklemek değil fazla yükleri çıkarmaktır. Sürdürülebilir hayat, her şeyi yapmak zorunda olmadığımızı bildiğimiz hayattır. Ruhsal kaynaklarımızı korumak ve kendimize şefkat göstermek adına hayatımıza dâhil edebileceğimiz temel adımları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Keyfi de rutinine dâhil et. Her rutin fayda üretmek zorunda değil çünkü insan yalnızca üretim yapan bir varlık değil. Yürüyüşe çıktığımızda, ailemizle hoşça vakit geçirdiğimizde bir şeyden geri kalmayız, endişelenme.
- Dinlenmek, kendimize karşı sorumluluklarımızdan biridir. Bu yüzden dinlendiğin zamanlarda kendini suçlu hissetme. Ama daha hızlı koşmak için değil yeniden yürüyebilecek hâle gelmek için dinlen.
- "Daha fazlası, daha iyisi, daha başarılısı" diye düşünerek mükemmeliyetçilik tuzağına düşme. Yeri geldiğinde yapabildiklerine ve sonuçlarına kanaat göster.
- Başarıyı sonuçla değil davranışla ölçmeye çalış. Efendimizin "Amellerin en makbulü az da olsa devamlı olanıdır." (Müslim, Müsafirin, 218) hadisinde buyurduğu gibi miktarı değil sürekliliği önemse. Çözdüğün testteki doğru cevaplarından önce test çözme konusunda gösterdiğin gayretten dolayı kendini tebrik et.

Tembellik Eşiğini Aşma ve Eyleme Geçme Yolları

Eğer tembellik ettiğini düşünüyorsan harekete geçmek için güçlü bir işaret veya motivasyon bekleme. Çünkü motivasyon gelince işe başlamak yerine bazen işe başlayınca motivasyonun gelmesini beklemek daha gerçekçidir ve çoğu zaman motivasyon eylemden sonra gelir. "Canım istiyor mu?" yerine "Yapmam gerekiyor mu?" diye düşünmeye çalış. Bu bakış açısını günlük hayatımıza yerleştirmek ve eylemsizlik döngüsünü kalıcı olarak kırmak için şu somut adımlardan faydalanabiliriz:

- Rahatsızlığa tahammül etmeyi öğren; çalışmak sıkıcı olabilir, bir işi bitirmek için telefonundan uzak kalmak rahatsız edici olabilir. "Bu işi nasıl daha keyifli hâle getiririm?" şeklinde düşünmek yerine "Keyifli olmadığı hâlde yapabilmeye nasıl alışırım?" diye düşünmeyi dene. Çünkü yetişkinlik biraz da anlık haz ile uzun vadeli değer arasında seçim yapabilme kapasitesidir.
- İradenle savaşmak yerine çevreyi düzenle. Mesela ders çalışacağın zaman telefonunu başka odaya koy; böylece istenen davranışı kolaylaştır, istenmeyen davranışı zorlaştır. Çünkü tembellik çoğu zaman irade eksikliğinden ziyade seçeneğin fazla olmasından beslenir.
- "Önce sorumluluk, sonra ödül" sistemi özellikle erteleme alışkanlığında işe yarayabilir. Önce işini bitir, sonra oyna/eğlen. Burada amaç ödülün zamanlamasını değiştirmektir. Çünkü sosyal medya, oyun, video gibi hızlı ödüller sürekli öne geçtiğinde daha düşük ödüllü ama önemli işler daha zor hâle gelebilir.
- Çoğu zaman en zor bölüm işin kendisi değil, işe başlamaktır. "Beş dakika içerisinde başlayacağım; başladıktan sonra devam edip etmeyeceğime karar vereceğim." diye düşünmeyi dene. Amacın başlama eşiğini küçültmek ve bu sayede ruhsal direnci kırmak olsun.

Gayret bizden, tevfik Allah'tan; dinlenmek bizden, sükûnet Allah'tan.

NECİP KARAKAYA İLE SÖYLEŞİ

Söyleşi: Mahir KILINÇ

İnsana fıtratı hatırlatan, insanda fıtri melekeleri açığa çıkaran, insanın ruh dünyasına şifa reçetesini sunan çok önemli bir lütuftur musiki. Özellikle tasavvuf musikisi, beslendiği kaynaklar itibarıyla insanın ruhuna şifa, derdine derman ve fıtrata yakınlaşmasına yardımcı olan bir formdur.

“Kültür ve sanatın her zaman gündemde olduğu bir evde dünyaya geldim. Zamanın önemli kültür ve sanat adamlarının ve mütefekkirlerinin isimlerini duyarak büyüdüm.” diyorsunuz. Böylesi şiir, sohbet ve musiki meşklerinin yapıldığı bir evde büyümenin sanatçı kişiliğinizin oluşmasına katkılarından bahsedebilir misiniz?

Evvela, insanın yaşadığı ortamla lisanını, gönlünü ve duygularını şekillendiren bir varlık olduğunu ifade etmek isterim. Şüphesiz benim için de böyle oldu ve duyuşumla, hissedişimle ve görüşümle ruhumun nasıl şekillendiğine şahitlik ettim. İçine doğduğum ev ve o evin eşsiz ortamı sayesinde musikiden resim sanatına, edebiyattan sahne sanatlarına varana kadar entelektüel hayatın duygu dünyasına küçük yaşlarda dâhil oldum, hamdolsun. Bu da elbette sanatsal bakışla eser ortaya koymaya gayret ettiğim farklı birçok alanda hizmet etmeme vesile oldu.

Rahmetli babam İsmail Karakaya, zamanının entelektüel şahsiyetlerinden biriydi. Bir âlim ve din görevlisi olmasının yanı sıra çok değerli bir mutasavvıftı. Hazreti Mevlana misali pergelinin bir ayağını İslam dini üzere sabit kılıp diğer ayağıyla olabildiğince geniş bir daire üzerinde insanın tekâmülü için faideli ne varsa hepsini özümsemeye, anlamaya, aktarmaya gayret ederdi. Biz de bu vesileyle toplumun kültürel ve sanatsal alanlarda tekâmülü için hizmet eden çok önemli şahsiyetleri tanıma imkânı bulduk.

Bir filozofun hayatla alakalı çok harika bir sözünü işitmiştim, şöyle diyordu: “Hayat, ölümü hak etmek için geçirilen süreye denir.” Ben etrafımda, nihayetinde kavuşulacak sevgili için, düğün günü için ve ilahi vuslat için gayret eden insanlar gördüm. Bu sebeple kendini geliştiren, kendilerini ve hayatlarını daha anlamlı hâle getirmek için gayret eden insanlardı onlar. Onlarla beraber olmak, onlar gibi olmak gayretiyle geçti hayatım.

Tasavvuf musikisiyle uzun süredir iştigal eden biri olarak sizce tasavvuf musikisi Türk müziği içerisinde nasıl bir yerde duruyor ve bu yeri sizde özel kılan sebepler nelerdir?

Tasavvufun gönle hitap eden nahif yapısı, mutasavvıfların sözleri ve yaşantıları musikişinasların gönül dünyalarında harmanlanan nağmelerle birleşince elbette insanın huzur ikliminde tekâmülü için büyük bir destekçi hâline geliyor. Bir tarafta yaşananın anlatıldığı dizeler, diğer tarafta ise yaşanandan etkilenerek gönülde ilham ile hayat bulan nağmeler... Doğrusu tasavvuf ve tasavvuf musikisi, ifade ettiğimiz bu hissiyatla Türk müziği içinde muhteşem bir yerde duruyor.

Aslına bakarsanız genel olarak Türk müziği kavramı mutlaka yerli yerince kullanılması gereken ve hakikaten kapsam

Milletimizin her ferdinin manevi değerlerine bağlılığını kuvvetlendirecek tasavvuf musikisine bağlılığımızı güçlendirmekle mükellefiz. Bu, bizi biz yapacak, bizi diri tutacak çok kıymetli bir haslettir. Tasavvufun özünden asla sapmadan, musikinin ilim ve hikmet oluşunu hiçbir zaman unutmadan hem tasavvufa hem de tasavvuf musikisine sımsıkı sarılmalıyız.

alanı çok geniş bir kavram. Bu geniş alan içinde tasavvuf, taşıdığı anlam itibarıyla birçok eserde (şarkılarda, türkülerde, ilahilerde) yerini almış durumda. Kendi musiki yolculuğumun bütün hassasiyeti, bana manevi tekâmül için yol gösteren bu eserler olmuştur.

Tasavvuf müziği, dinleyicinin kalbinde ve iç dünyasında nasıl bir dönüşüm meydana getirir?

İnsan zamanı evveliyle, şimdisiyle ve ahiriyle yaşar. Özledikleriyle ve istekleriyle tanımlanır. Vakit geçirdikleriyle tarif edilir. Söyledikleri ve yaptıklarıyla tartılır. İnsan, gönül dünyasında iman dairesinde gelişen duygularla daha huzurlu bir yolculuğa çıkmaya müsait ulvi bir varlıktır. Her zaman geldiği yerin neşesini arayarak zaman geçirir dünyada. Bu yolculukta ona fıtratı hatırlatan her ne var ise ona sımsıkı sarılır, bağlanır. İnsana fıtratı hatırlatan, insanda fıtri melekeleri açığa çıkaran, insanın ruh dünyasına şifa reçetesini sunan çok önemli bir lütuftur musiki. Özellikle tasavvuf musikisi, beslendiği kaynaklar itibarıyla insanın ruhuna şifa, derdine derman ve fıtrata yakınlaşmasına yardımcı olan bir formdur.

Musiki aynı zamanda ilimdir, hikmettir. İlim ve hikmet ise bir hadis-i şerifte "yitik mal" olarak tarif edilmiş ve "nerede bulduysa alır" ifadesiyle ehemmiyeti ifade edilmiştir. İlim ve hikmet aynı zamanda ilaçtır, şifadır.

Tasavvuf musikisi sanatçılığı, bestekârlık ve sunuculuğunuza ek olarak oyunculuk sizin için nasıl bir deneyim oldu? Bu farklı meziyetlerin birbirlerine etkileri ne şekilde oluyor?

Evvela şunu ifade etmek isterim: Bir müzisyen, iyi bir oyuncu; bir oyuncu ise aynı zamanda iyi bir müzisyen olmalı. Yıllardır sahnelerde, gerek kendime gerekse başkalarına ait birçok eser seslendirdim. Okuduğum bütün eserleri yaşayarak okumaya gayret ettim. Duygularımı, eserin duygularıyla birleştirmeye çalıştım. Başarılı olduğum nispette dinleyenlerim okuduğum eserlerden etkilendiler.

Oyunculuğa profesyonel olarak ilk adım attığım an aslında ne kadar önemli bir birikime sahip olduğumu gördüm. Çünkü o kadar farklı duygularla hemhâl olmuştum ki o ana değin. Sahnede, televizyon programlarımda ve diğer sanatsal faaliyetlerimi gerçekleştirdiğim zeminlerde, eserlerin bana yaşattığı duygular o kadar berrak, gerçek ve etkileyiciydi ki. Bütün bu duyguları harmanlamak, zamanla ortaya çıkarmak ve oyunculuğu destekleyecek şekilde duyguları şekillendirmek oyunculuk hayatıma epeyce katkı sağladı.

Sanat çevreleri içinde geçen yaşamınızda elbette pek çok unutamadığınız an ve tanışlıklarınız olmuştur. Tabiri caizse yüreğinizi titreten bir anınızı ya da hayatınıza dokunan bir tanışlığınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

> **Tasavvuf, hayat pınarı; musiki ise o pınardan su içtiğimiz altın tastır. Millet olarak İslam'ın eşsiz temelleri üzerinde yükselen tasavvuf ve tasavvuf musikisine çok büyük bir önem atfetmişiz. Bu, geleneğimize ve genlerimize işlemiş durumda.**

Gerek musiki gerekse oyunculuk hayatımda hiç unutamayacağım o kadar çok anı biriktirdim ki. Elbette aynı zamanda dostluklar da oluştu. Dünyanın dört bir tarafından bizleri takip edenler, okuduğumuz eserleri dinleyerek beğenilerini paylaşanlar bir tarafa, dizi ve filmlerde oynadığımız karakterlerle bizleri gönüllerine alanlar, bestelerimizden etkilenerek hayatlarını müspet anlamda değiştirenler ve daha niceleri... Bütün bunlar aynı zamanda büyük bir sorumluluk yüklüyor: Bizlere iltifat edenlerin gözünde daima marifet

ortaya koyan bir sanatçı olma sorumluluğu.

Hiç unutamadığım bir anımı sizlerle paylaşmak isterim: Bundan yaklaşık bir yıl kadar önce Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş Hoca'mızı ziyarete gittiğimizde makamında yurt dışından gelen misafirleri varken bizleri kabul ettiler. Ben makama en son girdim. Girer girmez yabancı olduğunu tahmin ettiğim misafirlerden biri ayağa fırladı; "İsmail Hakkı, İsmail Hakkı, kahramanım, kahramanım!" diye sevinç ve heyecanla seslendi. O sırada Sayın Başkan ve diğer misafirler tebessüm etti. Sayın Başkan, bizim de misafirlerine eşlik etmemizi istedi ve misafirleriyle tanıştırdı bizleri. O yabancı beyefendi Diyanet İşleri Başkanlığının ve Diyanet Vakfının mazlum ve mağdur coğrafyada ne denli önemli yardım faaliyetlerini yürüttüğünü öğrenip Pakistan'dan kalkıp ziyarete gelmiş. Beni İsmail Hakkı Efendi karakteriyle oynadığım diziden takip ediyor ve çok beğeniyormuş. O esnada karşısında görünce heyecanını ve sevincini belli etmek istemiş. Sonrasında takip eden günün ilk saatlerinde İdlib'e doğru yola çıktık ve yardım faaliyetlerine beraberce katıldık. Böyle daha nice anı ve dostluklar biriktirmek nasip oldu hamdolsun.

Her ne kadar sanatın farklı alanlarıyla ilgilenmiş olsanız da hiç vazgeçemeyeceğiniz tasavvuf musikisine toplum olarak neden önem vermeliyiz ve o musikiyle neleri bulmalıyız?

Tasavvuf, hayat pınarı; musiki ise o pınardan su içtiğimiz altın tastır. Millet olarak İslam'ın eşsiz temelleri üzerinde yükselen tasavvuf ve tasavvuf musikisine çok büyük bir önem atfetmişiz. Bu, geleneğimize ve genlerimize işlemiş durumda. Baktığınızda ülkemizde en çok rastladığımız isimlerden biridir Yunus ve Emre isimleri. Daha nice güzel gönüllü Hak dostlarını hayatımızda çok önemli yerlere koymuşuz. Millet olarak eşsiz bir yapıya sahibiz elhamdülillah. Geçmişimize sıkı sıkıya bağlıyız. Değerlerimiz etrafında kenetlenmişiz. Bizi biz yapan değerlerin kıymetini çok iyi biliyoruz.

Her biri bir ayet-i kerime meali ve tefsiri, bir hadis-i şerif şerhi mesabesinde olan nutk-u şerifleri, güfteleri, şiirleri, sözleri, kelam-ı kibarları, musikinin farklı formlarıyla birleştirerek ifade eden bir süreci yaşamışız ve yaşamaya devam ediyoruz. Bütün bu hissiyatla milletimizin her ferdinin manevi değerlerine bağlılığını kuvvetlendirecek tasavvuf musikisine bağlılığımızı güçlendirmekle mükellefiz. Bu, bizi biz yapacak, bizi diri tutacak çok kıymetli bir haslettir.

Tasavvufun özünden asla sapmadan, musikinin ilim ve hikmet oluşunu hiçbir zaman unutmadan hem tasavvufa hem de tasavvuf musikisine sımsıkı sarılmalıyız. Çünkü bu bizim için manevi bir ganimettir.

Öz Geçmiş

Necip Karakaya, 1976'da Kayseri'de dünyaya geldi. Kayseri Medresesi müderrislerinden İsmail Efendi'nin torunu, İsmail Karakaya Hoca'nın oğludur. Rahmetli babası İsmail Karakaya'nın tayini vesilesiyle daha altı aylıkken Ankara'ya geldi. İlkokulu okuduktan sonra şimdiki ismi Tevfik İleri İHL olan Ankara Merkez İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Daha sonra ilahiyat ve konservatuar eğitimlerine devam etti. Kültür sanatla iç içe bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşadı. Ses sanatçısı olarak Türkiye'nin neredeyse her şehrinde ve birçok ülkede ülkemizi temsilen konserler verdi. Birçok dizi ve filmde yer aldı. TRT1 ekranlarında yayınlanan *Payitaht Abdülhamid* dizisindeki İsmail Hakkı Efendi rolüyle tanınmış olan sanatçı; müzehhibe ve minyatür sanatçısı Emine Hanım ile evli ve dört çocuk babasıdır.

SEVGİYE DAİR

Merve TÜRKAY

Kalbe damlayan ve bir merhem misali tüm tıkanıklıkları açan, akışa yön veren ve huzuru insanın her zerresine yayan sevgi. İnsanı iyileştiren, dünyaya bakabilecek pencereler açan, hayatı ve ölümü anlamlandıran yegâne kelime. Yaşamı değerli kılan kavramlar listesinin başında tutabilecek kadar içeriden bir duygu.

Tüm bu tanımlamalara binlercesi eklenebilecekken hepsini elimle kenara ittiğimde kalp hissetmeden anlaşılamayan olandır. Eksikliğinde ise insanda hasar bırakan tüm yaraların müsebbibidir. Ruhun dünyaya açılan tek penceresi gözler ise yoksunluğunun en önemli kanıtıdır. Bunu annesinin gözlerinde kendi değerini arayan bir çocukta

gözlemleyebilirsiniz. Varlığına ve değerine inancı, öz güveni bile annesinin sevgisiyle şekillenir. Hani nehirler hep denize kavuşmaya gayretle dağların arasından kendine bir yol arar ya, o misal. Sevgi, karşısındaki ruhun denizine ulaşmaya çalışan nehir gibidir. Muhatabın ruhuna bunu ifadenin en şeffaf yolu bazen dile düşen tatlı bir çift sözcük bazen de sadece bir bakıştır.

Bir sınıf öğretmeni olarak defaatle tecrübe ettiğim deneyimimi şöyle ifade edeyim. Çocuk yanınıza gelir, gözlerinize bakar hatta kelimeleri söylerken anlarsınız ki kalbi çarpa çarpa heyecanını yenerek yanınıza gelmiş. Bir soruyu çözmüştür yahut aklına bir fikir gelmiştir. Ama çocuklar hep aynı bakışla gelir. Öğretmenim beni sev, beni takdir et. Siz ona sevgiyle dolu bir bakışla bakar birkaç kelimeyle de tasdik edersiniz. Sırasına sizin verdiğiniz sepet dolusu tohumla geri döner. O tohumlar kalbinde açar, çiçek olur; bazen köklenir ağaç olur.

Yazının başındaki ifademe geri dönüyorum. Gerçekten de sevgi, yaraları ne hızlı iyileştiren bir merhem. Tam aksini de bir aktörün yaşanmışlık tonunda, bir yutkunuşunda yahut bakışında hissedebilirsiniz. Belki sizin bir yaranız, yarım kalmışlığınız ya da sevgisizliğiniz vardır bilinmez. Sizin de boğazınız düğümlenir, oyuncu oynamamış sahneyi resmen yaşamış dersiniz. Sevgiyi de sevgisizliği de okursunuz. Velhasılıkelam, insan beşikten mezara kadar muhtaçtır sevgiye. Ya sevilmiştir mahiyetini bildiği için hasretini çeker ya da hiç hissedememiştir; ömür boyu peşini kovalar. Anlatmaya çalışırız, yazarız, çizeriz. Kalemin kelama dökülmesi muazzam güzellikte olabilir. Hatta yazdığım bu kelimelerin muhatabının kulağından atılan ok misali yüreğini vurması da çok güzeldir. Ama bir de başkasının anlattığıyla değil de kendi içinden hissetmek var ya hani. Denizin dibindeki kabuğunun içinden size fısıldayan bir inci gibidir. O inci ışıldar, oradadır, bilirsiniz, hissedersiniz. Bir dalgıç gibi özünüze dalarsınız. Yaratanın mesajını artık kulaklarınızla değil yüreğinizle duyarsınız.

En neticede sağa sola dönüp sevgi aramayı bırakıp da varlığınızı var edenin size olan muhabbetini hissedip tamamlanmak gibi. Kıymet verdi ki yarattı demek, sevgiye dair en vurucu son noktadır. Kaynak burada işte, bu düşünce tarzında. Bana kulum dedi, lütfetti, var etti, sevdi, yarattı. Hazine de bu zümrüt de bu yakut da bu... Bu cevheri bulan neyi kaybetmiş ki. Bunu bulamayan ise sağda solda sevgi aranıp, oyalanıp duruyor.

Muhtaç olduğun sevgiyi Rabb'imizin sana olan muhabbetinde buldun, hissettin, şimdi ne yapabilirsin? Yunus Emre'nin bir cümlesi akla geliyor. "Dostun evi gönüllerdir. Gönüller yapmaya geldik." Göz göze geldiğin bir bebeğe tebessüm et, bir çocuk başı okşa, akşama kadar yorgun düşmüş bir kasiyere "Ne kadar temiz ve düzenli bir market, emeğinize sağlık." de. Bak gözleri nasıl da ışıldayacak. O gün doktor randevun mu var, odadan çıkarken iyi ki varsınız de. Huzur, kanat çırparak gelmez insana. Böyle böyle sızar kalbine. Listeyi zihninde biraz daha uzat kardeşim. Hâlâ nefes alırken selam olsun başkasının derdiyle de dertlenenlere...

KÖRLÜK

Alperen ESEN

Akşamın o tuhaf saatleriydi. İnsanların yüzlerinden gün çekilmiş, geriye yalnızca yorgunluk kalmıştı. Otobüs, şehrin içinden değil de sanki insanların tükenen sabrının içinden geçiyordu. Kimse konuşmuyor, herkes kendi dünyasına kapanmış, varmanın sessiz hesabını yapıyordu.

Birkaç duraktır dikkatimi çeken orta yaşlı bir adam vardı. Sesini gereğinden fazla kullanan insanlardandı. Yanındaki genç kadınlara durmadan laf atıyor, sohbet açmaya çalışıyor, her cevapsız gülümsemeyi yeni bir cümleyle dolduruyordu. Karşısındakinin isteyip istemediğini önemsemeyen, yalnızca kendi sesini duymaktan hoşlanan insanlardan biriydi.

Otobüs bir durakta daha durdu. Kapılar açıldı. İçeriye beyaz bastonunun ritmik sesiyle bir görme engelli bindi. O an, etrafta oturan birkaç çift göz aynı anda ona kaydı. Sanki otobüse bir insan değil de sessizliği bozan bir soru girmişti. Adam, bastonunu önünde hafifçe gezdirerek boş bir yer aradı. Birkaç adım attı, sonra durdu. Yanında oturan kadınlardan biri hemen ayağa kalktı. "Buyurun, siz oturun." dedi. Kadının sesi sakindi. İçinde ne gösteriş vardı ne de başkalarının görmesini bekleyen bir iyilik duygusu. Sadece yapılması gerekeni yapmıştı. Görme engelli adam başını kadının sesine doğru çevirdi. "Teşekkür ederim." dedi ve kadın yerine geçti. Bastonunu dizlerinin yanına bıraktı. Belki annesinden öyle görmüştü belki babası öğretmişti belki de içinde hâlâ kirlenmemiş bir yer vardı. Tam o sırada arka taraftan o tanıdık ses duyuldu. "Boş ver kızım. Bunların çoğu rol yapıyor." Kadının cümlesi daha havada asılıyken otobüsün içinden birkaç kişinin gülümsediğini gördüm. Bir an herkes birbirine baktı. Ne kadar kolay söylüyorduk bazı şeyleri... Bir insanın onurunu, yıllarca taşımak zorunda kaldığı yükü, birkaç kelimeyle çöpe atmak ne kadar kolaydı. Genç kadın başını çevirdi. Adam ise hiçbir şey söylemedi. Ne kendini savundu ne de kırıldığını belli etti. Bastonunu biraz daha sıkı kavradı. İşte beni asıl yaralayan buydu. Çünkü insan bazen kendisine söylenen en ağır sözlere bile alışabiliyordu. Görme engelli adamın ise hayatı boyunca defalarca aynı cümleyi duymuş olması mümkündü. Belki bu yüzden susmayı öğrenmişti. Çünkü bazı insanlar gerçeği anlatmak için bile önce kendilerine inanılmasını bekler.

O an düşündüm... Bir toplum ne zaman bu kadar yoruldu? Ne zaman merhamet etmeyi önce vicdanımıza değil de şüphelerimize danışmaya başladık? Ne zaman iyilik yapmadan önce "Bunun altında ne var?" diye sormayı öğrendik? Elbette merhameti istismar edenler de var. İnsanları kandıranlar, iyi niyeti kullananlar, başkasının duygusunu kendi çıkarına çevirenler... Ama birkaç kötü örnek yüzünden bütün iyilikleri cezalandırmaya başladığımız gün, aslında en büyük ödülü kötülüğe vermiyor muyuz?

İnsanların yüzlerinden gün çekilmiş, geriye yalnızca yorgunluk kalmıştı. Otobüs, şehrin içinden değil de sanki insanların tükenen sabrının içinden geçiyordu. Kimse konuşmuyor, herkes kendi dünyasına kapanmış, varmanın sessiz hesabını yapıyordu.

Otobüs yoluna devam etti. Kim indi, kim oturdu, kim ayakta kaldı, hatırlamıyorum. Ama o adamın söylediği cümle hâlâ kulaklarımdaydı: "Bunların çoğu rol yapıyor." Çünkü o cümle yalnızca görme engelli bir adam hakkında söylenmiş değildi. Bir toplumun birbirine bakışını anlatıyordu. Hepimize söylenmişti. Bize... Artık güvenmemekten korkmayan, yardım etmekten çekinen, her iyiliğin arkasında bir çıkar arayan bize. Belki de zamanla en büyük kaybımızı böyle yaşadık. İnsanları değil, birbirimize olan inancımızı kaybettik. Birine kapıyı tutmak bile hesap gerektirir oldu. Yolda düşene el uzatmak, "Acaba gerçekten ihtiyacı var mı?" sorusuna takıldı. Bir yaşlıya yer vermek, bir yabancının yükünü taşımak, birinin derdini dinlemek bile şüpheli davranışlara dönüştü. İyilik, saf olduğu için değil saf olduğuna inanmadığımız için değersizleşti.

O akşam eve dönerken düşündüm. Belki de gerçek körlük, gözlerin görmemesi değildi. Gerçek körlük, insanın karşısındaki insanı görmemesiydi. Onun yorgunluğunu, korkusunu, gururunu, kırgınlığını görememekti. Bir insanın yalnızca gözleriyle değil vicdanıyla da bakabileceğini unutmasıydı. Çünkü gözleri gören herkes gerçekten göremiyordu. Bazıları karşısındaki insanın yüzünü görüyor fakat içindeki yarayı fark etmiyordu. Bazıları düşeni görüyor ama elini uzatmıyordu. Bazıları yardım isteyen birini duyuyor ama sesini duymazdan geliyordu. Bazıları ise karanlığı yalnızca gökyüzünde sanıyordu.

Oysa karanlık bazen bir insanın içine çökerdi. Ve bir toplum; merhameti şüpheyle, iyiliği saflıkla, güveni aptallıkla eş tutmaya başladığında sokakların ışıkları ne kadar parlak olursa olsun hiçbir şey gerçekten aydınlık değildi. Çünkü karanlık gökyüzüne değil insanın içine çökmüştü. Belki de o gün otobüste asıl görmeyen kişi, beyaz bastonuyla yolunu arayan adam değildi. Asıl görmeyenler, onun önünden geçerken insanlığın bir parçasını da görmeden geçenlerdi.

Ve ben o akşam şunu anladım; bir insanın gözleri görmeyebilir. Ama kalbi görüyorsa hâlâ umut vardır. Asıl korkulması gereken ise gözleri açık olduğu hâlde hiçbir şeyi göremeyen insanlardır. Çünkü gerçek körlük, karanlıkta kalmak değil aydınlığın içindeyken insanı görememektir.

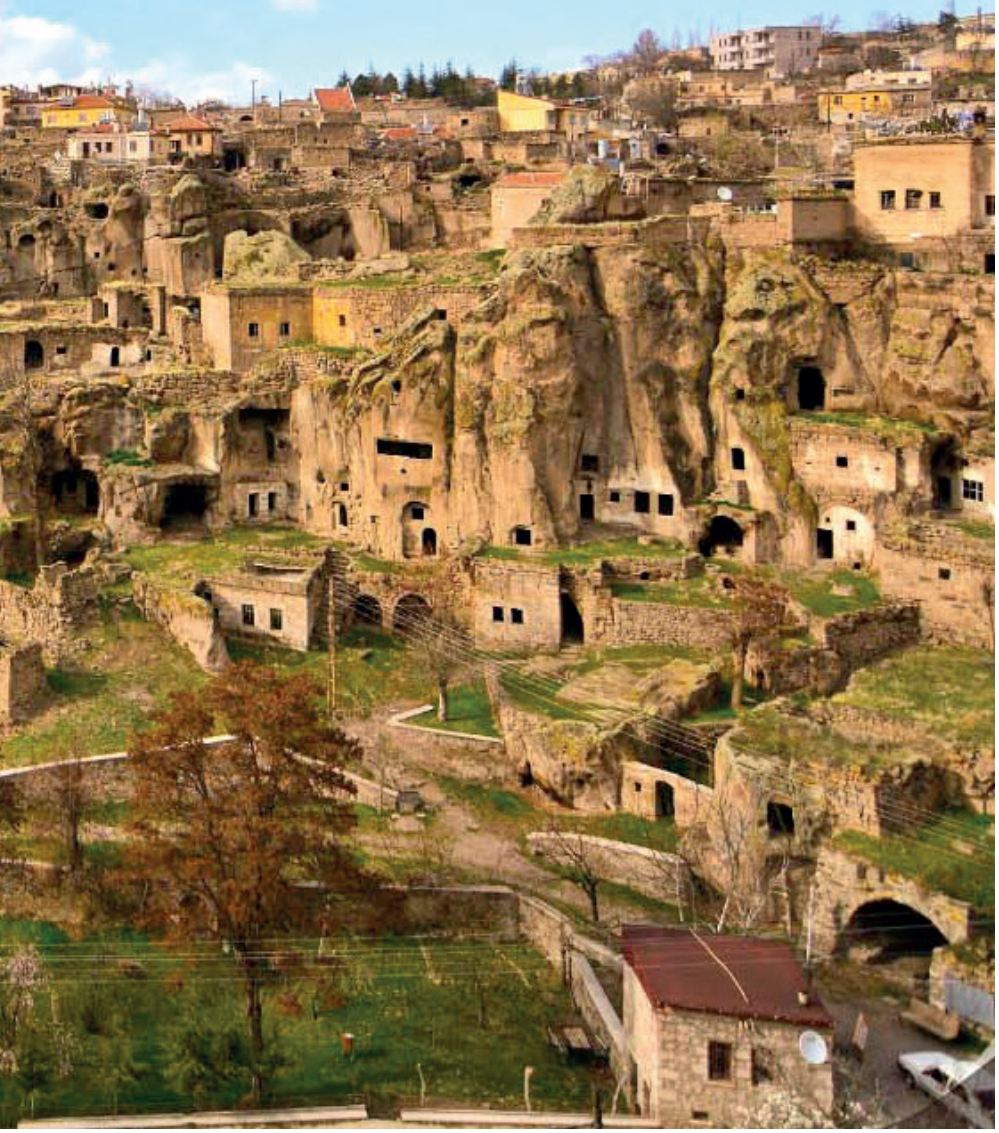
YERİN ALTINDA, KAYALARIN İÇİNDE, TARİHİN İZİNDE AKSARAY

Sümeyra YAMAN

Fotoğraf: kulturportali.gov.tr

Anadolu'nun kalbinde, Kapadokya'nın sınırında bulunan Aksaray ilk bakışta sakin bir Orta Anadolu şehri gibi görünse de toprağının altında ve taşlarının arasında insanlık tarihinin en eski hikâyelerini saklamaktadır. Burada yaklaşık on bin yıl önce yerleşik yaşama geçen insanların izlerini görmek, binlerce yıl önce Anadolu ile Mezopotamya arasında kurulan ticaret ağlarını keşfetmek mümkündür. Şehrin merkezinde yükselen Selçuklu eserlerinden vadilerin sessizliğine, geleneksel taş evlerden yer altı şehirlerine uzanan bu yolculuk, Aksaray'ı Anadolu'nun hafızasını okumak için gidilecek bir açık hava müzesi hâline getirir.

Camileri: Anadolu'nun Çok Katmanlı Hafızası

Eğri Minare, Aksaray'ın simgesi hâline gelmiş bir camidir. İsmini eğri minaresinden alan bu cami 13. yüzyılda Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiştir. Aynı zamanda minaresinin kırmızı tuğladan yapılmış gövdesi nedeniyle "Kızıl Minare" adıyla da anılır. Yaklaşık 30 metre yüksekliğindeki minarenin gövdesindeki belirgin eğiklik ona dünyadaki ünlü eğik yapılardan biri olma özelliğini kazandırmıştır. Neredeyse sekiz asırdır ayakta duran bu cami geçmişle bugün arasında güçlü bir köprü görevi görür.

Aksaray'ın merkezinde yer alan Ulu Camii şehrin önemli ibadet ve mimari eserlerinden biridir. Karamanoğlu Mehmet Bey Camii olarak da bilinen bu yapı, Anadolu Selçuklu ve Karamanoğlu dönemlerinin tarihî mirasını bir arada yaşatır. Özellikle kündekâri tekniğinin ustalıkla kullanıldığı ahşap minberi Türk-İslam sanatının inceliklerini gözler önüne serer.

Aksaray'ın Güzelyurt ilçesinin tarihî dokusu içinde yer alan Kilise Camii ise Anadolu'nun farklı inanç ve kültürlerin izlerini nasıl bir arada taşıdığının çarpıcı örneklerinden biridir. Geçmişte kilise olarak kullanılan yapı daha sonraki dönemlerde camiye dönüştürülmüştür. Ahşap oymacılığın en güzel örneklerini içinde barındıran bu cami derin bir taş kubbe ile örtülü olup on iki pencereden ışık alır. Mihrabı, ince işçilikli ahşap oymalarla süslenmiştir.

Zinciriye Medresesi: Bilginin Taşa İşlendiği Mekân

Aksaray'ın önemli tarihî yapılarından Zinciriye Medresesi, Karamanoğulları Dönemi'nden günümüze ulaşan değerli bir tarihî eserdir. Taş işçiliği ve özellikle taç kapısı dönemin mimari estetik anlayışını yansıtır. Geometrik

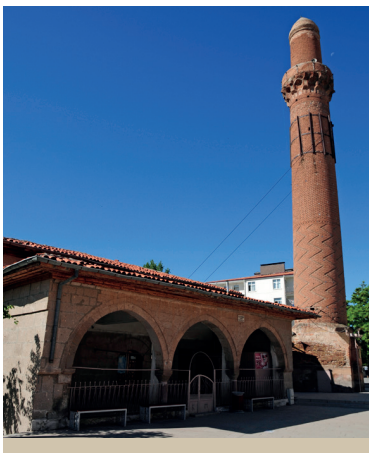
Ulu Camii

ve bitkisel süslemeleri ve taş oymacılığı medresenin yalnızca eğitim amacıyla inşa edilmiş bir yapı olmadığını, aynı zamanda sanatın önemsendiği bir kültür ortamının ürünü olduğunu gösterir. Medrese, dış duvarları üzerinde yer alan dendanelerden dolayı bir kale görünümündedir.

Zinciriye Medresesi plan itibarıyla dört eyvanlı, revaklı, üzeri tonoz ve kubbe ile örtülü sekiz bölmeli, üstü açık avluludur. Bu medrese, tarihte iz bırakan önemli eğitim kurumlarından biriydi. Zinciriye Medresesinde yetişen pek çok ilim-irfan erbabı şahsiyet Anadolu'ya ışık saçmış ve Türk-İslam tarihine yön veren gelişmelere vesile olmuşlardır. Bugün Zinciriye Medresesini ziyaret etmek, geçmişte Anadolu şehirlerinde bilginin nasıl üretildiğini ve aktarıldığını hatırlamak açısından oldukça önemlidir.

Höyükleri: İnsanlığın Yerleşik Hayata Geçmesi ve Ticaret Dünyası

Aşıklı Höyük, Aksaray'ın dünya tarihine açılan önemli pencerelerinden biridir. Yaklaşık on bin yıl öncesine uzanan yerleşimi, insanların göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçiş sürecini anlamamız açısından büyük önem taşır. Burada kerpiç evlerin erken örnekleri, tarım ve hayvancılıkla ilgili buluntular ve günlük yaşamda kullanılan çeşitli araçlar ortaya çıkarılmıştır. Aşıklı Höyük'te bulunan ve dünyanın en eski beyin ameliyatlarından birine

Eğri Minare

işaret eden kafatası ise arkeoloji dünyasının dikkat çekici buluntularındandır.

Aksaray'ın Yeşilova beldesinde bulunan Acemhöyük de Anadolu'nun önemli arkeolojik merkezlerinden biridir. Yerleşimin geçmişi binlerce yıl öncesine uzanır. Özellikle Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ticaretin önemli merkezlerinden biridir. Buradaki buluntular, bize yalnızca geçmişte insanların nerede yaşadığını değil; nasıl ticaret yaptıklarını, hangi ürünleri kullandıklarını ve farklı coğrafyalar arasında nasıl ilişkiler kurduklarını da anlatır.

Güzelyurt Evleri: Taşa İşlenmiş Gündelik Hayat

Güzelyurt'un tarih kokan dar sokaklarında yürürken kendini binlerce yıl öncesine ışınlanmış gibi hissedersin. Geleneksel Güzelyurt evlerinde taş mimari ile kayaya oyulmuş mekânlar iç içe geçmiş durumdadır. Bu evler, Kapadokya'nın doğal yapısına uyum sağlayan özgün bir yaşam biçimini yansıtır. Evlerin mimarisine dikkatle bakıldığında geçmişteki aile hayatının, komşuluk ilişkilerinin ve gündelik yaşamın izlerini görmek mümkündür. Güzelyurt evleri yalnızca korunması gereken eski yapılar değildir, aynı zamanda Anadolu insanının yaşama biçiminin mimariye dönüşmüş hâlidir.

Vadileri: Kayaların İçindeki İnanç Dünyası

Güzelyurt'a doğru sıralanan Manastır Vadisi'indeki kayalara oyulmuş kiliseler, şapeller ve yaşam alanları ziyaretçilerini farklı bir zamana götürür. Vadinin doğal yapısı ile insan eliyle şekillendirilmiş yapılar öylesine bütünleşmiştir ki burada, doğa ile kültür birbirinden ayrılmaz hâle gelmiştir. Kaya yüzeylerindeki

Ihlara Vadisi

Aşıklı Höyük

freskler, geçmişte insanların inançlarını resim yoluyla nasıl anlattıklarını bizlere gösterir.

Melendiz Çayı'nın binlerce yıllık aşındırmasıyla oluşan Ihlara Vadisi ise doğa ile tarihin en etkileyici birlikteliklerinden birini sunar. Yaklaşık 14 kilometrelik vadi boyunca yürürken yüksek kaya duvarları, yeşil bitki örtüsü ve suyun sesi ziyaretçilere eşsiz bir manzara sunar. Ancak vadinin asıl sürprizi kayaların içine gizlenmiş ibadethaneleridir. Birbirine benzer şekilde kayalara oyulmuş bu ibadethaneler Kapadokya bölgesindeki mimariye çok benzer.

Aksaray Müzesi: Şehrin Hafızasına Açılan Kapı

Aksaray'ın tarihini bir bütün olarak görmek isteyenler için en doğru adreslerden biri Aksaray Müzesidir. Müze, 2014 yılında yenilenerek kronolojik sergileme düzeniyle tekrar ziyarete açılmıştır. Açık ve kapalı alanlardan oluşan müze binası, Anadolu Selçuklu kümbetlerinden ve Aksaray'da bulunan peribacalarından esinlenerek inşa edilmiştir. Etnografik ve arkeolojik eserler, sikkeler, Aksaray sınırları içerisinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilmiş eserler burada teşhir edilir. Neolitik dönemden başlayan ve Osmanlı Dönemi'ni içine alan tarihî çağlara ait eserlerin sergilendiği Aksaray Müzesi, bize farklı zamanlarda yaşamış insan hayatlarından ve onların kültür-sanat anlayışlarına dair pek çok şey anlatır.

Yer Altı Şehirleri: Toprağın Altındaki Hayatlar

Saratlı Kırkgöz Yer Altı Şehri'nde yaşam alanları, ahırlar, mutfaklar, depolar, su kuyuları ve geçitler bulunur. Volkanik tüflerin kolay işlenebilir yapısı, insanların kayaları oyarak geniş yaşam alanları oluşturmasına imkân sağlamıştır. Yer altına indikçe yalnızca mimari bir yapıyı değil; insanların güvenlik, barınma ve yaşam ihtiyaçlarına geliştirdikleri olağanüstü çözümleri de keşfetmiş oluyoruz.

Aksaray'ın Saratlı beldesinde bulunan Aziz Mercurius Yer Altı Şehri, Hristiyanlığın yasak olduğu MS 250'li yıllarda sığınak olarak kullanılmıştır. Yer altındaki yaşam alanları, depolar ve ibadet mekânları insanların zor dönemlerde nasıl organize olduklarını gösteren önemli yerlerden biridir. Özellikle büyük ibadethanesi, yapının yalnızca bir sığınak olmadığını aynı zamanda toplu dinî hayatın da sürdürüldüğünün bir kanıtıdır. Aziz Mercurius Yer Altı Şehri yedi katlıdır. Şehrin üç katı temizlenerek ziyarete açılmıştır. Yer altı şehrine Selçuklu

Zinciriye Medresesi

Dönemi'nden kalma bir handan girilmekte, sonrasında koridorlar ve odalardan katlara geçiş yapılmaktadır. Yer altı şehirlerinin karanlık koridorlarında yürürken geçmişte yaşayan insanların korkularını, umutlarını ve hayatta kalma mücadelelerini düşünmek ziyaret deneyimini çok daha anlamlı hâle getirir.

Aksaray'ı gezmek aslında Anadolu'nun binlerce yıllık hikâyesini adım adım okumak demektir. Burada tarih tek bir döneme ait değildir. Binlerce yıl boyunca farklı topluluklar bu topraklarda yaşamış, üretmiş, inanmış, ticaret yapmış, evler ve ibadethaneler inşa etmiş ve geride bugün bizim görebileceğimiz ve okuyabileceğimiz büyük bir kültür mirası bırakmıştır.

Saratlı Kırıkgöz Yer Altı Şehri

ÇOCUĞU KİM BÜYÜTÜYOR?

Ahmet Melih KARAUĞUZ

Bir çocuğun karakteri, vaktini kiminle geçirdiğiyle, onu kimin oyaladığıyla şekillenir. Eskiden bu zahmeti anneler, babalar, büyükler hatta mahalleli çekerdi. Şimdi yoruldukça çocuğu bir ekrana, bir uygulamaya teslim ediyoruz ve dürüst olalım, bu hepimizin işine geliyor. Ağlayan çocuğun eline tutuşturulan tablet, uyku vaktini kurtaran dijital asistanlar ya da ödevi şipşak çözen yapay zekâ hayatımızı gerçekten kolaylaştırıyor. Bir yükten kurtulduğumuzu hissediyoruz. Ama ıskaladığımız çok kritik bir şey var: Bu teknolojik devir teslimle omuzlarımızdan attığımız şey sadece günün yorgunluğu değil. Biz aslında farkında olmadan terbiyenin kendisini yani o zahmetli ama insanı insan yapan bağı aradan çıkarıyoruz.

"Terbiye" kelimesini bilerek seçiyorum çünkü bugün onun boşluğunu doldurduğunu sandığımız şey kesinlikle terbiye değil. Çocuğa alfabeyi öğretmek, gezegenleri saydırmak ya da bir masalın sonunu getirmek sadece bilgi aktarmaktır. Kabul edelim, makineler bu işte giderek hepimizden daha iyi oluyor. Ama terbiye dediğimiz şey, bir zihne veri yüklemekten ibaret değildir. Terbiye; iki insanın kurduğu o gerçek, zaman zaman kusurlu bağın içinde yeşerir. İçinde beklenti vardır, kırılganlık vardır ve en önemlisi kanlı canlı "örnek alınan bir duruş" vardır. Çocuğunuza masal anlatan o uygulamanın çocuğunuzla ilgili hiçbir derdi, hiçbir gayesi yoktur. Onun "iyi bir insan" olmasını filan umursamaz. Çünkü bir makine, doğası gereği hiçbir şey "isteyemez".

Sabrı Tükenmeyen Öğretmen

Örneğin öğrenciler tarafından sıklıkla kullanılan bir yapay zekâ uygulaması var; cevabı doğrudan sunmayan, öğrenciyi adım adım düşünmeye sevk eden bir kurguya sahip. Pedagojik açıdan son derece rasyonel bir tasarım. Çocuk bir denklemde takıldığında bu dijital öğretmen öfkelenmiyor, bıkkınlık göstermiyor, "Bunu sana üç kez anlattım." diyerek iç çekmiyor. Sınırı olmayan bir zamanı, tükenmeyen bir sabrı ve asla dalgalanmayan bir ruh hâli var. Hiçbir ebeveynin ya da öğretmenin vadedemeyeceği bir stabilite bu. Ancak meselenin düğümlendiği yer tam da burasıdır: İnsanın asıl kıymeti, bu mekanik kusursuzluğu sunamamasından gelir.

Çocuğa bir şeyler anlatmaya çalışan yetişkinin yorgunluğunu, zaaflarını ama buna rağmen kendisi için gösterdiği gayreti gören çocuk, aynı anda çok daha köklü bir gerçeği idrak eder: İnsanın insana katlanmasını. Birinin kendi uğruna emek

harcamasının ne anlama geldiğini ve sabrın bedelsiz olmadığını kavrar. Şahsiyeti inşa eden ve hiçbir müfredatın veremeyeceği asıl bilgi budur. Yorulmayan, tahammül sınırları hiç zorlanmayan, dolayısıyla eylem olarak "sabretmeyen" bir makine, sabrın ne olduğunu öğretemez.

Hasan el-Benna, toplumsal ıslahın güzergâhını belirlerken oldukça net bir aşamalılık gözetir: Önce fert, ardından aile, sonra toplum ve yönetim. Bu sistematikte terbiye her şeyin öncülüdür; kurumlar ve yapılar ancak ahlaken inşa edilmiş şahsiyetler üzerine kurulabilir. Söz konusu hiyerarşide ailenin konumu bilhassa dikkat çekicidir; fertten hemen sonra, toplumdan hemen önce yer alır. Aile insanın ilk terbiye ocağı, toplumsal zincirin yapıtaşıdır. Eğer o halka işlevini yitirir ya da yeri algoritmik bir vekil ile doldurulursa zincirin geri kalanı bütünüyle boşluğa düşer.

Uyumadan Önce

Bugün milyonlarca çocuk ilk muhabbetini bir cihazla ediyor: "Bana bir masal anlat", "Gökyüzü neden mavi?" Bu sesli asistanlar evlerimizin başköşesine yerleşeli epey oldu. Artık sorusunun cevabını bir yetişkinden değil de uzaklardaki bir sunucudan almayı son derece normal bulan bir kuşak büyüyor. Bu cihazlar nazik konuşuyor, çocuğa "lütfen" diyor, teşekkür ediyor. Hatta bazı ebeveynler, çocukları makineye kaba davranmasın diye cihazın nezaket modlarını açıp kendince önlem alıyor.

Ama burada ıskaladığımız devasa bir kör nokta var: Nezaketi hiçbir şey hissetmeyen bir makineden öğrenen çocuk, nezaketin aslında "karşısındakini incitmemek" için var olduğunu nasıl anlayacak? Uygulamaya bağırırsanız size küsmez, surat asmaz, o akşam sessizliğe bürünmez. Çocuk, ağzından çıkan bir sözün karşı tarafta bir yara açabileceğini ancak kanlı canlı bir yüz gördüğünde kavrar. Kardeşiyle kavga edip onu ağlattığında, annesinin sesindeki kırgınlığı duyduğunda ya da dedesinin gözündeki hayal kırıklığını gördüğünde öğrenir. Makinenin yüzü yoktur; yüzü olmayan, incinmeyen bir şeyden ahlak öğrenilmez.

Bir asistanın gökyüzünün neden mavi olduğunu kusursuz bir şekilde açıklaması, yorgun bir babanın uydurma cevabından bilgi olarak üstün olabilir. Ama mesele, hiçbir zaman sadece doğru bilgiyi almak olmadı. Bir çocuk "Gökyüzü neden mavi?" diye sorduğunda aslında iki şey ister: Biri bilgi, diğeri ilgidir. O soruyu bir insana sorduğunda karşısındakinin durup ona bakması, düşünmesi, belki bilmediğini itiraf edip "Gel birlikte araştıralım." demesi çocuğa dünyanın merak etmeye ve paylaşmaya değer bir yer olduğunu hissettirir. Saniyeler içinde suratına çarpılan kusursuz bir cevap merakı beslemez, aksine öldürür. Çünkü merakın asıl gıdası, iki insanın paylaştığı o ortak şaşkınlıktır.

Ödevi Yapan Ama Çocuğu İnşa Etmeyen Sistem

Gelelim şu meşhur ödev meselesine. Bugün lise öğrencilerinin kompozisyonlarını yapay zekâya yazdırması, ortaokul çocuklarının matematik problemini fotoğraflayıp anında çözdürmesi artık istisna falan değil, sıradan bir alışkanlık. Öğretmenler durumun farkında, okullar yasaklar koyuyor, tespit programları havada uçuşuyor. Ama tartışmayı çok yanlış bir yerden yürütüyoruz. Sanki asıl mesele çocuğun kopya

> Çocuğun her kahrını çeken, her dediğini onaylayan bir yapay dost ona hayatı değil merkeze kendini koyduğu hastalıklı bir hayali sunar. Ve bu yanılsamanın faturası, yıllar sonra gerçek insanlarla kuramadığı sakat ilişkilerde çok ağır ödenir.

çekmesi, hakkı olmayan bir notu almasıymış gibi davranıyoruz.

Oysa ödevin asıl işlevi hiçbir zaman bir not vermek değildir. Bir çocuk masanın başında bir problemle tek başına boğuşurken, tıkanırken, canı sıkılırken ve "Bıraksam mı, devam mı etsem?" kavgası verirken bir inşa faaliyeti yürütür. Zorlukla baş etmeyi, dikkatini toplamayı, bir işi yarım bırakmanın o iç kemiren huzursuzluğunu öğrenir. Bunların hiçbiri ödev kâğıdında yazmaz.

Cevdet Said, gerçek bir değişimin nereden başlaması gerektiğini anlatırken ısrarla insanın "içine", nefsine işaret eder. Dışarıdan dayatılan hiçbir şeyin insanı dönüştürmeyeceğini, değişimin insanın kendi iradesiyle, kendi içinden başlaması gerektiğini söyler. Bugün bu kuralı alıp teknolojiye uyarlarsak şu acı gerçekle yüzleşiriz: Bilgiye kolayca ulaşmak, hikmet sahibi olmakla aynı şey değildir. Çocuğun önüne dünyanın bütün cevaplarını saniyeler içinde yığmak onu bir milim bile olgunlaştırmaz.

Arkadaşın Bir Uygulama

Bugün çocuklar, bazı uygulamalardaki yapay karakterlerle saatlerce dertleşiyor. Bu "arkadaşlar" onları hep dinliyor, hep haklı buluyor, asla yorulmuyor ve en önemlisi kendi günlerinin ne kadar kötü geçtiğinden hiç bahsetmiyorlar. Çocuğun kurduğu bu ilişki, gerçek bir arkadaşlığın o törpüleyici sürtünmelerinden tamamen arındırılmış durumda. Küsme yok, kıskançlık yok, oyuncağını paylaşma derdi yok, "Biraz da onun istediği olsun" deme zorunluluğu yok. Her şey çocuğun etrafında fır dönüyor.

Hâlbuki arkadaşlığın insanı terbiye eden gücü tam da iki kişi arasındaki gerilimde gizlidir. Bir çocuk, sırasını beklemek zorunda kaldığında ya da arkadaşı başka bir oyun oynamak için tutturduğunda dünyanın merkezinde kendisinin olmadığını tecrübeyle öğrenir. Bu, topluma karışmanın ilk adımıdır. Çocuğun her kahrını çeken, her dediğini onaylayan bir yapay dost ona hayatı değil merkeze kendini koyduğu hastalıklı bir hayali sunar. Ve bu yanılsamanın faturası, yıllar sonra gerçek insanlarla kuramadığı sakat ilişkilerde çok ağır ödenir.

İnsana İnsan Gerek

Bütün bu anlattıklarımın ortak bir noktası var: Biz yetişkinler bir zorluktan, bir yorgunluktan ya da bir sabır testinden kaçıyoruz. Çocuklara masal okumak yerine tableti veriyoruz, sorularını yanıtlamak yerine asistana havale ediyoruz, ödev krizini çözmek yerine robota devrediyoruz. Hepimizin kendince makul sebepleri var: Gerçekten yorgunuz, vaktimiz yok, üstelik yazılım bizden daha güzel anlatıyor... Bunların hiçbiri yalan değil. Ama bu küçük kaçışlar birleşip koca bir yıkımı hazırlıyor. Çocuğun karakterinin mayalandığı ilk hane, aile ocağı, sessiz sedasız işlevini yitiriyor.

Hasan el-Benna'nın o sıralamasını tekrar hatırlayalım: Birey, aile, toplum. Eğer bir aile çocuğunu artık terbiye etmiyor, sadece karnını doyurup eline bir cihaz vererek oyalıyorsa o koca toplumsal zincir daha ilk halkadan kopmuş demektir. Bizi biz yapan değerler çocuğa bir kod diziniyle geçmez; annesinin telaşlı sesiyle, babasının güven veren bakışıyla, yeri geldiğinde bir büyüğünün "Oğlum o öyle olmaz." deyişiyle geçer. Bir yazılım bunları aktaramaz çünkü yazılımın bir değeri, inancı veya derdi yoktur.

Günün sonunda dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz: Asıl mesele, çocuğa masalı anlatan sesin kime ait olduğudur. O sesin bir gayesi varsa, çocuğun iyi bir insan olmasını dert ediniyor ve bu uğurda yorulmayı göze alıyorsa işte orada terbiye vardır. Eğer ses sadece kusursuz bir "çıktı"dan ibaretse, tahammülü sınırsız ama hiçbir hedefi yoksa geriye kalan tek şey kuru bir bilgidir. Bir kuşağı sadece bilgiye boğup terbiyeden mahrum bırakmanın ne demek olduğunu, o çocuklar büyüyüp bizimle konuşmaya başladığında acı bir şekilde göreceğiz. Ve inanın, o gün neyin eksik olduğunu tarif bile edemeyeceğiz çünkü o eksikliği dolduracak ses çoktan susmuş olacak.

CEMİL MERİÇ'E *BU ÜLKE* ÜZERİNDEN BAKMAK

Nuray ALPER

Cemil Meriç... Sırrını yoklayarak, yanılarak, yanarak çözmüş deha. Bu yangında psikolojinin, sosyolojinin, felsefenin, edebiyatın arasındaki ince sınırları kaldıran, alanları birbiriyle mezceden usta. Kabına sığamayan idrak, ışığını gönlünde taşıyan dimağ. Fikirde kalabalık, tercihte münzevi. Onda her düşünce silsile şeklinde ilerler ve kendi yalnızlığına varır. Değil mi ki onlarca duygu geçişinin, düşünce ormanının, tanışıklığın içinde Cemil Meriç bir ruh ıssızıdır. Çevirmenliğinin yanı sıra doğduğu topraklarda üslup oluşturabilmiş dil sihirbazı. Dilinde şiir işçiliği... Kısa cümlelerde sonsuzluk çağrışımı görmek isteyenler ona baksın. Kalbiyle. İşte o zaman bu cumhuriyet entelektüelinin düşünceyi, kelime ateşinde pişen bir kalbin imbiğinden nasıl süzdüğünü anlayacaktır. Anlayacaktır; onun fikri, his dünyasının tercümesidir. Okur, satırlarını adımladıkça *Bu Ülke*'sinde *"'Geç Kalmış Bir Muhasebe' başlıklı yazımı istisna edersem, yazı hayatımın başlangıcı Karagöz'deki şiirlerdir."* (s. 29) itirafıyla karşılaşıp düşünürün metinlerine sinen o tılsımın sırrını kucaklayacaktır. Zira nesirlerinde bu husus sık sık tekrarlanacaktır; *"Nazif hayatımın ilk mukaddes isimlerinden. Benim için edebiyat şiir demekti. Nabi'ye, Fuzuli'ye, Nedim'e âşıktım."* (s. 34)

Elli sekiz yaşında, olgunluk çağında yazar *Bu Ülke*'sini. *Bu Ülke*, önce düşünürün gönül ülkesi, düşünce ilkesi, ben'i; sonra vatandaşı olduğu ülkesi. Nihayetinde o ülkeden dünyaya açılan penceresi. Önce beni tanıtır okuruna "*Bir adamı tanımak için düşüncelerini, acılarını, heyecanlarını bilmeniz lazım hiç değilse.*" (s. 22) dediği sayfalarda. Kitapların dünyasına nasıl sığındığını anlatır sonra:

> Cemil Meriç iyi bir denemeci, sağlam bir üslupçu, büyük bir düşünür, dünya edebiyatına vâkıf bir çevirmen olduğu kadar çağdaşları arasında öne çıkan bir eleştirmendir de. Pek çok eseri gibi Bu Ülke'nin de hemen her satırı eleştiri kudretinden nasibini alır.

"*...12 Aralık'ta doğan çocuk itilmiş kakılmış, düşman bir dünyada dostsuz büyümüş. Daima başka, daima yabancı... Hasta bir gurur, pencerelerini dış dünyaya kapatan bir ruh...*

...Düşman bir çevrede ister istemez kitaplara kaçıyorum. Yani düşünceye ve edebiyata hür bir tercih sonunda yönelmiyorum. Yaşamak için kendime bir dünya inşa etmek zorundayım. Böyle bir kaçışı kolaylaştıran tesadüfler de var: Babam akşamları aileyi toplayıp kitap okuyor, ablam fenn-i terbiye ve ruhiyât gibi konularla uğraşmaktadır. Amcam Hamit Bey'in kitapları genç tecessüsümü alevlendiren bir hazine. Anlıyorum ki, zalim ve kıyıcı bir gerçekten kurtulmanın tek çaresi, reel dünyadan kitapların dünyasına sığınmak."

Kitabında, kompozisyon dersini, sayfaya mürekkep sıçrattığı için notunu kıran itinalı hocaların elinde ne şekilde verdiğini izah eder de hasret duyarız o lirik düzene, hassas disipline... Bu sıkı çerçeve içinde Cemil Meriç, özünü kuş gibi özgür kılacak ve lise hayatı boyunca yazı derslerinde daima on adım önde olmayı başaracaktır. "Marifet iltifata tabidir." denir ya, genç yazar da bu takdir çağlayanı içinde tesis edecektir o dev ırmağını.

Cemil Meriç ızdırabı kelimelere dökmenin ötesinde, onun bizzat kendisi... Kitabı, hayatı üzerinden okunduğunda her cümle insanı bu merkeze çeker. *Bu Ülke*'nin girişinde bulunan "Entelektüel Bir Biyografi"yi Mahmut Ali Meriç kaleme alır; kapsamlı ve samimi bir metin. Düşünüre dair yakın bir okuma yapabilmek için üzerinde titizlikle durulması gerekir. Cemil Meriç'in yürüyüşünü, dönüşüm ve kırılmalarını hülasa eden, onun entelektüelliğe bakışını ortaya koyan "Entelektüel Bir Otobiyografi" yorumladığı insanı bütün yönleri ve öyküsü ile okur. Eserin yenilenmiş baskısında *Bu Ülke*'ye geçmeden önce "Uzun Süren Bir Çıraklık" ve "Gerçek Entelektüel" başlıklarını taşıyan ve *Jurnal*'den, *Kırk Ambar*'dan, *Mağaradakiler*'den, *Okuma Notları*'ndan, *Mektuplar*'dan derlenen iki bölüm vardır, ardında Cemil Meriç kronolojisi...

"*Kavga, insanla kader arasında değil artık, insanla kelime arasında.*" (s. 79)

Bu Ülke, irili ufaklı denemelerden oluşur. İlk kısım "Sağ ile Sol", "Kelâm, Bütünüyle Haysiyettir", "Kâmus Bir Milletin Hafızası", "Asaletini Kaybeden İrfan", "Dergi, Hür Tefekkürün Kalesi", "Batı Dergileri", "Kitap", "Okumak Üzerine", "Tercüme", "Divan Edebiyatında Roman", "Bizde Hiciv Yok", "Polemik" gibi pek çok başlığa ve önemli meselelere ev sahipliği yaparken metinler özgün sesi, iddialı tespitleri ve yüksek tavrı ile dikkat çeker. Üslup noktasında ayrı yerlerde dursalar da bu tutum akla Necip Fazıl tesirini

getirmektedir. Zira her iki fikir adamı da kendilerine has duygu ve düşünceleri estetize ederek, toplumuna dışardan bakarak net bir çerçeve içerisinde dile getirmektedir. Nitekim Cemil Meriç de Necip Fazıl gibi bir meseleyi arafta bırakmaz, ikilemde kalmaz. O, imayı elinin tersiyle iten bir iddia sahibidir. *Murdar bir hâlden muhteşem bir maziye kanatlanmak gericilikse, her namuslu insanın gerici* (s. 82) olduğunu söyleyen mütefekkir, "*Edebiyatta yenilik ne demek? Her kemal yeni, her bayağı fersude. Şiirden şuuru kovan ve nesri, bir saralı "tümceler" tımarhanesine çeviren bu yeni, ne bir cüceler edebiyatı, ne bir mikro-edebiyat: Rüştünü idrak etmeden kocayan nesillerin kendi kendini tahrip insiyakı.*" (s. 90) ifadeleriyle de *Çile* şairini hatırlatır. Necip Fazıl'la Cemil Meriç arasındaki düşünce akrabalığında, şüphesiz geçmişten getirdikleri bohem yaşantıları kadar ateşli mizaçlarıyla dünyayı eleştirel bir gözle okumalarının önemi vardır.

Cemil Meriç iyi bir denemeci, sağlam bir üslupçu, büyük bir düşünür, dünya edebiyatına vâkıf bir çevirmen olduğu kadar çağdaşları arasında öne çıkan bir eleştirmendir de. Pek çok eseri gibi *Bu Ülke*'nin de hemen her satırı eleştiri kudretinden nasibini alır. Yazarın asalet ve vakar ile taşıdığı eleştiri ırmağı hırçındır, beden kafesinin dar geldiği ruhlar gibi yatağına sığmayan bir doluluk taşır. Mukayeseli bir tetkik ihtiyacındadır. Kendi edebiyatına dışardan bakar. Nitekim kitabın Ahmet Mithat Efendi'nin eleştirisi ile başlattığı "Müstağripler" kısmında düşünür, Türk aydınını -ufukta rüyaların en muhteşemi dediği Avrupa ile- batan bir gemide zikretmekte (s. 137), Bâkî'leri, Galip'leri, Hâmit'leri yetiştiren şiiri Yunân-ı kadime bağlayan düşünce yapısını ummanı ırmağa bağlamakla bir tutmaktadır (s. 145). Meriç, "*edebiyatımızda Yunanperestlik Yahya Kemal ile başlar, Yahya Kemal ve Yakup Kadri ile*" derken bu kaybedilmiş davanın biricik havarisini Salih Zeki görmektedir. Onun "kaçış edebiyatı" olarak telakki ettiği Servet-i Fünûn üzerine yaptığı tespitler ise hayli dikkat çekicidir;

"*Servet-i Fünûn bir kaçış edebiyatıdır, zamanda ve mekânda kaçış. Servet-i Fünûn bir müstağripler kervanıdır, her iskeleye uğrayan, hiçbir ülkeye yerleşmeyen bir kervan. Servet-i Fünûncuların bütün beldelerde sevgilileri vardır, çabuk unutulan sevgililer. Zerdüşt de bunlardan biri.*" (s. 148)

Cemil Meriç'in B*u Ülke*'sinde edebiyat tarihimize sarf edilen eleştiriler bu kadarla sınırlı değildir. Fecr-i Âti'yi Servet-i Fünûn'dan daha köksüz, daha tedirgin, daha az samimi bulan düşünür Resimli Kitap'ın şairlerinden "kalemşorler" diye bahsederek Hint'i ve İran'ı bir aldatmacadan ibaret bulduğunu vurgular; "*Yakup şöhret avcılığına çıkarken boynuna tılsımlı bir muska takar: Nirvana. Refik Hâlit, yazılarını Zent-Avesta başlığı altında sergiler.*" (s. 149)

Bu Ülke'nin eleştiri dünyası salt Türk aydınına ve edebiyatına yönelik değildir elbette. O, Avrupa'nın sistemini, Batı'nın köhnemiş zihniyetini, sanatçılarını ve eserlerini de eleştirir. İki asırdan beri Rousseau'nun mirasıyla yaşadığını söylediği Avrupa'yı şimdilerde Emil'i hecelemekle yaftalar. Avrupalının medeniyetini, zorun yerine geçen hile olarak okurken onların Ruslardan daha tehlikeli olduğunu belirtir. Goethe'nin ifadesine katılarak Batı'nın kitabı afyon olarak kullandığını vurgular. *Bu Ülke* sadece "Fildişi Kuleden" adını taşıyan son kısmıyla eleştiriden sıyrılır ve kendi içinde şiirsel bir bütünlük arz eder. Değil mi ki eleştirilerinde dahi şiirli bir dil taşıyan Meriç için "*nazım ifadenin çocukluğu: sevimli ve serkeş*"tir (s. 84). Eserinin son parçasıyla o yeniden döner içinin şiirine. Sadrında taşıyıp büyüttüğü heyecan tanesini şiir hülyasıyla koyar önümüze (s. 276-277);

"*Muhammed'in ilk mucizesi: Hatice-t-ül kübrâ.*"

"*Serabın büyüsü yok vahada; rüyası muhteşem suyun, kendisi değil.*"

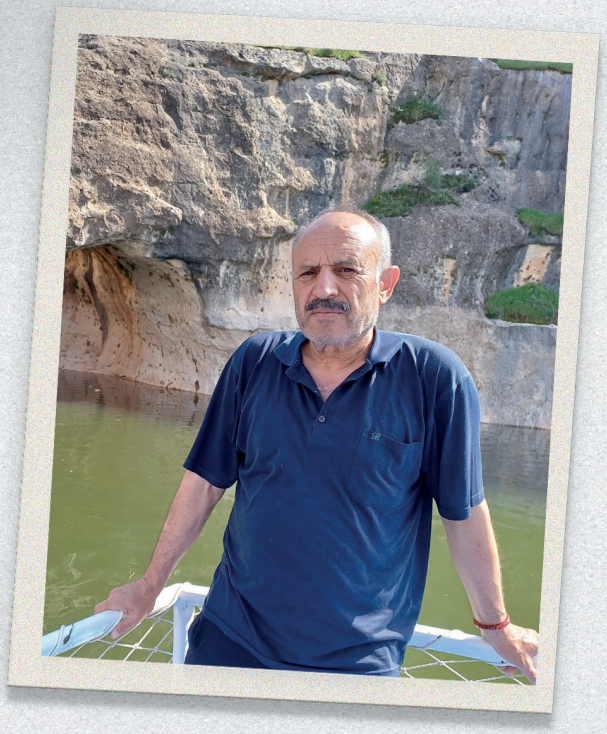
Kaynaklar

- Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul: 2018

ACISINI GÜLİSTANA ÇEVİREN BABA
SALİH ÇETİNER

Ahmet Mahmut ŞEN

Salih Çetiner, 1961 yılında Konya'nın Cihanbeyli ilçesinde dünyaya gelir. İlk, orta ve lise öğrenimini Cihanbeyli'de tamamlar. Gençlik yıllarında profesyonel olarak futbolla ilgilenir. Cihanbeyli'ye oldukça yakın olan Tuz Gölü çevresinde uzun yıllar bir tuz fabrikasında idari işlerde çalışan Çetiner, bir müddet belediye meclisinde de görev alır. Ardından emekli olur. Emeklilik hayatıyla birlikte sosyal sorumluluk faaliyetlerine daha fazla zaman ayırma fırsatı bulur.

Hayatın kendisine hazırladığı nice güzel günün yanında, taşıması zor bir imtihanla karşılaşacağından habersiz hayat yolculuğuna devam eder. İlçede tanınan ve sevilen simalardan biri olan Salih Çetiner'in hayatındaki kırılma noktalarından biri 2014 yılında yaşanır. Tek evladı Utku'yu, henüz 28 yaşındayken elim bir trafik kazasında kaybeder. Bir babanın evladını kaybetmesi, kelimelerin anlatmakta yetersiz kaldığı bir acıdır.

Rahmetli oğlu Utku'nun hayallerinden biri de annesini umreye götürmektir. Ancak nasip olmaz. Salih Abi ise oğlunun gönlünde taşıdığı bu güzel arzuyu yarım bırakmaz. Evladının gerçekleştiremediği hayali, onun adına gerçekleştirmek ister. 2015 yılında eşiyle birlikte umre yolculuğuna çıkar. Kutsal topraklarda evlatlarının ardından dualar ederler. Salih Abi, bu vesileyle Kur'an-ı Kerim'i tecvitli okumayı öğrenir. Belki de bu yolculukta annenin ve babanın yüreğindeki hasret, dua ile teselli bulur.

Utku'nun vefatından dört yıl sonra, mahalle muhtarı, babası gibi ilçe belediyesinin futbol takımında oynayan Utku'nun adının bir parkta yaşatılması için belediyeye teklifte bulunur. Belediye tarafından, Salih Abi'nin evine oldukça yakın bir yerde bulunan ve park alanı olarak tahsis edilen arazi düzenlenerek parka dönüştürülür. Parka Utku Çetiner'in adı verilir.

Gününün büyük bir bölümünü bu parkta geçiren Salih Abi, parkın çevre temizliği ve düzeniyle yakından ilgilenmeye başlar. Aracının

arkası âdeta bir bahçıvan atölyesi gibidir; çeşitli alet edevat ve ekilmeyi bekleyen çiçeklerle doludur. Salih Çetiner, parka çeşit çeşit ağaçlar diker. Gittiği yerlerden bitkiler, tohumlar ve güller getirerek parka diker. Zamanla park, onun emekleriyle bir gülistana dönüşür. Güller, leylaklar, iğde ve ıhlamur ağaçları yılın farklı dönemlerinde güzel rayihalar yayarak ziyaretçilerini karşılar.

Salih Abi'nin gayretleriyle Utku Çetiner Parkı, yalnızca insanların dinlenip vakit geçirdiği bir alan olmaktan çıkar; âdeta bir hayat sınıfına, bir eğitim ortamına dönüşür. Genç nesiller, güzel hasletleri burada edinmeye başlar. Parkın gözetimi ve temizliğiyle ilgilenen Salih amcalarından çocuklar ve gençler pek çok güzel davranış öğrenir. Çevre temizliği bilinci kazanan genç nesil, yerlere bir tane bile çöp atmaz, attırmaz ve etrafın tertemiz kalmasına özen gösterir. Parka çoğu zaman elleri dolu gelen Salih Abi, çocuklara ve gençlere çeşitli ikramlarda bulunur. Onlara bir abi, bir amca sıcaklığıyla yaklaşır. Güzel davranışların kazanılması için nasihatlerde bulunur, kendi hâli ve davranışlarıyla da örnek olmaya çalışır. Kötü alışkanlıkların zararlarını anlatır, gençlerin hayat yolculuklarında doğru alışkanlıklar edinmesine vesile olmaya gayret eder.

Uzak mahallelerden insanlar bile ilçenin en güzel parklarından biri hâline gelen bu mekâna akın eder. Halk, yapacağı hayır faaliyetlerini ve çeşitli etkinliklerini burada gerçekleştirir. Bilhassa yaz akşamlarında şenlik ortamına dönüşen park, mahallelinin bir araya geldiği, kaynaştığı ve hasbihâl ettiği önemli bir kamusal alana dönüşür. Zaman zaman parktaki vatandaşlarla sohbet etmek için ilçe kaymakamı da parka gelir.

Oğlunun kaybıyla Rabb'ine yönelip tevekkül eden Salih Çetiner, "İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır." (Buhari, Meğazi, 35) hadisi mucibince, evladına bir sadaka-i cariye bırakabilmek için insanlara hizmet etmeye gayret eder. Bir köşeye çekilmek yerine o acıyı iyiliğe dönüştürmeyi seçer. Kaybettiği evladının ardından başkalarının evlatlarına sahip çıkmaya çalışır.

Tek amacı gençlere ve topluma fayda sağlamak olan Çetiner, dokuz yıldır Utku Çetiner Parkı'nı ihya etmeye devam ediyor. Utku Çetiner'in adı artık yalnızca bir parkın tabelasında yazılı değil. O isim, açan güllerin kokusunda, büyüyen ağaçların gölgesinde, tertemiz kalan yollarda, burada oynayan çocuklarda ve bu parkta buluşan insanlarda yaşamaya devam ediyor.

Salih Abi, bütün bu gayretiyle bize sessiz ama güçlü bir hakikati hatırlatıyor: Bazı ayrılıklar sona ermez; hatıralarla yaşamaya devam eder. Bazen bir evladın ardından dikilen tek bir ağaç, yıllar boyunca yüzlerce insanın gölgesinde dinleneceği kocaman bir iyiliğe dönüşebilir. Belki de bu yüzden Utku Çetiner Parkı, sadece bir park değildir. Bir babanın evladına duyduğu sevginin, sabrın, duanın ve iyiliğe adanmışlığın yeşeren hâlidir.

SOSYAL ÇEVRE VE SES İLİŞKİSİ

Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

İslam dini açısından temizlik sadece maddi anlamdaki çevre temizliği ile sınırlı değildir. Huzurlu bir toplum hayatı için akustik temizliğin de ayrı bir önemi vardır ve bu konu özenle korunması gereken bir çevre hakkıdır. İslam hukukunda, başkalarına zarar vermemek temel esastır. Bu bakımdan ses ve gürültü kirliliğine yol açan her türlü davranış, özellikle sosyal çevremize zarar verme anlamına gelmektedir.

Toplumsal hayatta ses, insanlar arasındaki iletişimi sağlayan ve sosyal bağları tesis eden temel bir işlev görür. Doğal çevrede işittiğimiz belli aralıktaki sesler genellikle bize rahatsızlık vermez hatta bir ahengi, melodisi, ritmi bulunan kuş cıvıltısı, su şırıltısı, yaprak hışıltısı gibi doğal sesler yerine göre huzur ve sükûnet, yerine göre neşe ve heyecan verebilir.

Teknolojinin gelişmesi ve şehirleşme ile birlikte çevreyi meydana getiren ortamlarda seslerin kontrolsüz bir şekilde yayıldığına şahit olmaktayız. Ses ve gürültü kirliliği olarak da isimlendirilen bu durum, günümüzde modern bir şehirleşme problemi olup önemli çevre sorunları arasında yer alıyor. Gürültü kirliliğinin hem insan sağlığı (işitme kaybı, stres artışı, uyku düzensizliği vb.) hem de yaban hayatı (iletişimin engellenmesi, yön duygusunun bozularak göç yollarının değişmesi vb.) üzerindeki pek çok olumsuz etkisinden söz ediliyor.

Toplu alanlarda ses seviyelerinin kontrolsüzce artması, toplumsal huzuru ve komşuluk ilişkilerini de tehdit ediyor. Apartman hayatında yüksek sesle müzik dinlemek, geç saatlerde yapılan ev işleri veya tadilatlar komşuluk ilişkilerini zedeleyebiliyor ve kimi zaman hukuki problemlere yol açabiliyor.

Her gün, milyonlarca farklı insanın çok dar bir alanı paylaştığı toplu taşıma araçlarındaki ses ve gürültü kirliliği, sadece bir nezaket meselesi değil aynı zamanda yolculuk haklarını düzenleyen hukuki bir kuraldır. Toplu taşımada sıklıkla karşılaşılan gürültü ihlalleri arasında özellikle şu hususlar dikkat çekmektedir: Kulaklıksız telefon kullanımı, sosyal medyada video izlemek, oyun oynamak veya müzik dinlemek, araçtaki herkesin duymak zorunda kaldığı uzun, hararetli veya özel hayat içerikli telefon konuşmaları, arkadaş gruplarının diğer yolcuları dikkate almayarak kahkahalarla veya yüksek sesle konuşması, kulaklık takılmasına rağmen sesin dışarıya sızacak kadar son seste açılması. Bu durumların insanlar arasında gerginliğe yol açtığına sıklıkla şahit oluyoruz. Öte yandan gereksiz çalınan kornalar, rahatsız edici egzoz sesleri ve yoğun trafik de toplum hayatındaki gürültünün kaynakları arasında yer alıyor.

Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda sesin, bütün canlıların birbirleri ile iletişim kurabilmeleri ve birbirlerini anlayabilmeleri için temel bir unsur ve önemli bir ihtiyaç olduğunu görmekteyiz. Vahiy yoluyla peygamberlere iletilen ilahi mesajların insanlara ulaştırılmasında ve insanların kendi aralarında kurdukları iletişimde sesin önemli bir rolünün olduğunu unutmamak gerekir.

Ses ve gürültü kirliliğine sebep olmak, dinimizin temel ilkeleri açısından hem toplumsal huzuru bozan bir kul hakkı

ihlali hem de bireysel ahlakla uyuşmayan olumsuz bir durumdur. Konuşma adabı açısından ses kirliliğine sebep olacak şekilde bağırmak ve sesi yükseltmek ayetlerde hoş karşılanmamıştır. Kur'an-ı Kerim, müminlerin konuşurken ve yürürken ölçülü olmalarını emreder: "Yürüyüşünde ölçülü ol, sesini yükseltme çünkü seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır." (Lokman, 31/19) Bu ayet, gereksiz yüksek sesin estetik ve ahlaki açıdan çirkinliğini doğrudan ortaya koymaktadır. Hucurat suresinde de müminlerin topluluk içinde ve Hz. Peygamber'in huzurunda seslerini kontrol etmeleri istenmiştir. Bu da genel bir toplumsal nezaket ve gürültüden kaçınma ilkesidir.

Toplu hâlde yaşamanın zorunlu sonucu olan komşuluk ilişkileri bu açıdan ayrı bir önem arz etmektedir. Peygamber Efendimiz, "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin." (Buhari, Edeb, 31) buyurmuştur. Yüksek sesle müzik dinlemek, konutlarda gürültü yapmak, gece vakti onarım veya temizlik gibi nedenlerle gürültü kirliliğine sebep olmak kul hakkına girer. Özellikle hastalar, yaşlılar ve bebekler gibi hassas bireylerin beden ve ruh sağlığı açısından bu konu daha da önemlidir. Aynı şekilde vardiyalı işçiler, ders çalışan öğrenciler vb. kişilerin de bu durumdan olumsuz etkileneceklerini unutmamak gerekir.

Dinimiz, ibadet hayatında da nezaket, saygı ve kul hakkına önem vermiş, çevremize zarar verecek derecede sesi yükseltmenin uygun olmadığına dair prensipler ortaya koymuştur. Kur'an-ı Kerim'i okumak mümin için en huzurlu anlardan biri olsa da bu ibadeti gerçekleştirirken içinde bulunduğumuz sosyal çevreyi gözetmek İslam'ın sunduğu nezaket anlayışının bir gereğidir. Özellikle toplu alanlarda, camilerde veya ev ortamında Kur'an okurken başkalarını rahatsız etmemek, tilavetin manevi derinliğini korumak adına oldukça önemlidir. Peygamber Efendimiz bir defasında mescitte itikafa girdiğinde bazı kişilerin yüksek sesle Kur'an okuduğunu işitince şöyle buyurdu: "Dikkatli olun, her biriniz Rabb'ine yakarışta bulunuyor. Birbirinizi kesinlikle rahatsız etmeyin! (Kur'an) okurken veya namazda, biriniz sesini diğerinin sesi üzerine yükseltmesin!" (Ebu Davud, Tatavvu, 25) Özellikle cami ve cemaat adabına dair çok önemli mesajlar içeren bu hadis, ibadette huşu açısından kimsenin diğerine önceliğinin veya üstünlüğünün olmadığına, iyilik ve ibadet yaparken bile çevreye karşı duyarlı olunması ve sevap kazanmaya çalışırken bir başkasının ibadetine engel olarak günaha girilmemesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

KAPİTÜLASYONLAR, OSMANLI SİYASETİ VE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Dr. Sema YANİÇ

Osmanlı Devleti, XIV. yüzyıldan itibaren ekonomik ve siyasi gerekçelerle çeşitli ülkelere imtiyazlar tanımıştır. Kapitülasyon olarak tanımladığımız bu imtiyazlar XVIII. yüzyıla kadar ciddi bir tehdit oluşturmamıştır. Ancak Osmanlı Devleti güç kaybettikçe daha fazla imtiyaz elde etmek isteyen Avrupa devletleri baskı kurmaya başlamıştır. Ticari, idari, hukuki hatta eğitim faaliyetlerini de kapsayan kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti'ni sanayileşmiş Avrupa devletlerinin ham madde kaynağı ve açık pazarı hâline getirmiştir. Batı'nın sömürgeleştirme politikalarının yansıması olarak kapitülasyonlar,

Osmanlı egemenlik haklarını gölgeleyen bir şekle bürünmüştür.

Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlere tanınan imtiyazların yani kapitülasyonların verildiği belgelerin diplomatik adı ahitnamedir. Ticari mahiyetteki ahitnameler, anlaşma yapılan devletin tebaasına (müste'min) verilirdi. Osmanlı toprakları ve kara sularında tanınan seyrüsefer, ikamet ve ticari haklarla şartları ihtiva etmektedir.

Ahitnameler, XVIII. yüzyıla kadar Osmanlı padişahlarının yabancılara lütfettiği bir ayrıcalık yani tek taraflı antlaşmalardır. Ancak ahitnamelerden muhakkak ki karşılıklı menfaatler beklenirdi. Bunlar gerçekleşmezse padişah istediğinde imtiyazı geri alabilirdi, padişah öldüğünde ise imtiyazın hükümleri ortadan kalkardı. Bu nedenle her padişah döneminde söz konusu antlaşmalar yenilenmiştir.

Osmanlı Devleti, kapitülasyonları sadece "harbî" statüsündeki Batılı devletlere tanımıştır. Ancak XVIII. yüzyıldan itibaren Avrupalı devletlerin hizmetinde çalışan ya da onların uyruğuna geçen zimmîlere de "beratlı" adı altında bazı ayrıcalıklar verilmiştir. İslam hukuku kuralları çerçevesinde kapitülasyonların verilebilmesi için harbîlerin İslam ile dostluk ve barış içinde bulunmayı kabul etmeleri gerekmektedir. Bu taahhüdün karşılığında iki taraf arasında bir ahitnamenin (sözleşmenin) yapılması şarttır. Ahitnamede tanınan ayrıcalıklar belirtilir, Şeyhülislamdan fetva alındıktan sonra padişah adına "berat" ya da "nişan" adı verilen bir ferman çıkartılırdı.

Ayrıcalık, üstünlük anlamına gelen imtiyaz kelimesi; bir devletin kendi ülkesinde özellikle yabancı kişi, zümre, kurum veya devletlere verdiği bazı hak ve ayrıcalıkları ifade eder. Günümüz devletlerarası hukukuna göre kapitülasyonlar ayrıcalık mahiyetinde olduğu için bağımsız devlet esaslarına aykırı sayılmaktadır. Ancak tarihsel süreçte farklı şekillerde uygulanan pek çok örneği bulunmaktadır.

İslam tarihinde, Hz. Peygamber döneminden itibaren imtiyazın ilk örneklerine rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nden önce Anadolu Selçuklu sultanları da Kıbrıs Krallığı'na ve Venediklilere ticari imtiyazlar tanımıştır. Bu döneme ait elimize ulaşan en eski ahitname 1210 tarihlidir. Osmanlı Devleti ise 1352'de Cenovalılar ile dostane ilişkiler kurarak ilk kapitülasyonu vermiştir. Bu anlaşmanın yapılmasında Cenova'nın Venedik ile savaş hâlinde bulunması etkili olmuştur. Ardından I. Murad, Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemlerinde Venedik ile diplomatik ilişkilerde imtiyazlara yer verilmiştir. Venedik'e verilen kapitülasyonlar, Yavuz Sultan Selim tarafından yenilenmiştir.

Osmanlı kapitülasyon siyasetinin başlangıcı olarak görülen ve en bilinen kapitülasyonlar Kanuni Sultan Süleyman döneminde Fransa'ya tanınan ayrıcalıklardır. Bu dönemde Osmanlı Devleti ve Fransa arasında kurulan yakın ilişkiler sonucu 1536'da Fransız elçisi Jean de la Forest ve sadrazam İbrahim Paşa'nın müzakereleri ile bir kapitülasyon taslağı hazırlanmıştır. Ancak bu taslak, İbrahim Paşa'nın idamı nedeniyle sultan tarafından tasdik edilmeden kalmıştır. Fransa ile imzalanan genel tasdikli kapitülasyon 1569 tarihli ahitnamedir. Hem siyasi hem de ekonomik yönü olan bu ahitname, diğer Avrupa devletleriyle sonraki yıllarda imzalanan ticaret antlaşmalarının altyapısını oluşturması sebebiyle büyük bir önem taşımaktadır. Antlaşmaya göre, Fransız bayrağı taşıyan gemiler Osmanlı limanlarında serbestçe ticaret yapabileceklerdir. Ayrıca diğer yabancı devletlere ait gemiler de Osmanlı egemenliğindeki denizlerde ancak Fransız bayrağı altında ticaret yapabileceklerdir.

Tarihsel süreçte Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik gücüne bağlı olarak kapitülasyon siyasetinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde kapitülasyon sürecini üç döneme ayırarak incelemek mümkündür: Birinci dönem, ilk kapitülasyonların verildiği "Sınırlı Ayrıcalıklar Dönemi"dir. İkinci dönem, "Geniş Kapsamlı

Kapitülasyonlar Dönemi" olarak nitelendirilir ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa'ya tanıdığı kapitülasyonlarla başlayıp 1740 yılına kadar devam etmektedir. Bu dönem imtiyazları padişahların dönemleri ile sınırlı olup her padişah değişikliğinde yenilenmesi gerekmiştir. Üçüncü dönem ise, I. Mahmud döneminde sürekli kapitülasyonların tanınmasından başlayarak (1740) kapitülasyonların kaldırıldığı Lozan Antlaşması'na (1923) kadar süren "Sürekli Kapitülasyonlar Dönemi"dir.

Osmanlı Devleti, ilerleyen yıllarda ciddi sorunlar oluşturacak bu süreci neden başlatmıştır? Kapitülasyonların verilme gerekçeleri nelerdir? Bu sorularının tek bir cevabı yoktur. Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönem olan 13. yüzyılda Anadolu ve çevresindeki ülkelerde kapitülasyon uygulamaları bulunuyordu. Bizans, Selçuklular ve Akdeniz kıyılarındaki İslam ülkeleri yabancılara çeşitli kapitülasyonlar tanımışlardı. Osmanlılar bu coğrafyanın hâkimiyetini ele geçirince teamül olarak kapitülasyon kurumu da Osmanlılara intikal etmiştir. Kapitülasyonların verilmesinde İslam hukukundan kaynaklanan yaklaşım ve Osmanlının hoşgörü anlayışı da etkili olmuştur. Ancak Batılı devletlere kapitülasyonlar tanınmasında elbette mali ve siyasi beklentiler önemli sebepleri teşkil etmiştir. Osmanlı Devleti, topraklarından transit geçen ve kendi ülkesinde üretilerek ihraç edilen mallardan vergi almak suretiyle hazineye gelir sağlamak istemiştir. Diğer yandan yöneticiler, devletin güvenliğini sağlamak, siyasi çıkarlarını korumak, Batılı devletleri birbirlerine karşı kullanmak gibi amaçlarla da kapitülasyon siyasetine yönelmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin, ülkesindeki Avrupa vatandaşlarına verdiği "adli, idari, ticari ve mali" ayrıcalıklar, dönemlere ve tanındığı devletlere göre birtakım farklılıklar göstermiştir. Zamanla Avrupa devletleri arasında imtiyaz elde etme konusunda oluşan rekabet ve şiddetli mücadeleler, kapitülasyon düzeni çerçevesinde "en imtiyazlı millet" maddesinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Osmanlı Devleti, güçlü dönemlerinde İslam hukukunun gereği olarak ve büyük bir devlet olmanın getirdiği güvenle kapitülasyonları bir lütuf mahiyetinde sunmuştur. Başlangıçta amaçları ve sınırları belli devletin kontrolünde olan kapitülasyonlar, zamanla kaldırılması imkânsız taahhütler hâline gelmiş ve zarurete dönüşmeye başlamıştır. XVIII. yüzyıldaki çok cepheli yoğun askerî mücadeleler, Osmanlı Devleti'ni siyasi destek arayışına yöneltmiştir. Bu amaçla 1740 yılında, kapitülasyon siyasetinde yeni bir süreç başlamıştır. 1736-1739 yılları arasında Avusturya ve Rusya ile yapılan savaşları sona erdiren Belgrad Antlaşması'nın imzalanmasında rol aldığı için Fransızlara verilen kapitülasyonlar, genişletilmekle kalmamış aynı zamanda sürekli hâle getirilmiştir. Yani kapitülasyonlar, hükümdarların saltanat süresiyle sınırlı olmaktan çıkarılmış ve gelecek padişahlar için de bağlayıcı olmuştur. Zamanla kapitülasyonlar Osmanlı Devleti'nin ekonomisini sarsmış, yerli sanayiyi çökertmiş, ticaret dengesini altüst etmiştir. Böylece giderek artan bütçe açıkları borçlanmayı da hızlandırmıştır. Özellikle 1838'de İngiltere ile imzalanan ticaret antlaşması Osmanlı iktisadına en ağır darbe olmakla kalmamış, bağımsız devlet anlayışını zedeleyen bir sürece de yol açmıştır.

Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesini fırsat bilen Avrupa Devletleri, kapitülasyonları kötüye kullanarak kendilerine tanınan ayrıcalıkları istismar etmişlerdir. Kapitülasyonlar Osmanlı Devleti'nin idari, ticari, adli ve mali konularda elini kolunu bağlamış ve bir çıkmaza sürüklemiştir. Avrupa devletlerinin elinde bir nüfuz aracı ve Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale imkânı oluşmuştur. Öyle ki daha 1770 yılında İngiliz elçisi

Sir James Porter, artık daha fazla istenebilecek imtiyazın kalmadığını ileri sürmüştür. Fransa büyükelçisi Choiseul-Gouffier ise 1788'de Osmanlı ülkesinin bir Fransız kolonisi olduğunu iddia edebilmiştir.

Batılıların gaddarca kötüye kullandığı ve giderek büyüyen bu istismar, Osmanlı Devleti'ni zaafa uğratarak siyasi ve iktisadi bakımdan Avrupa'ya bağımlı hâle getirmiştir. Bankalar, deniz yolları, madenler, gaz, elektrik, liman tesisleri, posta ve telefon gibi önemli bütün kamu hizmetleri Avrupa şirketlerinin eline geçmiştir. Böylece Osmanlı Devleti yarı sömürge statüsünden farksız hâle gelmiştir.

Tanzimat Dönemi devlet adamları, Osmanlı Devleti'nin toparlanması için yapılacak ilk ve temel adımın kapitülasyonlardan kurtulmak olduğunu düşünüyorlardı. Bu amaçla, bir yandan idare ve yargı sisteminde esaslı ıslahatlar yaparlarken bir taraftan da kapitülasyonların kötüye kullanılmasını önleyecek tedbirleri araştırmaya başlamışlardır. Bu süreçte tehlikenin farkında olan Osmanlı kamuoyu da kapitülasyonlara şiddetle karşı çıkmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı sonunda yapılan 1856 Paris Kongresi'nden itibaren kapitülasyonlardan kurtulma teşebbüsü belirginleşmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti, Paris Antlaşması ile Avrupa devletleri arasına alınmışsa da kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırma imkânı elde edememiştir. 1908'den itibaren kurulan her hükümet kapitülasyonların kaldırılmasını programının başına almıştır. Ancak kapitülasyonların istismarının ve misyoner faaliyetlerinin arkasında yer alan emperyalist devletlerin siyasi ve askerî baskıları I. Dünya Savaşına kadar devam etmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasını fırsat bilen Osmanlı Devleti 8 Eylül 1914 tarihli bir fermanla kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırdığını dünyaya ilan etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti savaştan mağlup olarak çıkınca Sevr Antlaşması'yla diğer galip devletlere de tanınmak suretiyle kapitülasyonlar yeniden konulmuştur. Mondros Mütarekesi sonrası başlayan işgaller ve Sevr'i kabul etmeyen Türk Milleti, siyasi ve askerî mücadelesinde tam bağımsızlığı hedeflemiştir. Bu bağlamda, kapitülasyonların kaldırılması Misak-ı Millî hedefleri içinde yer almış ve bu yolda büyük çaba sarf edilmiştir.

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra toplanan Lozan Konferansı, kapitülasyonlar konusunda sert ve uzun tartışmalara sahne olmuştur. Kapitülasyonların kaldırılması konusunda Türk Heyeti kararlı tutumunu koruyarak Batılı devletlerin kapitülasyonların devam etmesi yönündeki önerilerini şiddetle reddetmiştir. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile müttefik devletler kapitülasyonların kaldırılmasını kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Tarihte bu ay neler oldu?

Arap ülkeleri ile İsrail arasında Yom Kippur Savaşı başladı.
(6 Ekim 1973)

1. Balkan Savaşı başladı.
(8 Ekim 1912)

Kerbela Olayı yaşandı.
(10 Ekim 680)

Kristof Kolomb Amerika kıtasına ayak bastı.
(12 Ekim 1492)

Ankara başkent oldu.
(13 Ekim 1923)

Cumhuriyet ilan edildi.
(29 Ekim 1923)

ANNELERDEN KIŞA BİR NOTA

"BU KIŞ ÇOCUĞUM HEM YESİN HEM DE HASTALANMASIN!"

Dr. Mustafa YAŞAR

Yaz bitti, tatil bitti; o güzel deniz, kum ve güneş günleri geride kaldı. Çocuklar yeniden okul çantalarını sırtladı, önlüklerini giydi ve kışın soğuk sabahlarında uykulu gözlerle servis beklemeye başladı. Ama asıl dert, çocukların değil annelerin verdiği ve iki cephede birden süren savaştır. Birinci cephe, "Anne, yemek istemiyorum, tok sayılırım!" İkinci cephe, "Anne, başım ağrıyor, boğazım yanıyor, bugün okula gidemem." Bunlar, her annenin kış boyunca defalarca duyduğu, duyduğunda da içinin cız ettiği sözlerdir.

Aslında bu iki sorun birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Düzgün beslenemeyen bir çocuğun savunma sistemi zayıf kalır. Savunma sistemi zayıf kalan çocuk ise okulda dolaşan her virüsü, her mikrobu yakalar. Yakalayınca hastalanır, hastalanınca iştahı daha da kapanır, iştahı kapanınca daha da zayıf düşer. Böylece kısır bir döngü başlar. Bir de okul ortamını düşünün: Otuz çocuk aynı sınıfta; biri hapşırdı mı diğeri de hapşırır. Kış aylarında sınıflar âdeta bir mikrop festival alanı gibidir. Bir çocuk hasta geldi mi iki gün içinde sınıfın yarısı yatağa düşer.

Peki, çocuklarda savunma sistemi nasıl çalışır? Çocukların bağışıklık sistemi, yetişkinlere göre daha "acemi"dir; dünyayla yeni tanışır, mikropları yeni öğrenir. Geçirilen her hastalık, aslında bağışıklık sisteminin bir ders almasıdır ancak bu derslerin çok sık ve çok ağır olmasını istemeyiz. Bağışıklık sisteminin güçlü kalması için yeterli ve dengeli beslenme, düzenli uyku, hareket ve temiz hava şarttır. Ama kış geldiğinde bu şartları sağlamak zorlaşır. Günler kısalır, güneş azalır, sebze çeşitliliği düşer, çocuklar kapalı mekânlarda sıkışır.

İştah meselesi de ayrı bir hikâyedir. Bazı çocuklar doğuştan iştahlıdır, tabağını silip süpürür ama bazıları yemek masasına oturmayı bile bir angarya olarak görür. Kışın bu durum daha da kötüleşebilir. Çünkü soğuk havada hareket azalır, metabolizma yavaşlar ve çocuğun karnı gerçekten aç olmayabilir. Bir de üzerine stres, okul kaygısı ve uykusuzluk eklendi mi iştah denen şey buhar olup uçar gider.

"Peki, ne yapacağız? Zorla mı yedireceğiz, vitamin haplarıyla mı dolduracağız?" diye sorarsanız cevap: İkisi de değil. İşte tam bu noktada doğanın nazik ve etkili yardımcıları devreye giriyor. Yüzyıllardır anneler, nineler hatta onların nineleri, çocukların iştahını açmak ve onları kışın hastalıklardan korumak için bazı bitkilere ve besinlere başvurmuş. Bu bilgiler kuşaktan kuşağa aktarılmış, zamana direnmiş çünkü gerçekten işe yarıyorlar. Gelin, bu doğal dostlarla tanışalım.

Önce iştah cephesinden başlayalım. Rezene, çocukların iştahını açmakta en güvenilir bitkilerden biridir. Bebeklikten beri gaz çayı olarak tanıdığımız rezene mideyi rahatlatır, sindirimi hareketlendirir ve vücuda "Haydi, yemek zamanı geldi!" sinyali gönderir. Yarım tatlı kaşığı rezene tohumunu hafifçe ezin, bir bardak ılık suda beş dakika demleyin ve yemekten yarım saat önce çocuğunuza içirin. Hafif tatlımsı olduğu için çoğu çocuk direnmeden içer. İçmezse bir tatlı kaşığı bal işi çözer.

Kimyon, annelerin mutfaktaki gizli silahıdır. Sindirim enzimlerinin salgılanmasını artırır, mideyi uyarır ve iştahı açar. Çocuğunuzun çorbalarına ve yemeklerine bir tutam kimyon eklemek fark yaratır. Ama daha etkili bir yöntem var: Yarım tatlı kaşığı kimyonu bir bardak suda kaynatın, süzün, ılıtın ve yemekten önce içirin. Çocuğunuz "Bu ne biçim su!" diyebilir. O zaman bal ve birkaç damla limon ekleyerek tadını düzeltebilirsiniz. Birkaç gün sonra iştahının nasıl açıldığını göreceksiniz.

Tarçın, hem lezzet katar hem de iştah açar. Kan şekerini dengeleyerek vücudun doğal açlık sinyallerini düzenler. Sabah kahvaltısında süte veya yulaf lapasına yarım çay

kaşığı tarçın serpmek, hem lezzeti artırır hem de çocuğun gün boyunca daha dengeli bir iştaha sahip olmasını sağlar. Ayrıca tarçının hafif antiseptik özelliği de cabası; yani hem yedirir hem korur. Bir taşla iki kuş!

Şimdi gelelim savunma cephesine. Ekinezya, bağışıklık sisteminin en bilinen bitkisel destekçilerinden biridir. Beyaz kan hücrelerinin üretimini artırarak vücudun mikroplarla savaşma kapasitesini güçlendirir. Kış başlamadan birkaç hafta önce ekinezya çayına başlamak, çocuğun savunma duvarlarını güçlendirmek gibidir. Ancak dikkat: Ekinezya sürekli değil dönemsel olarak kullanılmalıdır; iki hafta kullanıp bir hafta ara vermek en doğrusudur. Ayrıca iki yaşından küçük çocuklara verilmemelidir.

Kuşburnu, C vitamini şampiyonudur; bir avuç kuşburnunda birkaç portakalın C vitamini saklıdır. C vitamini ise bağışıklık sisteminin en temel yakıtıdır. Kurutulmuş kuşburnunu kaynar suda on beş dakika kaynatın, süzün ve ılıtarak çocuğunuza verin. Tadı ekşimsi olduğu için bir tatlı kaşığı bal veya bir parça elma ekleyerek tatlandırabilirsiniz. Günde bir bardak kuşburnu çayı, kışın çocuğunuzun en güçlü kalkanı olabilir. Üstelik yapması da içmesi de kolaydır.

Zencefil, serimizin sadık yıldızı olarak yine karşımızda. Çocuklar söz konusu olduğunda zencefili sade çay olarak vermek yerine yemeklere ve içeceklere gizlice eklemek daha akıllıca olabilir. Çünkü zencefilin keskin tadı bazı çocukları ürkütebilir. Taze zencefili rendeleyip bal ve limonla karıştırın, macun kıvamına getirin ve her sabah bir çay kaşığı yedirin. Bu macun hem boğazı korur hem bağışıklığı güçlendirir hem de sindirimi destekler. Çocuğunuz "Bu bal çok acayip!" diyebilir; ama alıştıktan sonra kendisi istemeye başlayacaktır.

Ihlamur, solunum yazımızdan da hatırlayacağınız gibi soğuk algınlığının baş düşmanıdır. Ama ıhlamurun bir güzelliği daha var: Tadı yumuşak ve hoş olduğu için çocuklar genellikle severek içer. Hafif ateşi düşürmeye yardımcı olur, boğazı yumuşatır ve rahat uyumayı sağlar. Çocuğunuz hafif üşütme belirtileri gösterdiğinde hemen bir bardak ıhlamur demleyin, bal ve limon ekleyin. O sıcacık bardak hem bedeni hem de ruhu ısıtır. Çocuğunuz yatağına girdiğinde kendini güvende hissedecektir.

Kekik, doğal bir antibiyotik gibi çalışır ve özellikle üst solunum yolu enfeksiyonlarına karşı harikadır. Çocuğunuzun boğazı ağrımaya başladığında bir fincan kekik çayı, o ilk mikropları alt etmeye yardımcı olabilir. Kekik çayının tadı bazı çocuklara acı gelebilir; bal ve bir

parça elma suyu ekleyerek tadını yumuşatabilirsiniz. Ayrıca çocuğunuzun odasında kekik yağı buharı yaymak, uyurken solunum yollarını açık tutmaya yardımcı olur.

Propolis, bal arılarının ürettiği doğal bir mucizedir ve çocuklar için harika bir savunma kalkanıdır. Antibakteriyel, antiviral ve bağışıklık güçlendirici özellikleri bir arada taşır. Propolis, damla formunda bulunabilir; birkaç damlayı bala veya suya karıştırarak çocuğunuza verebilirsiniz. Kış boyunca düzenli propolis kullanımı, çocuğunuzun hastalanma sıklığını gözle görülür şekilde azaltabilir. Ancak arı ürünlerine alerjisi olan çocuklarda kullanılmamalıdır; ilk kez verirken dikkatli olunmalıdır.

Son olarak balın kendisini unutmayalım. Bal, en eski ve en güvenilir şifa kaynaklarından biridir. Antiseptik özelliği sayesinde boğaz enfeksiyonlarıyla savaşır, enerji verir, bağışıklığı destekler ve birçok bitkisel çayın tadını çocuk dostu hâle getirir. Sabah kahvaltısında bir tatlı kaşığı bal, çocuğunuzun güne güçlü başlamasına yardımcı olur. Ancak çok önemli bir uyarı: Bir yaşından küçük bebeklere bal verirken doktora danışılmalıdır.

Şimdi tüm bu bilgileri birleştiren, hem iştah açıcı hem de savunma sistemini güçlendirici bir formül paylaşalım. Adı, "Annenin Kış Kalkanı Macunu."

Annenin Kış Kalkanı Macunu

Bir kavanoza üç yemek kaşığı süzme bal koyun. İçine bir tatlı kaşığı taze rendelenmiş zencefil, yarım tatlı kaşığı tarçın tozu, bir çay kaşığı toz kuşburnu ve isterseniz beşaltı damla propolis ekleyin. Hepsini güzelce karıştırarak homojen bir macun elde edin.

Her sabah kahvaltıdan önce çocuğunuza bu macundan bir çay kaşığı verin. Doğrudan yiyebilir veya ılık suya karıştırarak içebilir. Macun, buzdolabında iki hafta taze kalır. Tarçın iştahı uyandırır, zencefil ve propolis kalkan kurar, kuşburnu C vitaminiyle destekler, bal ise hepsini bir arada tutar.

Bu macun, bir yaşından büyük çocuklar için uygundur. Arı ürünlerine alerjisi olan çocuklarda propolisi çıkarın. Düzenli kullanımda birkaç hafta içinde farkı göreceksiniz.

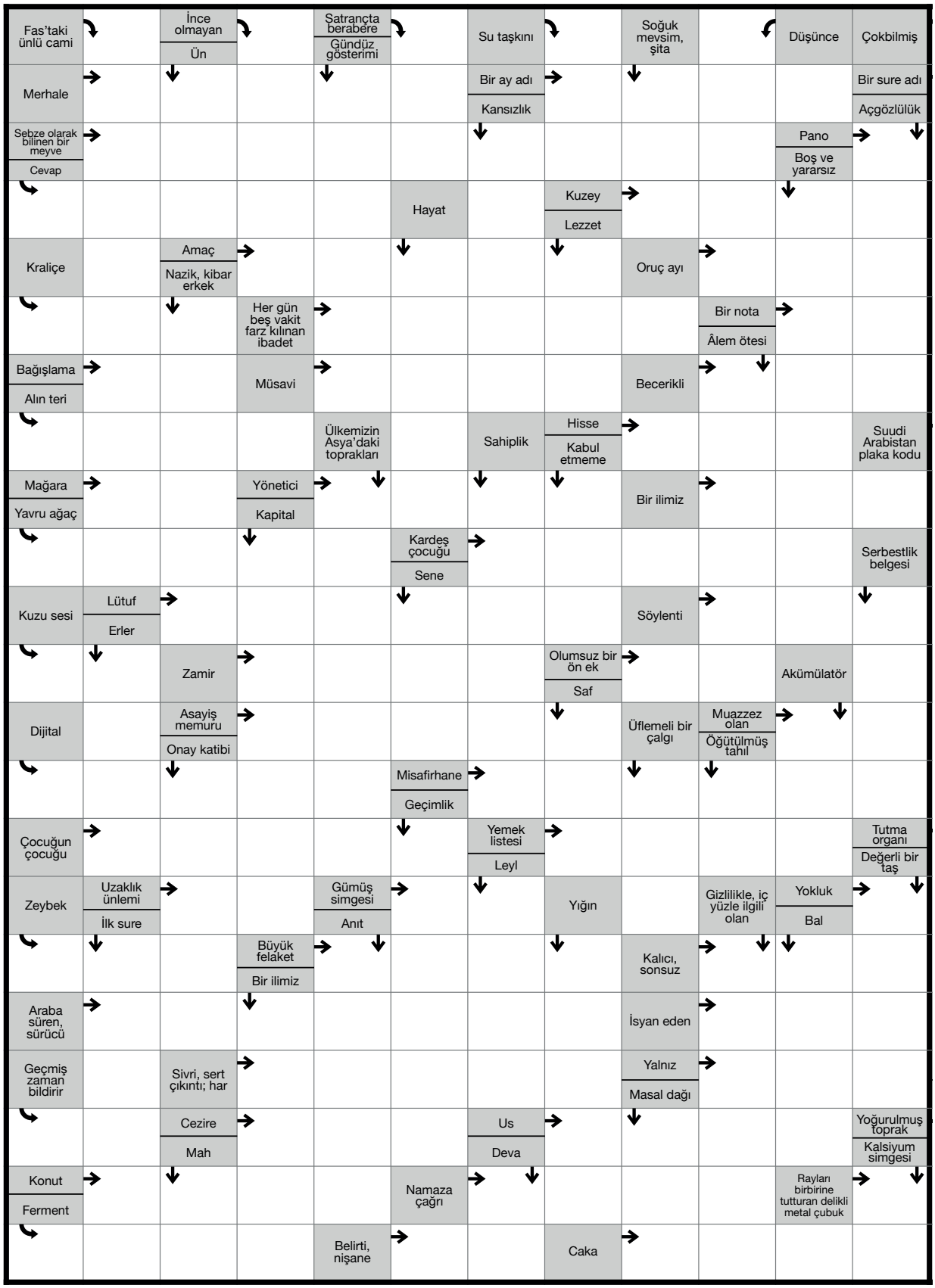

Her zaman olduğu gibi şunu hatırlatalım: Bu bitkiler ve doğal destekler, çocuklarınızın sağlığına katkı sağlayan yardımcılardır; doktorun ve ilacın yerini almazlar. Çocuğunuzun iştahsızlığı uzun süredir devam ediyorsa, kilo kaybı yaşanıyorsa, çok sık hastalanıyorsa veya herhangi bir alerjik durumu varsa mutlaka bir çocuk doktoruna danışın. Her çocuğun bünyesi farklıdır; bir çocukta harika çalışan bir bitki diğerinde alerjiye yol açabilir. Yeni bir bitkisel ürünü ilk kez denerken az miktarla başlayın ve çocuğunuzun tepkisini gözlemleyin.

Unutmayın, siz bu satırları okuyorsanız zaten çocuğunuz için en iyisini arayan harika bir anne ya da babasınız. Kış zorlu bir mevsimdir ama doğanın sunduğu bu güzel destekler, biraz dikkat ve bol sevgiyle çocuklarınızı sağlıklı bir şekilde baharı karşılamaya hazırlayabilirsiniz. O zaman çocuğunuz, kışın sonunda size "Anne, baba, bu kış hiç hasta olmadım!" diyecektir ve o cümle, dünyanın en güzel ödülü olacaktır.

BULMACA

Hazırlayan: **Ali OSMANOĞLU**

Bulmacanın çözümünü dergi.diyanet.gov.tr adresinde
yer alan dergimizin PDF dosyası içinde bulabilirsiniz.

Avrupa Birliği kısaltması
Lisan / Üstün zekâ
Tren yolu
Ziyan, hüsran
Hastalık sonrası iyileşme dönemi
Alarm zili
Duman lekesi
Müzikte durak
Bir bağlaç
Bir sure adı
Dinen uygun / Defa
Eski dilde ayak
Dış çerçeve, cidar
Ezgi / Aşırı
Acil
Tokat'ın bir ilçesi
Demir simgesi / Kor
Tedavi amaçlı özel bir tüp
Asıl yüz
Görünen, görünürdeki olan / Bir tasavvufi meşrep
Kolalı bez / Küçük oturak
Hitit / Otomobil
Bir sure adı
Yaratıcı, ilah / Değerli bir kâğıt
Oy
Bir seslenme edatı
Emare
Bir kemirgen
Askerî bölge
Eleştiri / Bir besin maddesi
Birdenbire
Üstü kapalı, özel bostan
Bir sure adı
Güldürü tiyatrosu
Boru sesi / Kap ağırlığı
İsteme ve uygulama gücü
Diyarbakır'ın bir ilçesi
Akdeniz bitki örtüsü
Ruh hâli
Helyum simgesi
Bir tahta oyunu / Arjantin plaka kodu
Ateş
Düşünce

KUR'AN VE HAYAT

Süreyya MERİÇ

"Oku!" emri ile başlayan vahiy süreci, yaklaşık yirmi üç yıllık bir zaman diliminde tamamlanmış, ayetler peyderpey nazil olmuştur. Ashaptan kimi inen ayetlerin tamamını kimi bir kısmını ezberlemiş; ilahi vahiy, ilk muhatabı olan sahabe-i kiram tarafından rehber edilerek hayata aktarılmıştır. Son ilahi kelam tüm Müslümanlar için bedii bir kaynak, insanlık için bir kurtuluş reçetesi, dünya ve ukba saadetinin anahtarı olmuştur. Onu doğru bir şekilde okuyarak hayatı Kur'an-ı Kerim rehberliğinde tanzim ve tesis etmek temel meselemiz olmalıdır. Bu saiklerle Doç. Dr. Bayram Köseoğlu tarafından kaleme alınan *Kur'an ve Hayat*, Diyanet İşleri Başkanlığınca neşredilmiş ve okurların istifadesine sunulmuştur.

Eserin ilk bölümünde "Kuran Nasıl Bir Kitaptır?" başlığıyla ilahi kelamın mahiyeti ele alınır. İlk vahiyden itibaren nüzul süreci, mushaf hâline gelmesi anlatılırken ilahi kelamın muhtevası da yine bu bölümde işlenir. Kur'an-ı Kerim hakkındaki genel bilgilerden sonra eserin ikinci bölümünde "Kur'an ve Hayat" üst başlığıyla bir yandan toplumsal meselelere değinilir, diğer yandan "Kur'an hayatımızın neresinde?" sorusuna cevap aranır. "İman ve İstikamet Üzere Yaşamak" için Kur'an'ın rehberliğine duyulan ihtiyaca vurgu yapılır. İnsan, kimi zaman elde ettiği dünyevi payelerle kendini üstün görmeye meyletmekte, fıtratına ve onu yaratan Rabb'ine yabancılaşmaktadır. İstikametten şaşmamak için yolu aydınlatacak kandil ise ilahi kelamdır. Bir diğer husus ise "İman ve Samimiyet" birlikteliğidir. Zira bu dünya imtihan dünyasıdır. Yunus Emre gibi "Ne varlığa sevinirim ne yokluğa yerinirim." diyebilmek samimi bir imanın göstergesidir. "Çalışmak, çabalamak, sorumluluk sahibi olmak elbette ki sünnetullahın gereğidir. Tembellik, miskinlik, hazırcılık ise Müslüman'a yakışan davranışlar değildir. İşte bu noktada bize düşen, samimi bir imana sahip olmaktır."

"Hz. Peygamber: En Güzel Örnek" başlıklı yazıda, ilahi kelam ile kuracağımız bağda Hz. Peygamber'in bize örnekliği anlatılır. "İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resulullah'ta güzel bir örneklik vardır." (Ahzab, 33/21) ayeti ile Yüce Allah, Hz. Muhammed'i örnek almamızı istemektedir. O, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle "üsve-i hasene" yani en güzel örnektir. İslam dininin asli kaynaklarından bir diğeri olan sünnet, bu bağlamda bizi Kur'ana yaklaştıracak rehberdir.

Eserde ayrıca Kur'an'ın bir şifa olduğu, kalplerin ancak Allah'ı anmakla huzur bulacağı, bu nedenle ilahi kelamın idrak edilerek sık sık okunması gerektiği vurgulanır. Ancak tevhid akidesi üzerine vahdet toplumu inşa edilebilir. "Kuran'ı Nasıl Okuyalım?", "İslam: Tevhid Dini, Vahdet Toplumu", "Ümmet Olmak" başlıklarında bu meseleler işlenir. Köseoğlu eserde, "Ramazan ve Kur'an" başlığında her yıl bizi manevi iklimine davet eden ramazan ayında Kur'an'la ilişkimizi tazeleme noktasında neler yapılabileceğini de aktarır. Kitapta tüm bunlara ek olarak "Fıtratı Korumak", "Şükür: Kulluğun İfadesi", "İffet: Müslüman'ın Kisvesi", "İnfak Ahlakı", "Dua: Kulluğun İfadesi" gibi başlıklarda "Kur'an ve Hayat" ekseninde önemli konular da ele alınır.

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

4A(SD)

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

Digiturk - 68. kanal | D-SMART - 104. kanal | Kablo - 555. kanal | TV+ - 208. kanal | tivibu - 49. kanal | Vodafone TV - 200. kanal

diyanettv

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203